

У нумары:

І фантастыка, і прыгоды

Нечаканы старт «Бібліятэкі сучаснай беларускай фантастычнай і прыгодніцкай прозы».

Стар. 2

Сеціратура=літаратура?

Мірнае суіснаванне: ці надоўга?

Стар. 4

Карані братэрства — трывалыя

У Кіеве створана кафедра беларускай мовы і літаратуры.

Стар. 5

Павута вераснёўскіх мрой

Агляд дзевяціх нумароў часопісаў «Маладосць», «Полымя» і «Нёман».

Стар. 6

На чале айчыннага слова

Філагалічнаму факультэту Белдзяржуніверсітэта — 70 год.

Стар. 13

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА Ў ІV КВАРТАЛЕ 2009 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 7760 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 10060 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5200 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 7870 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Выстаўка, на якой — толькі адна карціна, прыцягвае гэтым днём увагу наведнікаў Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. Тут гасцюе жывапіснае палатно вялікага італьянскага майстра Парыса Бардона (1500 — 1571) «Мадонна з дзіцем паміж святым Энрыка з Упсалы і святым Антонію». Урачыстая цырымонія адкрыцця гэтай незвычайнай экспазіцыі, якая прабудзе ў Мінску да 31 кастрычніка, распачала культурны праект «Італьянскае Адраджэнне ў Беларусі».

Мы бліжэй, чым здаецца

Бона Сфорца ў святле... сяброўства

Падчас прэзентацыі мастацкага шэдэўра, які прыбыў у нашу краіну з Музея правінцыі Бары «К. Джаквінта», нямала гаварылася пра шчырыя, дружалюбныя і перспектыўныя італа-беларускія стасункі ў розных сферах, а найперш — у культуры. Вядома, класічныя традыцыі італьянскіх творцаў так або інакш паўплывалі на мастацтва ўсіх народаў Еўропы. Аднак у нас з італьянскай культурай павязі калі не генетычныя, дык асабліва глыбокія, закладзены больш як чатыры стагоддзі таму.

Так, культурнаму збліжэнню нашых краін паспрыяла далёкая гісторыя. Бона Сфорца — імя, якое ведае кожны адукаваны беларус. Праўда, наша свядомасць успрымае гэтую постаць хутчэй не як яркую гістарычную асобу, а як легендарны і, скажам так, даволі злавесны вобраз маці Жыгімонта II Аўгуста, свекрыві Барбары Радзівіл. Але акурат яна, уладальніца, энергічная, дзейная італьянка, каралева Польшчы і вялікая княгіня Вялікага княства Літоўскага, сэрцам якога з'яўлялася тагачасная Беларусь, за амаль чатыры дзесяцігоддзі свайго панавання на тутэйшых землях правяла шэраг эканамічных рэформ, прымножыла багаты дэнастыі Ягелонаў і зрабіла важкі ўнёсак у развіццё беларускай культуры, даўшы працу пры сваім двары творцам-суайчыннікам ды мясцовым талентам. Зямны шлях Боны Сфорцы завяршыўся на радзіме, у сталіцы яе герцагства — Бары. Так што невыпадкова менавіта з гэтага горада, дзякуючы ініцыятыве Надзвычайнага і Паўнамоцнага

Пасла Італіі ў Рэспубліцы Беларусь Джуліо Прыджоні (яму ў свой час давалася вывучаць дзейнасць Боны Сфорцы на абсягах ВКЛ), прыбыла карціна Парыса Бардона. Сімвалічна, што размясцілі яе ў новым корпусе нашага музея па суседстве з радзівілаўскай калекцыяй партрэтаў.

Падчас адкрыцця экспазіцыі унікальнага палатна міністр культуры Беларусі Павел Лагушка зазначыў, што гэта не першая культурная акцыя ў гісторыі беларуска-італьянскіх адносін, і падкрэсліў, што новая выстаўка нагадвае пра агульныя старонкі гісторыі Беларусі ды Італіі і што яна паспрыяе ўмацаванню беларуска-італьянскага культурнага супрацоўніцтва.

Дарэчы, на вернісажы гаварылася пра запланаванае падпісанне ў хуткім часе пагаднення паміж нашымі краінамі ў галіне культуры, а гэта дазволіла б развіццё адпаведных стасункаў на пастаяннай аснове. Але дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзімір Пракапцоў і яго

італьянская калега, дырэктар Мастацкага музея правінцыі Бары Клара Джэлао (гісторык мастацтва, яна выступіла з пазнаваўчай лекцыяй пра творчасць П. Бардона) ужо адразу, па-сяброўску, перамовіліся наконт перспектыўнага абмену экспазіцыямі, візітамі спецыялістаў. А ў адказ на падораную мінскай публіцы магчымасць пабачыць «Мадонну...» П. Бардона наш музей падрыхтуе да экспазіцыі ў Італіі выбраны шэдэўр беларускага іканапісу.

Праграма культурнага праекта «Італьянскае Адраджэнне ў Беларусі», які ажыццяўляецца па ініцыятыве пасольства Італіі ў нашай краіне з 1 кастрычніка па 14 лістапада, надзвычай разнастайная. Ужо адбыліся феерычна-малюнічыя выступленні ў Нясвіжы, Міры і Мінску сяцяносцаў з Кавы. У Канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі авачыяй віталі групу «Tenores» (Сардзінія), творчасць якой уключана ў славуці спіс спадчыны ЮНЕСКА. 19 ка-

стрычніка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрыецца выстаўка «Італьянскія кнігі на беларускіх землях часоў Боны Сфорцы», прысвечаная інканабулам і выданням XVI ст., надрукаваным у Італіі, якія цяпер знаходзяцца ў нашых нацыянальных фондах. 22 і 23 кастрычніка ў НББ пройдзе Міжнародная канферэнцыя, арганізаваная супольна з Беларускай дзяржаўным універсітэтам і Польскім інстытутам у Мінску: гаворка пойдзе пра італьяністыку і ўплывы італьянскага Адраджэння ў Беларусі. А на філфаку БДУ (20 і 21 кастрычніка) у межах IX Сусветнага тыдня італьянскай мовы рыхтуецца «круглы стол» на тэму «Італьянская мова ў мастацтве, навуцы і тэхналогіях», а таксама правядзенне конкурсу перакладаў, зладкаванага мінскім аддзяленнем таварыства «Дантэ Алі'еры».

Заўважны ўнёсак зрабіла пасольства Італіі ў правядзенне міжнароднага фестывалю «Панарама»: менавіта спектакль Малаго тэатра з Мілана «Арлекін — слуга двух гаспадароў» паводле класічнай камедыі Карла Гальдоні ў пастаноўцы славутага Джорджо Стрэлера завершыць агледзіны сусветнага сцэнічнага мастацтва ў Мінску. Будзе гэта 31 кастрычніка. Наступны ж месяц зборэ ў нашай сталіцы Кангрэс італьянска-беларускіх дабрачынных асацыяцый, а яшчэ — бізнес-форум «Найбольш перспектыўныя мажлівасці гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва паміж Італіяй і Беларуссю».

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: карціна Парыса Бардона «Мадонна з дзіцем паміж святым Энрыка з Упсалы і святым Антонію» — у цэнтры ўвагі; гося з Італіі — дырэктар Мастацкага музея правінцыі Бары Клара Джэлао і дырэктар Нацыянальнага музея Беларусі Уладзімір Пракапцоў.

Фота Міколы Замулевіча

Пункцірам

• У межах міжнароднага музычнага фестывалю “Залаты шлягер у Магілёве” адбыўся конкурс вакальна-інструментальных ансамбляў імя народнага артыста СССР Уладзіміра Мулявіна. Спальорнічалі дзесяць творчых калектываў з сямі краін: Беларусі, Грузіі, Ізраіля, Казахстана, Малдовы, Польшчы, Расіі. Журы пад старшынствам народнага артыста Беларусі Анатоля Ярмаленкі вызначыла пераможцу — ансамбль “До-стар” з Казахстана, які выканаў кампазіцыю “Ля замкавай гары” з рэпертуару легендарных “Песняроў” у манеры, найбольш набліжанай да арыгінала.

• У Мінску працуе выстава ізраільскага фотамастака Алекса Лівака пад назвай “Наша краіна”. Гэта фотаздымкі, на якіх адлюстраваны Ізраіль. Майстар распявае пра сваю краіну, выкарыстаўшы жанр вулічнага фота. Перад Мінскам выстава пабачыла жыхары Брэста. “Гісторыя Брэста непарывуна звязана з гісторыяй яўрэйскага народа. Тут нарадзіўся Менахем Бегін — вядомы палітычны дзеяч, які стаяў ля вытокаў стварэння дзяржавы Ізраіль”, — тлумачыць выбар першага горада для адкрыцця выставы ізраільскі консул Асаф Браха. Пасля Мінска “Наша краіна” пераедзе ў Берлін.

• Калядны абрад “Цары”, што ладзіцца ў вёсцы Семежава Капыльскага раёна, уключылі ў першы спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА. На думку экспертаў, абрад знаходзіцца пад пагрозай знікнення. Унясенне ў спіс гарантуе прыняцце захадаў па яго захаванні. Для фінансавання гэтых мэтай створаны адмысловы фонд. Абрад “Цары” нарадзіўся ў XVIII ст., узноўлены ў 1997 годзе, праводзіцца да сёння і з’яўляецца нематэрыяльным увасабленнем творчасці, укладу жыцця толькі жыхароў вёскі Семежава.

• У Мінску распачынаецца культурны праект пад назвай “Вечары з Барысам Бурдой”. Праект задуманы як серыя творчых вечароў пісьменніка ў фармаце інтэлектуальнай гасцёўні. Акрамя інтэлектуальных гульняў-віктарын, плануецца і музычная частка. Барыс Бурда будзе запрашаць да ўдзелу вядомых аўтараў-выканаўцаў. Запланаваны таксама выступленні беларускіх гуртоў, якія граюць этна, фолк, джаз і іншую музыку.

• Свет пабачыла кніга польскага журналіста беларускага паходжання Рышарда Капуцінскага “Падарожжы з Герадотам”. Яе склалі аднайменны твор, а таксама “Імператар”. “Падарожжы з Герадотам” — гэта вандруўкі Капуцінскага па Індыі, Кітаі, афрыканскіх краінах разам з Герадотавай “Гісторыяй”. У “Імператары” распяваецца пра падзенне рэжыму эфіопскага імператара Хайле Селас’е. Гэта трэція кніга паляка, што выйшла ў перакладзе на беларускую мову. Сёлета свет пабачыла “Імперыя”, а пазалетась — зборнік вершаў “Вяртанне”, які быў выдадзены ў РВУ “Літаратура і Мастацтва”.

• У Віленскай ратушы прайшла цырымонія ўзнагароджвання людзей, якія зрабілі значны ўнёсак у развіццё літоўскай сталіцы. Сярод дзесяцінаціці ўзнагароджаных — і старшыня Таварыства беларускай культуры ў Літве Хведар Нюнька. Ён стаў адзіным прадстаўніком нацыянальных меншасцей, хто атрымаў узнагароду “За заслугі для Віленскай самаўправы”. Х. Нюнька нарадзіўся ў Беларусі ў 1928 годзе. У Вільні жыў ад 1934 года. На працягу двух дзесяцігоддзяў узначальвае Таварыства беларускай культуры ў Літве.

Падрыхтаваў Павел РАДЫНА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

І фантастыка, і прыгоды

Выдрукаваны першыя дванаццаць кніг з серыі “Бібліятэка сучаснай беларускай фантастычнай і прыгодніцкай прозы”. Тое, як хутка яны з’явіліся на свет, таксама можна назваць з’явай амаль неверагоднай для сённяшніх дзён. З гэтага мы і пачалі гутарку са старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалаем Чаргінцом.

— Мікалаі Іванавіч, “Бібліятэка сучаснай беларускай фантастычнай і прыгодніцкай прозы” — серыя, якая з’явілася нечакана, і аграду ажыо 12 кніг! Вельмі аператыўна працуе выдавецтва “Харвест”!

— Ідэя належыць не нам, не кіраўнікам. Прапанавалі падрыхтаваць да выдання кнігі гэтай тэматыкі нашы маладыя пісьменнікі ўзросту ад 22 да 30 гадоў. А мы падумалі: а чаму й не? Мастацкае афармленне ўжо зусім іншае, няма той класічнай строгаці, як у нашай першай серыі “Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі”.

Мы ўбачылі: у нас з’явіўся вялікі гурт таленавітай моладзі, якая піша на тэмы фантастыкі і прыгод; маладым цікава шчыраваць у свеце невядомага. І рашылі, як кажуць, даць дарогу маладым, запусціўшы новую серыю ў вытвор-

часць. Выйшла першыя 12 тамоў. Там у асноўным новыя імёны, але ўсе аўтары напісалі ўжо не адну кнігу. З 12 тамоў — два на беларускай мове. З таго, што яшчэ рыхтуецца да друку, 5—6 кніг будзе беларускамоўных.

— Сучасныя пісьменнікі скардзяцца: на друкавацца ў наш час цяжка, калі не прыйдзеш у выдавецтва аграду са спонсарам, які возьме на сябе выдаткі па выданні кнігі. Аднак, фантастыка — жанр досыць запатрабаваны. І той, хто возьмецца за яе, не будзе ў проігрышы. Пра гэта кажуць і самі пісьменнікі. Напэўна, плануецца, што серыя будзе самаакупнай?

— І праўда, выдавец на іншых кнігах мае вялікі выдаткі. Кнігі не раскупляюцца імгненна: гэта, можа, і правільна, каб кніга была ў кнігарні, і чалавек, які ідзе ў краму, каб купіць твор пэўнага аўтара, павінен быць перакананы, што знойдзе неабходны асобнічак. Але выдавецтва мусіць працаваць далей. А фантастыка і прыгоды, як мы разлічваем, пойдзе значна хутчэй.

— Успамінаючы, чым зачытваўся з фантастыкі, то найперш згадваюцца імёны С. Лема, А. Бяляева, братоў Струтацкіх... Аднак, у Беларусі фантастаў з імёнамі няма. Ці яны не чутны? З’яўляюцца пра сябе новыя старонкі часопіса “Маладосць”, дзе друкуюцца аўтары, якія не баяцца эксперыментаваць. Нешта ёсць у Марыі Шамякінай, запамніліся

Ад выдавочцы

На парозе казкі

Гродзенскі абласны тэатр мялек адкрыў свой 29-ы сезон. У той дзень каля тэатра сабралася шмат прыхільнікаў ляльнага мастацтва. Вясёлы Клоун вітаў і дарослых, і дзяцей. Прфапапоўваў цікавыя загадкі і гульні. Але найбольш запамінальнымі былі казачныя героі: Кашчэй, Баба-Яга, Папялушка, Карабас-Барабас, Доктар Айбаліт. Яны выходзілі да глядачоў з тэатральнымі лялькамі, якія можна было не толькі разгледзець, але і патрымаць, паразмаўляць з імі, “ажывіць”.

Паводле традыцыі, якая склалася тут, дзепі разам з Клоунам запускілі ў неба ляльку на вялікіх шарах з надзей, што яна пасля свайго падарожжа вернецца, прыляціць у вакно да аднаго з іх. А потым усе накіраваліся ў тэатральную залу — глядзець спектакль “Сапраўдныя гісторыі Дзюймовачкі” паводле казкі Г. К. Андэрсена (т’еса, сцэнаграфія і пастаноўка Алега Жугжды).

Святая атрымалася! Той, хто ў гэты дзень завітаў на ляльчую імпрэзу ўпершыню, адчуў, што тэатр — гэта вялікі сябра дзяцей, чараўнік, які адчыняе перад імі дзівосную казачную краіну.

Марына ДАНИЛЬЧЫК

Сербы — па-беларуску

Цікаваць да беларускай мовы ў свеце расце. Пра гэта сведчаць і шматлікія прадстаўнікі іншых краін, якія імкнуцца вывучаць нашу мову. Зараз у Мінску знаходзіцца дэлегацыя сербскіх студэнтаў-філолагаў. Адным з пунктаў іх вандруўкі было наведванне радыёстанцыі “Беларусь” — замежнага вярстання Беларускага радыё, што на пяці мовах знаёміць свет з нашай краінай.

Прысутных на сустрэчы са студэнтамі прыемна ўразіў іх даволі высокі ўзровень валодання мовай. Тым больш што, як распавяла выкладчыца беларускай мовы ў Сербіі Святлана Галяк, тры гады таму ўсё пачалося з факультатыву, на які запісалася толькі два чалавекі. Святлана Ула-

фантастычныя героі, якія дзейнічаюць поруч з рэальнымі ў аповесцях Раісы Баравіковай... А чые кнігі пабачылі свет у гэтай серыі?

— Назаву толькі некалькі кніг з выдадзенага. Генадзь Аўласенка “Дзікія кошкі Барсума”, Аляксей Аляшкіч “Дзеці зорак”, Аляксандр Сілецкі “Дети, играющие в прятки на траве”, Уладзімір Кулічэнка “Клуб горада N”, Сяргей Цеханскі “Искажение”... У серыі ўжо 12 аўтараў, якім наканавана распачаць дыялог з чытачом у жанры, якога ён чакаў, але пакуль сам мала ў ім арыентавацца, прынамсі, беручы пад увагу беларускае кнігавыданне.

— Сапраўды, іншым разам падаецца, што гэты кірунак фактычна загнаны ў культурны тупік. Фантастыка — той жанр, які цяпер, калі і жыве, то больш у Інтэрнеце. Чытаюць з экрана, а не са старонак кніг...

— Так, і мы ўлічвалі гэта. Але калі людзі цягнуцца ў Інтэрнет, каб пачытаць, то чаму б не прапанаваць ім традыцыйную кнігу?

— Гэта серыя ў вытворчасці, варта чакаць толькі яе працягу. А што плануецца да выдання?

— Абдумваем магчымасці і збіраемся распачаць серыю кніг для дзяцей. Можа, умоўна назавём яе “Па сакрэце ўсяму свету”. Нашы пісьменнікі, якія ідуць для дзяцей — і празаікі, і паэты, змогуць на друкавацца. Але найперш зробім гэта для дзяцей. Жыццё мяняецца, патрэбны новыя героі. А новае могуць падказаць нам, дарэчы, і маладыя — тыя, хто лепш ведае запатрабаванні сучаснага чытача.

Ірына ТУЛУПАВА

дзімаўна прызналася, што ёй “вельмі хацелася, каб у Сербіі пачалося вывучэнне беларускай мовы, бо гэта была адзіная славянская мова, не прадстаўленая на кафедры славістыкі”.

Тады выкладчыца за гадзіну адведзенага ёй часу здолела ўпэўніць будучых беларусістаў у характэры нашай мовы і неабходнасці яе вывучэння. Сёння дзяржава актыўна падтрымлівае сербска-беларускія стасункі. Некаторыя студэнты з Сербіі прыехалі ў Беларусь у другі ці трэці раз, аднак для большасці — гэтае падарожжа стала першай магчымасцю апынуцца ў беларускім культурным асяродку. І нават на пачатку ўражанняў багата. Галоўнае ж, і гэта адзначылі ўсе прысутныя, беларуская сталіца слаўная сваімі гасціннымі жыхарамі, чыстымі вуліцамі і сучаснай архітэктурай. На развітанне нашы госці шчыра праспявалі для нас беларускую песню.

Вярнуўшыся дадому, яны, зразумела, раскажуць сваім сябрам і знаёмым пра Беларусь, і, будзем спадзявацца, што з часам колькасць прыхільнікаў беларускай мовы ў Сербіі будзе толькі павялічвацца.

Таццяна СІВЕЦ

Анкета «ЛіМа»

1. Раскажыце каратка пра сябе.
2. З якой пары і з якой прычыны вы з’яўляецеся чытачом нашай газеты?
3. У чым палягае лімаўская адметнасць у параўнанні з іншымі выданнямі падобнага накірунку?
4. Хто з аўтараў (штатных і пазаштатных) найбольш імпануе вам сваім мысленнем і стылем? Якія рубрыкі вам найбольш цікавыя?
5. Якія тэмы газета павінна закранаць глыбей і шырэй (перыядычна)?
6. Што перашкаджае вам быць нашым пастаянным аўтарам?

1. МЕЛЬНИКАВА Анжэла Мікалаеўна. Дацэнт кафедры беларускай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, кандыдат філалагічных навук.

2. Чытачом “ЛіМа” з’яўляюся з 1987 года. У 1986 годзе паступіла ў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт. На І курсе дысцыпліну “Уводзіны ў літаратуразнаўства” ў нас чытаў вядомы паэт В. Ярац. І ён на сваіх лекцыях пастаянна раіў нам выйсваць і чытаць “ЛіМ”. Я была студэнткай стараннай, і да мудрых парадаў прыслухоўвалася, і газету вышасала з 1 студзеня 1987 года. Такім чынам, чытачом “ЛіМа” з’яўляюся ўжо 22 гады. А сёння сама прыношу ў студэнцкую аўдыторыю “ЛіМ”.

3. Лімаўская адметнасць палягае ў наступным: рэгулярнасці, “частотнасці” (атрымліваць выданне, дзе “асэнсоўваецца” Літаратура, раз на тыдзень лепш, чым раз на месяц). Таму п’ятніцы чакаеш, бо, на маю думку, нават улічваючы ўсе літаратурныя беларускія выданні, інтэлектуальны “голад” усё роўна застаецца; штодзённае газета дазваляе “даць слова” большай колькасці аўтараў у параўнанні з часопісамі;

дэмакратызм, трыбуна для пачынаючых аўтараў. У свой час у “ЛіМе” была рубрыка “Крытычны практыкум”, дзе друкаваліся артыкулы студэнтаў. Прыемна, што адкрывалася гэта рубрыка артыкуламі студэнтаў нашага Гомельскага

універсітэта. Менавіта “ЛіМ” “заахвоціў” да навуковай дзейнасці сёння ўжо нашых аспірантаў Наталлю Пазняк, Алеся Андрэева, Марыну Шкрэблік, Ксенію Кушнарову.

4. З лімаўскіх аўтараў найбольш імпануюць: Леанід Галубовіч, Ірына Шаўлякова, Ціхан Чарнякевіч.

У артыкулах Галубовіча прываблівае “суб’ектыўнасць”, асобаснае ўспрыманне: індывідуальнасць іншага аўтара асэнсоўваецца праз прызму адметнай індывідуальнасці самога Леаніда Галубовіча. Для мяне гэта вельмі своеасаблівы ракурс, трапны (А. Хадановіч як АнтыСыс), “чалавечны” (Галубовіч не абражае, не цісне аўтарытэтам, спрабуе знайсці, падкрэсліць лепшае, мякка, ізноў жа трапна ўказаўшы на недахопы) і спагадлівы (розыны лёс, характар, тэмперамент, боль, урэшце, тых творцаў, пра якіх піша крытык. І спадар Галубовіч, здаецца, сваімі водгукамі імкнецца ім працягнуць руку падтрымкі).

І, вядома, І. Шаўлякова. Логіка, аргументацыя — жалезныя, падрыхтаваныя — акадэмічная. Сказала, як прыпачатала. Ізноў жа — індывідуальнасць (чаго варта толькі назва колішняга лімаўскага артыкула “Маё сентыментальнае палыванне: у кірунку да Жука” і інш.). Карацей, высновы І. Шаўляковай — як дыягназ. Чытаючы артыкулы Ліны Кастэнкі, Аксаны Забужкі, здзіўляешся інтэлектуальнай разняволенасці, шырокаму кругагляду гэтых аўтараў. Ірына Шаўлякова — з іх шэрагу ад нашага, беларускага боку.

Трэба сказаць і пра адданасць літаратуры, беларускай справе І. Шаўляковай.

Ведаю, як яна рупіцца пра маладых аўтараў, студэнтаў, колькі працуе з іх артыкуламі (можна было б смела ставіць яе ў сааўтары), колькі ездзіць па Беларусі, агітуючы студэнтаў да супрацоўніцтва з “ЛіМам”, якія цікавыя рубрыкі курьору.

Апошнім часам звярнуў на сябе ўвагу Ціхан Чарнякевіч. Асабліва хацелася б вылучыць артыкул, прысвечаны В. Быкаву.

Вельмі не хапае ўдумлівых, акадэмічна вывераных артыкулаў карыфеяў нашага літаратуразнаўства В. Жураўлёва, М. Мушынскага, М. Тычыны, А. Яскевіча. Артыкулы гэтых даследчыкаў захоўваю яе праграмныя.

На жаль, сёння нячаста друкуюцца ў “ЛіМе” Ул. Конан, П. Васючэнка, І. Штэйнер, В. Шынкарэнка, І. Жук, В. Максімовіч, Зм. Санюк, І. Шаладонаў.

Найбольш змястоўныя рубрыкі для мяне як для выкладчыка літаратуры “Крытыка”, “Тэрыторыя культуры”, “Навобмацак” (агляд твораў замежных аўтараў жыццёва неабходны!), “Кулуары”, “Легалізацыя”, “Палеміка”. Канечне ж, у свой час з нецярпеннем чакала артыкулаў сваіх студэнтаў у “Крытычным практыкуме”. На жаль, рубрыка перастала існаваць. А цікавыя студэнты засталіся, паважаная рэдакцыя!

Цікавай была ранейшая рубрыка “Агледзіны”, сённяшняя “Агледзіны” патрэбная, але, на маю думку, часта артыкулам гэтай рубрыкі бракуе глыбіні і змястоўнасці. Магчыма, справа якраз у змястоўнасці тых твораў, кніг, пра якія ідзе гаворка. Зразумела, аўтарам важна, каб на іх творы адгукнуліся, трэба пашыраць літаратурную прастору, заахвоцьваць да творчасці і г. д. Але тады трэба і “называць рэчы сваімі імёнамі”, як гэта робіць Наталля Капа. Часам з’яўляецца шкадаванне, што каштоўная газетная плошча адведзена рэкламе пасрэдных твораў.

5. Мне цікавая найперш Літаратура. Таму і хацелася б больш пра літаратуру. На жаль, у працэсе работы са студэнтамі сутыкаешся з абмежаванасцю студэнтаў у беларускай культуры (мастацтва, жывапіс, музыка). Таму рубрыкі “Асоба ў мастацтве”, “Суайчыннікі ў свеце” вельмі дарэчы.

6. Недахоп часу.

Аўтограф ад Андрэя Федарэнкі

Імёны

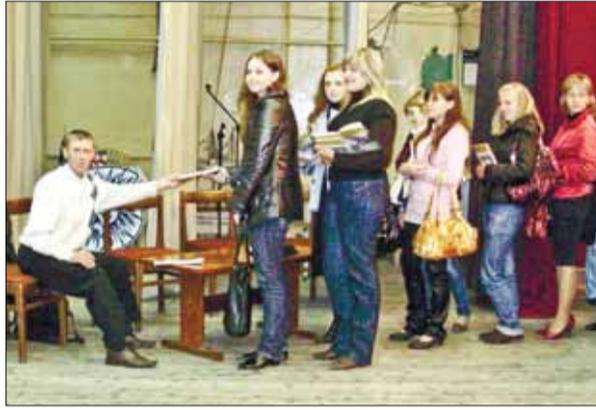
Адкрыў сустрэчу за гадзчык кафедры беларускай літаратуры, прафесар Іван Штэйнер. У сваім выступленні ён акрэсліў асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай беларускай прозы, спецыфіку творчай манеры Андрэя Федарэнкі, аднаго з найбольш значных сучасных празаікаў. Асаблівы акцэнт І. Штэйнерам быў зроблены на тым, што А. Федарэнка з'яўляецца нашым земляком, бо нарадзіўся ў вёсцы Бярозаўка Мазырскага раёна. Выступоўца падрабязна спыніўся на апошнім рамане празаіка "Мяжа", адзначыўшы, што гэта — новае слова не толькі ў беларускай літаратуры, але і ва ўрапейскай літаратуры ў цэлым. У гэтым творы А. Федарэнка выступіў як наватар у галіне формы. "Падобнай формы яшчэ не было ў літаратуры", — адзначыў І. Штэйнер.

У Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францыска Скарыны адбылася навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная творчасці Андрэя Федарэнкі. У яе межах прайшла прэзентацыя кнігі празаіка "Афганская шкатулка", выдадзеная ў РВУ "Літаратура і Мастацтва".

тэта. Асабліва ўвага была звернута на такія творы А. Федарэнкі, як апавесці "Гісторыя хваробы", "Нічы", раман "Рэвізія".

Выступленне самога А. Федарэнкі таксама запомнілася найперш шчырасцю, адсутнасцю пазёрства. Письменнік раскажаў пра сябе, пра тое, якія акалічнасці паўплывалі на яго станаўленне (гэтаму прысвечаны новы раман празаіка "Мяжа"), распавёў пра сваё разуменне мастацкай творчасці, як, пад уплывам чаго нараджаецца Літаратура.

Цікава было пачуць, што, на думку А. Федарэнкі, найбольш перспектыўным жанрам літаратуры сёння з'яўляецца эсэ. І менавіта з гэтым жанрам А. Федарэнка звязвае будучае сусветнай літаратуры ўвогуле. Письменнік даў парады маладым аўтарам

не захапляцца кідкай формай, дзе губляюцца Слова і Сэнс, больш углядацца ў жыццё, рэчаіснасць, наваколле, умець адчуць і перадаць, і "галоўнае, з такой паўнотай цініць розныя маленькія чароўныя дэталі — як пах яблыка ці бледнафіялетавых кветчак бэзу, як хрумстанне лядком зацягнутай саквічкай калюжыны пад нагамі" (цытата з апавесці А. Федарэнкі "Рэвізія"). Цікавымі былі ўспаміны письменніка пра наведванне замежных краін, пра стаўленне іншамойнага чытача да Беларускай літаратуры. А. Федарэнка адзначыў, што наша літаратура сёння вядомая ў свеце, цікавая іншамойнаму чытачу, успрымаецца як сталая ўрапейская літаратура. Увогуле, празаік бачыць сур'ёзныя перспектывы для нашай літаратуры сёння, калі свет пачаў

цініць адметнасць і непаўторны каларыт кожнай нацыі.

Пра значнасць творчасці А. Федарэнкі, пра зацікаўленасць яго творчасцю ў студэнцкім асяроддзі сведчылі пытанні, адрасаваныя гасцю: адносна тэндэнцый развіцця беларускай літаратуры, перспектывы развіцця літаратуры класічнага тыпу ва ўмовах глабалізацыі, пра творчую лабараторыю празаіка, яго мастацкія арыенціры, стаўленне да крытычных ацэнак яго творчасці.

Удзел у мерапрыемстве прынялі яшчэ два письменнікі — Анатоль Бароўскі і Віка Трэнас. Адбыўся паэтычны слэм, дзе маладыя паэты чыталі свае вершы. А. Бароўскі раскажаў пра сваё знаёмства і сяброўства з А. Федарэнкам. Віка Трэнас распавяла пра часопіс "Маладосць", запрасіла да супрацоўніцтва маладых творцаў.

Анжэла МЕЛЬНІКАВА
На здымку: аўтограф А. Федарэнкі — падзея чаканая.

Фота аўтара

3-пад пярэ

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася V Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя "Электронныя бібліятэкі і ліквідацыя інфармацыйнай няроўнасці". Мэта канферэнцыі — вызначэнне адзінай канцэпцыі развіцця электронных бібліятэк у сучасным інфармацыйным грамадстве і іх роля ў ліквідацыі інфармацыйнай няроўнасці.

Важнай падзеяй стала правядзенне навукова-практычнага семінара "Еўрапейская электронная бібліятэка рукапісаў і старадрукаваных выданняў Manuscriptum: узаемадзеянне і супрацоўніцтва", у ходзе якога адбыліся выступленні і прэзентацыі спецыялістаў з Чэхіі, Польшчы і Беларусі.

Арганізатарамі кнігазнаўчых чытанняў выступілі Міністэрства культуры Беларусі, Нацыянальная камісія Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА, НББ і Нацыянальная бібліятэка Чэшскай Рэспублікі.

Ул. інф.

У БДПУ імя Максіма Танка адбылася штогадовая міжнародная канферэнцыя "Танкаўскія чытанні". Навуковы форум сабраў дзесяткі ўдзельнікаў з Украіны, Расіі, В'етнама, Кітая, а таксама беларускіх вучоных з розных гарадоў краіны. З дакладамі на VII Танкаўскіх чытаннях выступілі вядомыя дзеячы нацыянальнай навукі. Пра стан беларускай мовы і падрыхтоўку да Міжнароднага з'езду славістаў распавёў прысутным дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі А. Лукашанец. Некаторыя пытанні паэтыкі Максіма Танка ўзняў прафесар кафедры беларускага літаратуразнаўства Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна М. Мішчанчук.

Старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Т. Макаранка пазнаёміла ўдзельнікаў канферэнцыі з невядомымі вершамі, лістамі і дарчымі надпісамі Максіма Танка Якубу Коласу. Некаторыя вершы экспанаваліся ўпершыню. З паведамленнем на тэму "Перспектывы беларускай літаратуры ў XXI стагоддзі" выступіў загадчык кафедры беларускай літаратуры Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны І. Штэйнер.

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

Нядаўна ў раённай бібліятэцы імя Максіма Гарэцкага адбылася прэзентацыя чарговай кнігі вядомага краязнаўца Уладзіміра Ліўшыца "Горкі: старонкі гісторыі". Яго новая кніга — бадай самы ўніверсальны і поўны зборнік дакументаў і фактаў з гісторыі Горак, сабраных і дапрацаваных за апошнія гады ім самім, работнікамі музея і стваральнікамі кнігі "Памяць". Зборнік мае больш за 300 старонак, хаця тыраж невялікі — 550 экзэмпляраў. Заўважым, дарэчы, што адна з яго кніжак у былыя савецкія часы была выдадзена тыражом 26 тысяч асобнікаў — па адным на кожнага жыхара Горак!

Шчырыя віншаванні і глыбокую ўдзячнасць аўтару выказалі намеснік начальніка райаддзела культуры Марыя Студнева, дырэктар кінавідэапрадпрыемства Віктар Дарковіч, дырэктар раённай бібліятэкі Наталля Ермалаева ды многія іншыя. Былы загадчык райаддзела культуры, баяніст і кампазітар Рьгор Makeeў павіншаваў свайго былога падначаленага новай песняй, якую сам напісаў і выканаў.

Святлана СКАРОМНАЯ

У літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску адкрылася выстава мастака Аляксандра Квяткоўскага "Мая хата без сяброў не хата", прысвечаная юбілею знамага беларускага паэта Анатоля Сыса. Мастак сябраваў з паэтам восем гадоў. Асабліва Квяткоўскаму спадабаліся створаныя паэтам вобразы лесу, пчол, ваўкоў, кравідаў Беларусі. Яны і дамінуюць на выставе. Праект мастака разлічаны на тое, каб сабраць разам усё сяброў А. Сыса і яшчэ раз узгадаць выбітны талент паэта. І гэта яму ўдалося. Наведаць выставу можна да 31 кастрычніка.

Ул. інф.

Бібліятэку Івана Каладзеява — на радзіму

Вяртанне

Да 150-гадовага юбілею Івана Каладзеява Барысаўская цэнтральная бібліятэка праводзіць першую навукова-практычную канферэнцыю. Яна запланавана на 14 лістапада 2009 года. Да ўдзелу ў Каладзеяўскіх чытаннях запрашаюцца навукоўцы, выкладчыкі вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, настаўнікі школ, гімназій, ліцэяў, супрацоўнікі бібліятэк, прадстаўнікі творчых саюзаў.

Вядомы ў Беларусі грамадскі дзеяч канца XIX — пачатку XX стагоддзяў І. Х. Каладзеяў лічыўся прамыслоўцам, мецэнатам, збіральнікам кніг, які, да ўсяго, нямаў зрабіў для развіцця горада Барысава. Як прадпрыемальнік ён

інвеставаў шмат праектаў. З яго імем звязана будаўніцтва запалкавай фабрыкі «Бярэзіна», папяровай фабрыкі «Папірус», тэлефоннай станцыі, дрэваапрацоўчага камбіната, шклозавода. Дзякуючы яго намаганням вырастаў новы ганд-

лёва-прамысловы раён горада пад назвай Нова-Барысаў. У адным з прасторных дамоў у 1875 годзе пасяліўся і сам І. Каладзеяў на сталае жыхарства.

Але даследчык вядомы найперш тым, што сабраў унікальную бібліятэку на тэму вайны 1812 года. Да гэтай бібліятэкі быў забяспечаны вольны доступ, і ўсе, хто цікавіўся эпохай напалеонаўскіх войнаў, мелі магчымасць вывучаць калекцыю. Яна складалася з кніг, перыядычных выданняў, а таксама выяўленчых і дакументальных першакрыніц — найбагацейшы збор! Рускі бібліяграф К. Ваенскі ў 1904 годзе пісаў, што «ў дадзены час бібліятэка І.Х.Каладзеява як сховішча, у якім знаходзяцца экспанаты выключна адной эпохі, па сваёй паўнаце з'яўляецца, безумоўна, першым зборам не толькі ў Расіі, але і ў Еўропе».

А калі напярэдадні святкавання 100-гадовага юбілею той далёкай вайны пачаліся падрыхтоўчыя работы па стварэнні музея 1812 года ў Маск-

ве, І. Каладзеяў вырашыў перадаць туды сваю бібліятэку. Справу па яе перадачы пасля смерці збіральніка завяршыла яго ўдава. Так атрымалася, што ўся бібліятэка нашага земляка апынулася ў Расіі. Пасля, ужо ў нашыя гады, на ўрадавым узроўні выходзілі з прапановаю, каб дакументы вярнуліся на радзіму. Варта сказаць, што частка дакументаў была вернута, цяпер яны знаходзяцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, якая, плануецца, прыме ўдзел у першых Каладзеяўскіх чытаннях. Але значная частка матэрыялаў і цяпер застаецца ў Дзяржаўным гістарычным музеі Масквы.

Цяпер у Барысаве ў цэнтральнай бібліятэцы, якая носіць імя І. Х. Каладзеява, пачынаюць ствараць сваю калекцыю па тэме вайны 1812 года, аднаўляючы і тое, што было зроблена калісьці. Ствараецца таксама віртуальны музей І. Каладзеява. Запланаваны Каладзеяўскія чытанні мусяць таксама паспрыяць рэалізацыі гэтай задумы.

Ірына ТУЛУПАВА

Сакура ў Першамайскім раёне

Повязі

Пятнаццаць год таму яна прыехала ў Беларусь з горада Кіёта, каб бліжэй пазнаёміцца з нашай культурай, выкладала японскую мову ў Беларуска-дзяржаўным універсітэце, выйшла замуж і, гораца палюбіўшы Беларусь, вырашыла застацца тут назаўсёды. Але туга па радзіме і бацьках не адпускала... Тады ёй і прышла думка: аб'яднаць дзве краіны.

Вядома, значную ролю ў станаўленні інфацэнтра адыграла загадчык дзіцячай бібліятэкі № 5 Людміла Бягун. Менавіта яна, "загарэўшыся" ідэяй стварэння клуба япон-

Дзесяць год, як у дзіцячай бібліятэцы № 5 сталічнага Першамайскага раёна адчыніўся інфармацыйны цэнтр японскай культуры. Менавіта так ён быў названы яго заснавальніцай Тацумі Масака.

ска-беларускай культуры, не толькі выдзеліла памяшканне, але і ўключыла Т. Масака ў штатны расклад бібліятэкі.

У інфацэнтры для жыхароў сталіцы паказваюцца японскія фільмы, у тым ліку і так званыя аніме, праводзяцца выставы кімана, дэманстрацыі нацыянальных сувеніраў і цацак. Тут працуе студыя японскай каліграфіі і курсы вывучэння японскай мовы, да якіх можа далучыцца кожны жадаючы незалежна ад узросту. Можна пазнаёміцца з кнігамі японскіх письменнікаў, прычым частка з

іх перакладзена на беларускую мову, паслухаць традыцыйную музыку. Тут жа знаходзяцца выстава арыгамі і экспазіцыя "Гісторыя Японіі да XIII стагоддзя", зробленыя рукамі маленькіх наведвальнікаў інфацэнтра. Праводзіцца шэраг конкурсаў і вечароў. Напрыклад, музычны конкурс "Месяц і зоры", асабліва сцяго якога была спроба перакласці японскія песні на беларускую мову.

Прайшло таксама свята Залатых Хрызантэм, дзе прысутнічалі прадстаўнікі дабрачынных арганізацый Беларусі

і Японіі і супрацоўнікі Пасольства Японіі ў Беларусі.

Александрына ПАРШЫНА
На здымку: заснавальніца інфацэнтра японскай культуры Тацумі Масака.

Абмяркуем

Гаварыць пра існаванне беларускай сеціратуры як выразна акрэсленай, колькі-небудзь структураванай і хоць бы адносна цэласнай з'явы найноўшага літаратурнага працэсу, на мой погляд, пакуль не выпадае. Аднак у Сеціве ёсць пэўная колькасць беларускіх аўтараў, якія займаюцца літаратурнай дзейнасцю, уступаюць у своеасаблівае "творчае ўзаемадзеянне", рэпрэзентуюць мастацкія і крытычныя тэксты, палемізуюць і г. д.; робяцца і спробы наладзіць працу спецыялізаваных інтэрнет-рэсурсаў. Словам, найбольш важныя складнікі літаратурнага працэсу ў Сеціве адшукваюцца. Гэта дае падставы адным для трыумфу (маўляў, у Сеціве паўстала яшчэ адна, сапраўдная, беларуская мастацкая літаратура!), другім — для нежартоўнай трывогі: а што калі не будзе больш ні друкаваных тыднёвікаў літаратурных, ні часопісаў, ні выдавецтваў, а будзе адна толькі сеціратура?..

пад рытм і дух шоуцэнтрчэйнай эпохі.

Дагэтуль у "віртуальнай прасторы" не з'явілася ніводнага *насамрэч новага жанру*. Прынамсі, тыя жанравыя формы, якія можна адшукаць на беларускамоўных літпалетках Сеціва, ёсць мадыфікацыямі добра вядомых у "вонкавай" мастацкай славеснасці жанраў. Толькі ў Сеціве яны аказваюцца максімальна "выгнутымі" пад запатрабаванні сённяшняга спажывацтва культурнага прадукту, выгадаванага інфармацыйным грамадствам. Адбор жанравых форм для віртуальнай літаратурнай прасторы адбываецца ў адаптацыі з агульнымі тэндэнцыямі да сегментарызцыі і мінімалізацыі выказвання, "здрабнення" і сцяжэння мастацкай формы. Наколькі мне вядома, дагэтуль свету Боскага (ці хоць бы сеціўнага) не пабачыў ніводзін твор беларускай літаратуры, які можна было б назваць *інавацыйным* у жанравых адносінах (гэткі "гіпертэкст" М. Павіча, толькі ўзору 2000-х, дзе высокая тэхналогія злілася б у экстазе з высокім сэнсам). Гэтакасама падкрэслена экспрэсіўнасць і суб'ектыўная азначнасць сеціўнага літаратурна-крытычнага тэксту (пры заўважным адмаўленні ад разгалінаванай аргументацыі, колькі-небудзь разгорнутай аналітыкі і г. д.) паўстае лагічным наступствам агульнага ўзмацнення публіцыстычнага і рытарычнага (красамоўнікага) вектараў віртуальнай славеснасці. І ці варта на гэта наракаць: Сеціва ўтрымлівае шыкоўныя *камунікацыйныя* магчымасці, але ніхто не абяцаў, што там будучы раздаваць дарма мастацкі густ, літаратурны талент ці веды па гісторыі дытэорыі літаратуры.

Цікава, што ў той час, як у прасторы віртуальнай формы прад'яўлення мастацкага зместу мінімалізуюцца (змястоўнасці, аднак, не на карысць), у рэальнай літаратурнай прасторы гатовы выбухнуць сапраўдны рэнесанс не проста вялікага — буйнога! — эпасу. Сталыя літаратары пішуць раманы, якія пасля складваюцца ў эпапеі, амаль з такой жа (калі не большай) хуткасцю, з якой іх юныя калегі вышткуюць *sms*-вершаванні. На жаль, і ў гэтым выпадку паразу найчасцей церпіць *мастацкасць*, а з ёю і чытацкая аўдыторыя (хоць рэдка чытач сёння мае час і натхненне агораць твор, выдрукаваны ў некалькіх нумарах нават вельмішаноўнага выдання).

Аднак нягледзячы на тое, што арыентаваны на Сеціва айчыныя творцы і верныя друкаванаму слову беларускія пісьменнікі імкнуцца весці фармальныя мастацкія пошукі ў строга супрацьлеглых кірунках, яны *наканавана* сыходзяцца ў змястоўныя прыярытэтах: не стамляюцца аднаўляць у мастацкіх вобразах Беларусь, часам — з "ваколіцамі" (у шырокім сэнсе). Мастацкая вартасць і эстэтычная каштоўнасць літаратурна-мастацкіх "версій" гэтага вобраза (супер-, мега-, архетыповага і г. д.), на мой погляд, абумоўліваецца якраз не месцам іх паўстання (у Сеціве ці ў друкаваным выданні), але зольнасцю іх пранікаць і *трывала* ўкараняцца ў грамадскай свядомасці. Гэтая праблема пакуль застаецца з аднолькавым поспехам нявырашанай як актуальнымі сеціратарамі, так і простымі (бо "непрасунутымі") пісьменнікамі. Застаюцца тыя, каторыя першымі вышткуюць "філасофскі камень" ці пабудуюць-такі Вавільскую вежу — неістотна; галоўнае, каб "чуд" адбыўся і родныя пісьменнікі загаварылі на адной мове з роднымі чытачамі (каторых, як і радзіму, не выбіраюць).

Ірына ШАЎЛЯКОВА,
кандыдат філалагічных навук

Культурны двубой, або Сеціратура = літаратура?

Найбольш наглядна адрозненні літаратурных тэкстаў, якія ствараюцца спецыяльна для Сеціва і бытуюць выключна ў ім, ад тэкстаў, надрукаваных у часопісах, зборніках, альманахах і г. д., можна было б выявіць у выглядзе табліцы (а з максімальным эфектам — бадай, праз гіпертэкставую табліцу). Аднак не пасунемся з "тэхналагічнай" пысай у храм мастацтва слова (шануючы традыцыю і асабліва лімаўскія палосы): абмяжумся тэзісным супастаўленнем найбольш важных прыкмет так званай сеціратуры з аналагічнымі характарыстыкамі мастацкай славеснасці, што прад'яўляецца чытачу ў звычайным (друкаваным) фармаце.

Можна з вялікай доляй пэўнасці сцвярджаць, што ў "чыстым выглядзе" беларускіх *сеціратараў* (літаратараў, якія прадукуюць мастацкія тэксты выключна для Сеціва і прычынова не выступаюць на старонках друкаваных выданняў), бадай, няма. Праўда, варта заўважыць, што пад "літаратарам" у дадзеным выпадку маецца на ўвазе не той, хто хоча ПІСЬМЕННИКАМ звацца таму, што ўмее фармуляваць больш-менш звязныя выказванні, але той, хто гэтак сваё хацэнне ўрочавіў у *творах* (паэтычных, прозаічных, драматургічных, літаратурна-крытычных, etc.) з больш ці менш выяўленымі мастацка-эстэтычнымі вартасцямі.

Разам з тым, частка беларускіх літаратараў, не адмаўляючыся ад друкавання ў розных літаратурна-мастацкіх выданнях, апошнім часам як бы перамяшчае цэнтр цяжару сваёй творчай актыўнасці на сеціўныя палеткі. Аднак міграцыя ў Сеціва дзеля нечуванай-нябачанай мастацкай свабоды мае, на мой густ, даволі дзіўны плён, паколькі там таксама выконваецца свой "сацыяльны заказ" — проста ён дэкараваны іначай. Большасць згаданых аўтараў належыць да пакалення дваццаці-трыццацігадовых; па вялікім рахунку, літаратурная дзейнасць у Сеціве большасці з іх зводзіцца да *прэсутнасці* ў ім (у рознай ступені распрацаваныя і "раскручаныя" блогі, радзей — персанальныя сайты; наведванне форуму, чужых благаў, як правіла, з мэтай не столькі на людзей паглядзець, колькі сябе паказаць). Чым больш імкліва прадстаўнікі ўмоўнага пакалення трыццацігадовых набліжаюцца да ўяўнай мяжы-пераходу ў іншую ўзростава-творчую катэгорыю, тым часцей, верагодна, іх наведваюць думкі пра вечнасць. У любым выпадку, асобныя літаратары, якія сёння яшчэ

стасуюцца з паняццем "малады", імкнуцца як бы *мэтакіраваць* сеціўнае беларускае літжыццё, намагаюцца нават рабіць віртуальным мінакам прышчэпкі грунтоўнасці і аналітызму (згадаю тут толькі Аксана Бязлепкіну і Міхася Южыка, што для мяне персаніфікуюць розныя стылі віртуальнай энергічнасці).

Паказальна, што колькі-небудзь значныя *мастацкія творы* (асабліва пражэічныя) не толькі моладзь, але і іх старэйшыя калегі ў Сеціве, як правіла, не змяшчаюць, у крайнім выпадку, стараюцца "прадубліраваць" іх у звычайных часопісах ці зборніках. Увогуле ж з пакалення Поўні (сённяшняга пяцідзесяцігадовыя), па маіх адчуваннях, найбольш утульна сябе адчувае ў Сеціве Адам Глобус, праўда, акулалізуецца ён там не столькі як пісьменнік, колькі як медыяперсона...

Такім чынам, паслядоўную цікавасць да літаратурнай дзейнасці ў Сеціве сёння выяўляюць пераважна маладыя беларускія літаратары. Мяркуючы па формах гэтай дзейнасці, а таксама па "аўтарскім складзе" яе рупліўцаў, у блэйшы час перамяшчэння беларускага літаратурнага працэсу з прасторы рэчыўнай у віртуальную чакаць не варта. І звязана гэта не ў апошнюю чаргу з тым, што радыкальная настроенасць маладых літаратараў у дачыненні да айчынай літаратурнай традыцыі і наяўнага літпрацэсу зручна ўраўнаважваецца іх прагматызмам. Стэрэатыпы айчынай культурнай свядомасці змушаюць аўтара "сацыялізавацца" як пісьменніка праз звычайныя формы рэпрэзентацыі мастацкіх тэкстаў, пераусім — у традыцыйных друкаваных выданнях. Скажам прасцей: той паэт, хто кніжку мае. А хто не мае — у чаргу.

Яшчэ адзін важнейшы крытэрыі, паводле якога можна ацэньваць агульнае/адметнае беларускай літаратуры віртуальнай і "рэальнай", — адрасат, на якога сёння калі не разлічваюць, дык, прынамсі, арыентуюцца тыя ці іншыя аўтары.

Аркадзь Несцяранка ў артыкуле "Бестселер для Generation Lu (Аналіз новай літаратурнай сітуацыі ў Беларусі)" даволі цікава разважае аб прычынах і наступствах камунікацыйнага разрыву паміж аўтарам і чытачом. Рухаючыся ад Саюза пісьменнікаў (савецкіх яшчэ часоў) праз Таварыства Вольных Літаратараў да "Бум-Бам-Літу", ён звяртае ўвагу на наступны парадокс: "...адкрываючы новыя і новыя літаратурныя формы, "бумбамлітаўцы" усё больш і

больш адасабляліся ад чытача. <...> Транслагізм Туровіча, дадаізм Жыбуля, аўтаматычнае пісьмо ў прозе Вішнёва, сюррэалізм Тараса, уласна фармат новых тэкстаў не прадугледжваў арыентацыю на прафаннага чытача". А Несцяранка не адно канстатуе праблему — ён акрэслівае канцэптуальныя падыходы да яе вырашэння: "...айчыныя пісьменнікі павінны набрацца смеласці і зірнуць у вочы свайму чытачу. Яны павінны навучыцца пісаць не эзатэрычныя, не падкрэслена містычныя і не акадэмічныя, а reader friendly тэксты. У нейкім сэнсе, беларускі чытач і аўтар павінны памяняцца месцамі. Чытач, а не аўтар павінен атрымліваць задавальненне ад тэксту. Чытач — у першую чаргу".

Нельга сказаць, каб сённяшняя беларускія пісьменнікі зусім не дбалі пра чытача; яны, так бы мовіць, маюць яго на ўвазе. Іншая справа, што і ўмоўныя "сеціратары", і літаратары, што ў Сеціве не былі, маюць на ўвазе чытача не столькі рэальнага, колькі... метафарычнага, чый вобраз стасуецца з іх уяўленнямі пра ідэальнага суразмоўцу.

Арыентаваны на Сеціва аўтары выбудоўваюць "ідэальную мадэль" *свайго* чытача суадносна з актуальным для іх культурным вопытам. Чытач у такой сістэме каардынат проста абавязаны *адпавядаць* аўтару, г. зн. як мінімум — мець ген "філалогіі", быць схільным да забаў постмадэрнага (ці постпостмадэрнага) кшталту і свята верыць у тое, што: 1) прапанаваны тэкст, нават самы нягэлы, ёсць сапраўдным творам актуальнага мастацтва; 2) у тым самым прапанаваным тэксце ёсць сэнс, і не адзін. Быццё беларускай літаратуры ў Сеціве сёння разгортваецца не ў імя *выніку* (стварэння мастацкага тэксту), але дзеля *працэсу* зносінаў з нагоды літаратуры. Аднак, патэнцыяльны чытач (пераважна юначага ці маладога веку) ёсць патэнцыяльным аўтарам: кола замыкаецца, прарыву да шырокага чытача не атрымліваецца, затое працэсы герметызацыі літпрацэсу разгортваюцца ў дэкарацыйных hi-tech.

У сваю чаргу, многія пісьменнікі, арыентаваныя на друкаваныя выданні, адной з галоўных перашкодаў для здзяйснення грандыёзнай сустрэчы з удзячным чытачом лічаць малыя тыражы літаратурна-мастацкіх часопісаў, кніг, анталогій і да т. п. Больш істотныя праблемы, накіталі светлапогляднага і культурнага разлому паміж мастацкімі зацікаўленымі творцаў і чаканнямі публікі альбо таго ж камунікацыйнага адчужэння паміж сённяшнім бела-

рускім літаратарам і беларускім жа чытачом, нібыта трымаюцца ў розуме. Тыя пісьменнікі, якія ідуць да чытача традыцыйным (*выдрукаваным*) шляхам, і асабліва тыя, хто традыцыйна хоча быць зразуметым "простым чытачом", рэдка звяжаюць на драбязу: сёння масавыя сталы чытач не хоча лішне ўскладняць сабе жыццё, у тым ліку роздумамі над змястоўнымі і фармальнымі пошукамі беларускай літаратуры. Але многія пісьменнікі так звананага сярэдняга і старэйшага літаратурных пакаленняў шыра перакананыя ў тым, што і сёння можна з цэлым народам гутарку весці. Аднак даросламу народу сёння пераважна не да канцэптуальных гутарак; чытача для сур'ёзнай беларускай літаратуры, здольнага адекватна ўспрымаць і перажываць мастацкі твор, давадзецца ... вырошчваць наноў.

Словам, і ў Сеціве, і ў вонкавым (адносна яго) свеце збыткова ўмоўна чытацкіх кадраў для беларускай літаратуры зараз не назіраецца. Стратэгічнае адрозненне паміж літдзеячамі "віртуальнымі" і "рэальнымі" палягае ў абранай імі тактыцы зносінаў з чытачом: калі першыя імкнуцца чытача *ўразіць* — да страты культурнай прытомнасці, другія спадзяюцца на тое, што чытач і сам *уразіцца* — хоць бы з прычынай самой сустрэчы з *жывым* твор(ц)ам найноўшае беларускае літаратуры.

Здавалася б, супастаўленне жанравых ды вобразна-выяўленчых асаблівасцей сеціўнай ды "рэчыўнай" версій сённяшняй беларускай літаратуры магло б разгарнуцца ў паўнаватарсны літаратурнаўчы эпас, з галінастымі каментарамі ды бясконцымі выходамі з паэтыкі агульнай у аўтаранаўчы і нават гістарычную. Але роздум над даволі банальным пытаннем: *"Што ёсць (у азначаным сэнсе) такога прычынова новага ў беларускім сегменце Сеціва, чаго няма ў літаратурнай прасторы рэальнай?"* эпічныя перспектывы адсоўвае за дзеля гэта.

У класічнай літаратурнай парадыгме *паэтыка тэксту* (тут: комплекс структурных і змястоўных асаблівасцей мастацкай формы) абумоўлівалася *"паэтыкай свету* (тым вобразам рэчаіснасці, які склаўся ў канкрэтную гісторыка-культурную эпоху).

У постнекласічнай парадыгме прыгожае пісьменства не проста адлюстроўвае (аднаўляе) рэчаіснасць у мастацкіх вобразах, але "выгінаецца" пад паўсядзённасць і нават мімікрыруе пад навакольнае культурнае асяроддзе, тэхналагічна прыстасоўваючыся

Карані братэрства — трывалыя

— Ігар Дзмітрыевіч, з Кіева прыйшла навіна пра стварэнне ў Нацыянальным універсітэце імя Тараса Шаўчэнка кафедры беларускай мовы і літаратуры. Навіна прыемная. Але чаму толькі цяпер настала такое рашэнне?

Пасла Украіны ў нашай краіне Ігара Ліхавага можна часта сустрэць на розных мерапрыемствах. У Інтэрнеце шмат яго фотаздымкаў. На адных Ігар Дзмітрыевіч прымае ўдзел у адкрыцці помніка Францішку Багушэвічу ў Сморгоні, на іншых — выступае на прэзентацыі кнігі балгарскага дыпламата Петкі Ганчава ў Мінску... Спадар пасол знайшоў час, каб сустрэцца з карэспандэнтам "ЛіМа" і абмеркаваць апошнія падзеі ў культурным жыцці Беларусі і Украіны.

— Трэба адзначыць, што традыцыі сяброўства паміж беларускім і ўкраінскім народамі вельмі даўныя. І таму патрэба ў пашырэнні культурных сувязяў была заўжды. Гэтае пытанне застаецца актуальным і сёння. Што тычыцца стварэння кафедры беларускай мовы і літаратуры ў Кіевскім універсітэце, то гэта ініцыятыва Пасольства Украіны ў Мінску. У гэтым мае патрэбу наша краіна. Згодна з апошнім перапісам насельніцтва ва Украіне пражывае 276 тысяч этнічных беларусаў. Акрамя таго, Украіна і Беларусь настолькі дынамічна развіваюць сваё ганцлёва-эканамічнае супрацоўніцтва і палітычныя кантакты, што гэта патрабуе ўжо новага ўзроўню адносін і ў іншых сферах, уключна і ў гуманітарнай.

другой мовы. У адносінах да беларускай такога прыкладу няма ва Украіне. Таму падчас адной з апошніх сустрэч прэзідэнтаў нашых краін Віктар Юшчанка прапанаваў Аляксандру Лукашэнку арганізаваць кафедру беларускай мовы і літаратуры ў Кіеве. Варта адзначыць, што ва Украіне вялікая ўвага да беларускай мовы. Летась быў выдадзены самы вялікі беларуска-ўкраінскі слоўнік, пастаянна з'яўляюцца пераклады з беларускай літаратуры — як класікаў, так і сучасных пісьменнікаў.

тысяч асобнікаў кожная. Але ўсіх выданняў і не пералічыш.

— Літаральна месяц назад у Вілейскім раёне вы адкрывалі памятны знак у гонар Эдварда Жалігоўскага і Тараса Шаўчэнка. Чаму менавіта там?

— З Вілейшчыны, дарэчы, паходзіць нацыянальны герой Украіны Піліп Орлік.

— Вы асабіста сочыце за выхадам твораў беларускіх аўтараў па-ўкраінску?

— Для мяне гэта вельмі прыемна, што ў Беларусі ў шасці населеных пунктах стаяць помнікі ці памятныя знакі Тарасу Шаўчэнку. Гэта Мінск, Брэст, Гомель, Магілёў, Слуцк. І вось нядаўна памятны знак з'явіўся на радзіме Эдварда Жалігоўскага ў вёсцы Карэкаўцы на Вілейшчыне. Эдвард Жалігоўскі — гэта паэт, сябра Шаўчэнка. Яны пазнаемліліся ў Пецярбургу. На другі дзень пасля вяртання Шаўчэнка з высылкі з Казахстана паэты сустрэліся. І так завязалася сяброўства. Украінец напісаў верш-перайманне Антону Саве (Эдварду Жалігоўскаму), а той у сваю чаргу прысвяціў верш свайму сябру. У памяць пра сяброўства гэты знак з'явіўся менавіта ў Карэкаўцы.

— Так, у вёсцы Касута нарадзіўся вядомы ўкраінскі гетман, аўтар адной з першых еўрапейскіх канстытуцый Піліп Орлік. У 2010 мы будзем адзначаць 300-годдзе яго канстытуцыі. У Вілейцы адной з вуліц нададзена імя гэтага выдатнага ўкраінца. І мы ў якасці адказнага кроку хочам у Кіеве адкрыць помнік аднаму з выбітных беларусаў.

— Так. З апошняга, што прыгадваецца, гэта "Новая зямля" Якуба Коласа — самы поўны пераклад паэмы славуга беларуса на замежную мову, які здзейсніў Валерый Стралко. Адносна нядаўна выйшла кніга "Славянская трыяда". Гэта творы дзевяці выдатных паэтаў з Украіны, Беларусі, Расіі: Тарас Шаўчэнка, Іван Франко, Леся Українка, Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Аляксандр Пушкін, Міхаіл Лермантаў, Аляксандр Блок. Творы падаюцца на мове арыгінала, а таксама ў перакладзе таго самага Валерыя Стралка на мовы дзвюх краін-суседкаў. І абедзве кнігі выйшлі накладам па 5

— А ці выбрана ўжо асоба, помнік якой з'явіцца ва ўкраінскай сталіцы?

— Сёлета ў Беларускім дзяржаўным універсітэце ў чарговы раз набрана група студэнтаў, якія будуць вывучаць украінскую як першую мову. У гэтым годзе ўжо быў выпуск чатырнаццаці студэнтаў па гэтай спецыяльнасці. Яшчэ ўкраінская вывучаецца ў якасці

Я вельмі ўдзячны Вілейскаму райвыканкаму і раённаму Савету дэпутатаў за тое, што яны падтрымліваюць інтарэс сваіх жыхароў і супрацоўнічаюць з намі па вяртанні неапраўдана забытых імёнаў, якімі могуць ганарыцца абодва нашыя народы.

— Гэта пытанне да саміх беларусаў. Я думаю, што гэта можа быць Франціск Скарына ці Янка Купала. Цяпер ужо прыходзіць прапановы накіраваць помнік пісьменніку Уладзіміру Караткевічу. Ён акурат вучыўся ў Кіеве... Слушная, лічу, таксама прапанова.

— На адкрыцці помніка Францішку Багушэвічу ў Сморгоні на Дні беларускага пісьменства вы выступалі па-беларуску. Вывучаеце нашу мову?

— Так, вывучаю. Беларуская мова для мяне цікавая. Гэта багатая мова. А пачынаў я з чытання на ноч казак па-беларус-

ку. Але праблема вялікая ў тым, што грамадства не карыстаецца шырока беларускай мовай. Я для сябе заўважыў такую з'яву. Калі я знаходжуся ў беларускамоўным атачэнні, то хвілін праз дзесяць і сам магу гаварыць па-беларуску. Але як толькі нехта пачне гаварыць па-руску, то я адразу збіваюся. Гэта з-за таго, што абедзве мовы надта блізкія. Падобную гісторыю раскажаў мне пры апошняй сустрэчы Пасол Польшчы ў Беларусі Генрык Літвін, які добра валодае ўкраінскай мовай. Ён сказаў, што стараецца не гаварыць па-ўкраінску ў Беларусі, бо гэта яму перашкаджае вывучаць беларускую мову. Маё перакананне, што ўсе разам мы павінны захаваць беларускую мову.

— Якія мерапрыемствы бліжэйшым часам рыхтуюцца пры ўдзеле ўкраінскага пасольства?

— Да канца гэтага года мы хочам арганізаваць дзве-тры выставы. Ёсць прапанова зрабіць фотавыставу, на якой будуць адлюстраваны помнікі Тарасу Шаўчэнку ў Швецы. А Беларусь, між іншым, краіна, якая знаходзіцца на другім месцы пасля Украіны па колькасці помнікаў паэту. Гэта выстава толькі вярнулася з Канады. Яшчэ плануем арганізаваць фотавыставу Ігара Гайдая. Мы хочам прывесці яго праект "Украінцы" — людзі, паэзія краіны на чорна-белых фотаздымках. І для беларускіх аматараў мастацтва думаем арганізаваць выставу народнага мастака Украіны Івана Марчука. Два гады таму ён увайшоў у сотню самых геніяльных людзей сучаснасці. Таму, я думаю, вам будзе цікава паглядзець на яго карціны.

На наступны год у нас запланавана адкрыццё помніка Піліпу Орліку на яго радзіме на Вілейшчыне. Такая дамоўленасць ужо існуе. Але мы хацелі б, каб гэты помнік паўстаў усё-ткі ў Мінску. Гэтае пытанне яшчэ разглядаецца.

Гутарыў Сяргей МАКАРЭВІЧ

На здымку: Ігар Ліхава; падчас адкрыцця памятнага знака Эдварду Жалігоўскаму і Тарасу Шаўчэнку на Вілейшчыне.

Ігар Січовік: «Нельга ладзіць духоўныя кардоны...»

З нядаўніх сустрэч — размова з украінскім пісьменнікам Ігарам СІЧОВІКАМ, якая адбылася падчас Міжнароднага кірмашу ў Кіеве. Ігар Січовік — вядомы ўкраінскі дзіцячы пісьменнік. Аўтар болей як трыццаці кніг, адрасаваных юнаму чытачу. Шмат піша сатырычных і гумарыстычных твораў.

— Пан Ігар, як даўно працуеце ў галіне дзіцячай літаратуры? Калі адбыўся ваш гэбот?

скептыцызмам — ён супастаўляе сваё жыццё з жыццём герояў. І калі гэта супадае з ягонымі духоўнымі параметрамі, тады кнігу ўспрымае, а як аўтар фальшывіць — чытач страчвае да яго давер.

разумеюць: без любові да Бацькаўшчыны чалавек пераўтвараецца ў нішто, становіцца такім жа прадымам, як пясок ці камень.

— Увогуле, у пісьменніку працоўны стаж лічыцца, пачынаючы з першай публікацыі. Аднак я не скарыстаўся гэтым правам пры афармленні пенсіі. Бо і так меў 45 гадоў стажу. Прыгадваю са свайго першага верша два радкі: "Былі яны танкістамі, а сталі трактарыстамі".

— Вы ці не адзіны пісьменнік Украіны, хто жартуе з дзецьмі... Ці падманваеце, разыгрываеце вы юнага чытача?

— Ці лічыце вы патрэбным знаёмства ўкраінскага чытача з дзіцячымі літаратурамі іншых краін?

— Сапраўды, на вялікі жаль, я — апошні дзіцячы гумарыст Украіны. Хаця часам некаторыя з дарослых пісьменнікаў пішуць смешныя, вясёлыя вершы для дзяцей. Але робяць гэта зусім зрэдку.

— Развіццё гістарычных падзей спыніць немагчыма. Але ж гэта не значыць, што мы павінны выстаўляць кардон паміж нашымі душамі. Няхай межамі займаюцца палітыкі, для якіх, дарэчы, культура іншых народаў такая ж чужая, як і свая ўласная. Сярод людзей мастацтва, культуры, літаратуры няма тых, хто жадае, каб яго пачулі іншыя народы. Такім чынам мы вучымся адзін у аднаго, папулярным сваю творчасць за межамі Айчыны. Спадзяюся, што з братамі-беларусамі паразумеюся. На тое ёсць няглыбкая падстава.

— Некалі ў Беларусі доўгі час выдавалі творы ўкраінскага педагога Сухамлінскага. Як вы лічыце, ці актуальныя яго педагогічныя кнігі зараз? Ці сучасныя яго метады навучання ў сённяшніх умовах?

— Каго б паралі ўкраінскім дзеціам пачытаць з беларускіх класікаў?

— Украінцы бязмежна ўдзячны беларускаму народу, які падтрымаў творчасць сусветна вядомага педагога Васіля Сухамлінскага ў той час, калі яго не жадалі друкаваць на Бацькаўшчыне. Лічылі яго творчасць задужа патрыятычнай. Менавіта трэцяя частка дзіцячых твораў славутага педагога і пісьменніка была надрукавана (і дзякуючы гэтаму зберагалася) у Беларусі. Сёння, між іншым, Сухамлінскі карыстаецца вялікай папулярнасцю ў Японіі і Кітаі, дзе

— У вас, беларусаў, традыцыйна моцная дзіцячая літаратура. Як правіла, класіка лёгка ўспрымаецца дзіцячымі чытачамі. Бо гэта ж таленавітыя творы. Калісьці мы захапляліся творамі і героямі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Янкі Брыля, Кузьмы Чорнага, Уладзіміра Караткевіча, Васіля Быкава...

нікамі Украіны палічылі б патрэбным падказаць?

— Дзецям Беларусі параіў бы пазнаёміцца (магчыма, і праз Інтэрнет) з сапраўды таленавітымі ўкраінскімі пісьменнікамі, якія пісалі, як для дарослых, так і для дзяцей. Сярод іх Васіль Сіманенка, які высока падняўся ў творчасці і рана згарэў. Асало-ду беларускім чытачам прынясе творчасць найталенавіцейшага празаіка Грыгорыя Цюцюніка. Яго дзіцячая аповесць пра цяжкае пасляваеннае жыццё зачаруе самага патрабавальнага чытача. Віктар Блізнец — класік дзіцячай літаратуры, якога мне пашчасціла добра ведаць асабіста. Дарэчы, ён лічыў сябе беларусам. У нас нават прэмія ёсць такая — "Гук павуцінкі", назву якой дала аповесць гэтага цудоўнага празаіка. Вось каго я параіў бы перакласці ў першую чаргу. А яшчэ ёсць у нас такія таленавітыя аўтары, як Ліна Кастэнка, Уладзімір Руткоўскі, Іван Андруссяк, Аляксандр Гаўрош... На вялікі жаль, сучасныя мадэрністы павялі дзіцячую літаратуру ў накірунку гарыпшэ-тэрства. Дзеці пачынаюць страчваць уяўленне пра рэальнасць, знаходзяцца ў незразумелай віртуальнай прасторы. Казка павінна быць добрай і стаць настаўнікам для дзяцей.

— Вы напісалі займальную аповесць пра барона Мюнхаўзена ва Украіне... Ці няма жадання прывесці ва Украіну яшчэ таторага са знакамітых герояў, персанажаў сусветнай літаратуры?

— Так, барон Мюнхаўзен — мой любімы герой, аптывіст, майстар

ладзіць прыгоды, чалавек вясёлы і ўдачлівы. Без такіх было б сумна на зямлі. Я вырашыў перанесці нямецкага героя на нашу зямлю, няхай сабе і казачную. Самую лепшую рэцэнзію мне выдаў чытач часопіса "Барвінок", дзе на працягу года друкавалася аповесць. Ён напісаў у рэдакцыю прыблізна наступнае: "...я апаціў часопіс на наступны год, але аповесці ўжо не пабачыў. І мне стала вельмі сумна, бо я пасябраваў з баронам на ўсё жыццё". А што да іншых герояў, то нікога пакуль перасяляць на ўкраінскі чарназём не збіраюся.

— Ці шмат, на ваш погляд, чытаюць украінскія школьнікі?

— Ведаю, што мае кнігі не дужа даходзяць да ўсіх чытачоў Украіны. Прычына — у нас цалкам зруйнавана кнігагандлёвая справа. Кніжкі прадаюць у Інтэрнеце альбо на вуліцы ў латках. Агульны тыраж маіх кніг дасягнуў болей як двух мільянаў асобнікаў. А мог бы быць роўны і 150 мільёнам... Мае творы вывучаюцца ў дзіцячых садочках і пачатковай школе, надрукаваны болей як у 150 зборніках. З'яўляюся аўтарам 1000 скорэагаворак, 550 загадак, некалькіх тысяч смяшынак для дзяцей, дзіцячых і дарослых аповесцей, сатырычных вершаў, перакладаў. Спадзяюся і на сяброўства з беларускімі калегамі.

— І ваша пажаданне чытачам газет "Літаратура і мастацтва"...

— Часцей усміхайцеся! Шчасця табе, Беларусь!

Гутарыў Кастусь ЛАДУЦЬКА r. Кіеў

Павута вераснёўскіх мрой

каў", але не дасягаюць уласцівай апошнім глыбіні мастацкага аналізу рэчаіснасці. Падборка перакладаў з В. Макарэвіча адрозніваецца ад палымьянскай, большую вагу тут маюць кароткія лірыка-філасофскія мініяцюры.

Адзел прозы радуе апавяданнямі А. Асташонка "Арніталогія ў літаратуры футбола Сан-Марына" і "Мой школьны таварыш" (у арыгінале "Мой школьны таварыш Косцік") у добрым перакладзе А. Аляксеева. Прыемна. Гэтага нашага неардынарнага празаіка варта згадаць, а лепш — перакладаць.

У літаратурным адзеле таксама друкуецца заканчэнне гістарычнага рамана А. Ждана "Князь Мсціслаўскі".

Часопіс у часопісе "Сусветная літаратура"

знаёміць з індыйскай класічнай культурай. Застаецца толькі пашкадаваць, што ў месце часопіса не адлюстраваная ўся палітра падборкі, бо ў нумары ёсць і помнікі старадаўняга пісьменства — урыўкі з "Рыг-веды", "Рамаяны", "Панчатантры", "Вянка насмешак" Кішэмендры (да ўсіх тэкстаў далучаныя разгорнутыя каментарыі), і сучасная індыйская літаратура.

Найцікавейшым публіцыстычным матэрыялам нумара мне падаўся нарыс А. Карскага "Бацька акадэміка", дзе на аснове царкоўнай прэсы і дакументаў па драбніцах узнаўляецца жыццёвы шлях бацькі Я. Ф. Карскага — Ф. Навіцкага (рубрэка "Дакументы. Нататкі. Успаміны").

Да гэтай жа рубрыкі, бясспрэчна, варта было б аднесці ўспаміны І. Царук пра сям'ю Прытыцкіх (нейкім чынам матэрыял гісторыка І.Царук, сястры вядомага дзяржаўнага дзеяча С.Прытыцкага, быў перанесены ў адзел паэзіі і прозы). М. Смірноў у нарысе "У няскораным Мінску" апавядае пра мінскае падполле і аднаго са шпіёнаў абвера Акселя Ханзэна.

Рубрыка "Сябрына" прапаноўвае нарыс А. Карлюкевіча "Ёсць у туркмена Капетдаг высокі", прысвечаны беларуска-туркменскім літаратурным сувязям. У адзеле крытыкі пільную ўвагу чытача, безумоўна, выклікае разгорнутае эсэ-інтэрв'ю "Паўтары гадзіны з Еўтушэнкам", падрыхтаванае Ю. Сапажковым. Вядомы рускі паэт распавядае пра свае стасункі з беларускімі літаратарамі, раскрывае малавядомыя старонкі ўласнай біяграфіі, разважае пра месца літаратуры ў сучасным свеце. Л. Дранько-Майсюк дзеліцца ўражаннямі ад кнігі архітэктара Л. Левіна "Вайна і любоў", К. Ладуцка аналізуе новую кнігу вершаў Р. Сакалоўскага "Афганскае рэха": апошняя нядаўна пабачыла свет у РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Ціхан ЧАРНЯКЕВІЧ

га самавыяўлення. Гэта адзнака сталення, бо замыкацца ў адным зачараваным коле, хаця б усё і добра атрымлівалася, не трэба.

Рубрыка перакладаў (паяднаная тэматычна на гэты раз са "Школьнымі даягладамі" — папулярным артыкулам М. Кенькі пра перакладчыцкую дзейнасць) прадстаўленая невялікай анталогіяй сучаснай сербскай паэзіі ў перастварэнні І. Чароты. Многія вершы напісаны пад свежым уражаннем ад натаўскіх бамбардзіровак і высялення сербаў з Косава.

У публіцыстычным адзеле часопіса найцікавейшым падаўся артыкул В. Даніловіча на тэму ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР, заснаваны на малавядомых гістарычных фактах і архіўных дадзеных. В. Шур разглядае анаматычны асаблівасці твора А. Мрыя "Запіскі Самсона Самасуя", А. Марціновіч прапаноўвае творчы партрэт Л. Дайнекі "Плывец па рацэ гісторыі". У артыкуле настаўніка географіі з г. Паставы краязнаўцы І. Пракаповіча раскрываецца гістарычнае мінулае Старога Мядзела на прыкладзе архітэктурных помнікаў мястэчка.

«Нёман» № 9

Я думаю, што з творчасцю Алеся Разанава знаёмыя ўсе беларускія літаратары. Амаль усім вядомыя заслугі гэтага паэта ў галіне стварэння аўтарскіх жанраў. Наогул, літаратурнаму жанру Разанаў надае першачарговае значэнне і неадночы выказаўся пра гэта ў друку ў рэчывы філасофскіх катэгорый. Таму я быў вельмі заінтрыгаваны, убачыўшы ў "Нёмане" падборку Разанава з падзагаловак "Схі" (як вядома, у жанры верша паэт выступаў толькі на пачатку свайго творчага шляху — у 1960-70-я гг.). Але якім жа было маё здзіўленне, калі я пабачыў, што перакладзеныя былі разанаўскія зномы, г.зн., філасофскія мініяцюры, зацемкі, запісы — адным словам, тое, што з паэзіяй мае вельмі аддаленае падабенства! Ды перакладчык пайшоў яшчэ далей: простыя празаічныя абзацы зномаў ён разбіў на рознай даўжыні радкі, наблізіўшы мініяцюры да верлібраў. Практычна тое самае рабіў Разанаў з тэкстамі Кірылы Тураўскага і Льва Сапегі. Вось такое атрымалася дзіўнае ўзнаўленне арыгінала!

Вершы А. Чорнай адсылаюць да філасофскай практыкі А. Таркоўскага і "ціхіх ліры-

«Маладосць» № 9

Паэтычная частка часопіса — размаітая. Дэбютант Антон Янкоўскі добра валодае беларускім словам, але ўласна паэтычным творам можа лічыцца адно верш "Кахае". Астатняе ж — проза, у якой і раім яму практыкавацца, бо натхненне сінтаксічным паралелізмам не заменіць.

Віка Трэнас, адчайна эксперыментуючы з анжамбеманамі, алітэрацыямі і эліпсісам, усётакі ўмудраецца выдаць некалькі дасканалых немудрагелістых вершаў ("*** "улетку вечарам паветра...", *** "не, ты не здраджаная...", "Балада пра бітае шкло"). Дзіўна і тое, што падобныя перліны з зайздроснай рэгулярнасцю з'яўляюцца ў яе паэтычных нізках (гэта цешыць і абнадзейвае).

Працяг цыкла балад, прысвечаных знакамітым постапам Беларусі, прапаноўвае Віктар Шніп. Трэба адзначыць, што ў ягоных вершах адчувальна паменела параўнальных зваротаў, "дзякуючы" якім раней да сэнсу твора было складана дабрацца.

Следам за В. Шніпам ідзе даволі стала для "Маладосці" паэтка Надзея Салодкая. Яе вершы выйграюць ад філасафічнасці, якую варта паглыбляць.

Творы Ігара Канановіча, як заўсёды, не пакідаюць абыякавым. Іншая справа, што малады паэт практыкуецца сёння ў розных тэмах і стылях, таму часам расцярушвае, распыляе натхненне. Але верыцца, што гэта ўсё толькі "абкатка", самазагартоўка, якая, злучыўшыся з пытаннямі сапраўды важнымі і глыбокімі, перарасце ў іншую, больш высокую паэтычную якасць.

Проза малых жанраў у нумары прадстаўленая творамі А. Трафімчыка "Дыялектна форма" і С. Пагаранскага "Перформанс". Абодва — цяжка назваць апавяданнямі, але па розных прычынах. Што да *тэксту* С. Пагаранскага, то яго можна было надрукаваць сапраўды толькі ва ўмовах сённяшняй празаічнай нішчыніцы — гэткага ўзору літаратурнай прымітыўнасці я даўно не сустракаў. А вось твор А. Трафімчыка, па ўсім відаць, з'яўляецца ўрыўкам з аповесці або рамана і таму, зразумела, называецца апавяданнем не мае права. Добрая мова, яркасць і нязмушанасць расповеда абцяжарваюцца, праўда, *коскамі* — іх неверагодна шмат. На жаль, гэта не той буніска-набокаўскі выпадак, калі выказванне нагадвае прыгожы шматступенны вадаспад. І чаму пісьменнікі так любяць закідаць уваход

у свой твор усялякім ламачам?

Асноўную эпічную нагрузку вераснёўскае "Маладосці" нясе новы раман П. Васючэнка "Дванаццаць подзвігаў Геракла". Вядомыя антычны сюжэт практычна не дэфармуецца аўтарам, але і не ператвараецца ў пераклад кніжкі Куна. Спадар Васючэнка пераводзіць Геракла ў рэалістычны канон (замест герметыкі міфалагічнага), што дазваляе Гераклу быць простым чалавекам, поўным, вядома, надзвычайнаю моцай. Героя акаляе будзённа рэальнасць. Мала таго, ён шукае сваё асабістае чалавечае пакліканне, сэнс свайго жыцця. Загдка павінна вырашыцца ў наступным нумары часопіса. Але і так зразумела, што твор П. Васючэнка будзе значна цікавейшым і значна больш карысным для дзяцей, чым вышэйпамянёная руская кніга Куна, прысвечаная міфам Элады (асабліва пры добрых мастацкіх ілюстрацыях).

Дзіўна што: кагаче надрукаваны ў "Нёмане" кінасцэнар А. Дударова пра Брэсцкую крэпасць трошкі нагадаў мне раманы Іванова і аблегчаны варыянт "У спісах не значыўся" Б. Васільева. Вось жа, у "Маладосці" цяпер апублікаваная драматычная балада таго ж аўтара "Не пакідай мяне...", сюжэт якой неадступна нагадвае адпавядаюць "А світанкі тут ціхія..." таго ж В. Васільева. Аднак ні паўсловам пра рускага папярэдніка нідзе не згадваецца. Пра сюжэт тут не варта і гаварыць — "А світанкі тут ціхія..." ўсе чыталі. (Балада з поспехам ідзе на падмоствах Драматычнага тэатра Беларускай Арміі.)

З цікавых публікацый адзначым нарыс "Прыгоды англійскай пісьменніцы на Пухавічыне", прысвечаны вандроўцы місіс Сэсіл (больш правільна будзе Сэсіл, а не Сесіль) Чэстэртона на Беларусі ў 1920-х гг., жонкі вядомага публіцыста Сэсіла Чэстэртона (брата знакамітага пісьменніка і хрысціянскага філосафа Гілберта Кіта Чэстэртона). У нумары таксама — эсэ А. Марціновіча пра культурніцкую працу ў Вілейскім раёне, разгорнутае і шматплановае інтэрв'ю з намес-

нікам міністра адукацыі Таццянай Кавалёвай. Змешчана і гутарка з вядомым у інтэлектуальных колах дызайнерам Святанай Длатоўскай. Вераснёўскае "Маладосць" заканчвае публікацыю даведніка У. Ягоўдзіка аб прыродзе і працягвае друкаваць даведнік "Літаратурныя мясціны Беларусі". Два такія даведнікі — ці не зашмат?

«Полымя» № 9

З вялікіх эпічных формаў у вераснёўскім "Полымі" — заканчэнне рамана У. Гніламёдава "Валошкі на мяжы" (дзеянне даведзенае да канца 1934 г.) і пачатак рамана У. Гаўрыловіча "Цяпло маладзіка". Твор гомельскага аўтара, напісаны ў рэалістычным ключы, пакліканы асэнсавачь лёсы сучаснай і былой Беларусі і Германіі: вайна ўплываецца ў дзень сённяшні, лёсы нашчадкаў удзельнікаў вайны зноў перакрываюцца. Вядома, сустракаюцца (як заўсёды бывае ў такіх сітуацыях — "выпадкова") нашчадкі былых мясцовых супраціўнікаў. Але ці патрэбны рэалізму выпадковасці? Божа мой, сёмы год я прыязджаю ў свой родны горад да бацькоў і яшчэ ні разу не сустраў на вуліцы аднакласніка: вось гэта рэальна. Зрэшты, добрыя малюнкі і партрэты, роўны стыль, нестандартная кампазіцыя, псіхалагізм, апісанні вясковых рэалій ратуюць надуманасць сюжэта. Закручваецца і любоўная інтрыга. Паглядзім, што будзе далей. Зноў жа (адыходзячы ад уласнага рамана У. Гаўрыловіча), ці маем мы права сёння пісаць *карамельныя* творы пра вайну? Пасля "Выклятых і забітых" В. Астаф'ева, пасля В. Быкава, пасля К. Вараб'ева? Прачытаўшы ў Вараб'ева, як паранены камандзір марна спрабуе зазіхнуць назад свае *шызыя* вантробы, ці можна ствараць рамантычныя казачкі? Вось гэтыя пытанні сёння стаяць перад важнай літаратурай, пытанні, скажам так, пісьменніцкай этыкі. І ніхто не адмяняў...

Малая проза — апавяданні Г. Атрошчанкі. Зноў жа, язык не павернецца назваць гэтыя тэксты апавяданнямі. Ну, няўжо людзі не чыталі *апавяданняў*? Яны ж павінны ведаць: не ўсё, што змяшчаецца на чатырох старонках машынапісу, можна публікаваць як апавяданне! Не кожны ўспамін ці "непрыдуманая гісторыя", ці нарыс без пачатку і без канца дараства да гэтага паважнага жанру (мажліва, найцяжэйшага з усіх эпічных)... Дзе мастацкая апрацоўка матэрыялу?

Паэзія вераснёўскага "Полымя" (некалі менавіта ў гэтым нумары любіў друкаваць свае новыя вершы Максім Танк) прадстаўлена падборкамі В. Макарэвіча, А. Багамолавай, П. Бархвостава і Я. Явіч. Васіль Макарэвіч, сёлёні юбіляр, выступае ў традыцыйнай для сябе манеры: вершы (як цэлыя выказванні) прысвечаны пэўным з'явам і аб'ектам рэчаіснасці, якія — часам метафарычна, часам рэалістычна — вытлумачваюцца аўтарам, часам твор уяўляе сабой разгорнутае параўнанне. Выключэнне — апошні верш нізкі *** "Вёрсты бягуць — за вярстою вярста...", які, дарэчы, падаўся мне найбольш важкім і ўдалым. Ён не адмаўляе, а пэўным чынам развівае вышэйапісаную метад.

Вершы А. Багамолавай сваёй нязмушанасцю ў выказванні нагадваюць падыход М. Купрэва, але толькі па форме. Напаўненне верша традыцыйнае: "паветраная", адцягнена-метафарычная, інтымная лірыка. Тое самае можна сказаць і пра творы Я. Явіч, змешчаныя тут жа.

Натрапіўшы на нізку П. Бархвостава (бывае гэта нячаста), заўсёды шкадуеш толькі пра адно — надта кароткая. Тры-чатыры вершы. Даўно час прадставіць гэтага маладога неардынарнага паэта больш поўна. Аўтар зарэкамендаваў сябе як майстар ролевай лірыкі, перадаў на гістарычную тэматыку. Аднак сёння ў ягоных вершах усё часцей заўважаецца імкненне да спавядальнасці, да больш адкрыта-

Водгалас

Пасля хрышчэння ад клёна...

Не так даўно на старонках "ЛіМа" (№ 32 за 28.09.2009г.) з'явілася рэцэнзія Н. Капы на новую паэтычную кнігу І. Катлярова "Принял я крещение от клёна" ("Мастацкая літаратура", 2009 г.) пад назвай "За мігам міг — радок за радком". Такую рэцэнзію смела можна аднесці да, так званай, аглабельнай крытыкі, якая пішаць з адной мэтай — дыскрэдытаваць не толькі зборнік, але і добрае імя паэта. Каб неяк прыхаваць за-

дадзенаць крытычнага опуса і надаць яму прыстойнае аблічча і гучанне, пад загалоўкам, як нейкае апраўданне, маецца ўдакладненне: "Суб'ектыўны развагі над кнігай паэта". А як быць у тым выпадку, калі аўтару бракуе добрага паэтычнага густу? Я не збіраюся ўступаць у адкрытую палеміку з Н. Капай. Але чаму б не выказаць свае ўласныя меркаванні адносна новай кніжкі паэзіі І. Катлярова.

пяра аўтара лёгка і нязмушана і нагадваюць своеасаблівы гімн каханню. Іх хочацца цытаваць і паўтараць услед за аўтарам, настолькі яны меладыйныя і запамінальныя: "Вместе — за порог и на порог, да, к благословенному порогу. Слава Богу, я не одинокий, нет, не одинокий я, слава Богу. Все с любовью, всё у нас любовь, так друг другу мы необходимы, что уже не только для себя, но и для других — неразделимы". Размоўна-бытавая інтанацыя, паўтары адных і тых жа слоў і зваротаў, высокае тэхнічнае і паэтычнае майстэрства робяць верш бліжэй чым гучанне па гучанні і настраёнасці, перадаюць пачуццё, якое жыве ў душы закаханых людзей.

А якой празрыстасцю, якім замілаваннем і любасцю да навакольнага свету вызначаюцца вершы, дзе ўзнаўляюцца карціны роднай прыроды. Яны купаюцца ў сонечных промянях, сагрэтыя душэўнай цеплынёй аўтара. І зноў не абысціся без нагляднага прыкладу: "Над синевою, сиянием резким, и на слоистой воде, солнце вставало не только над речкой, солнце вставало везде". А каго не заварожыць вострая фрэска: "И синева уже, и розоватость, и луч скользит, все небо расколол... У воздуха — опять такая святость, что жду звучанья в нем колоколов".

Думаецца, што прыхільнікі паэтычнага слова Ізяслава Катлярова з цікавасцю пазнаёмяцца з яго новай кнігай лірыкі "Принял я крещение от клёна" і знойдуць для сябе нямала паэтычных адкрыццяў, значных і запамінальных радкоў і строф.

Марына КАРАБЯНКОВА,
кандыдат біялагічных навук

перад намі паўстае не герой-робат, якому ўсё вядома наперад, а жывы сучаснік, з яго пошукамі і памылкамі: "Возраст осознаешь и поймешь то, что не по возрасту живешь. Надо бы степенней и мудрей, — ты же всё — скорей, скорей, скорей".

Гэты востры ўласны немалады ўжо "ўзрост" усё часцей і часцей наводзіць І. Катлярова на лягобкі роздум над асабістым лёсам, і ён аналізуе пройдзены жыццёвы шлях, прыпамінае "грахі", дапушчаныя ў маладосці, раскайваецца і самаачышчаецца душой і сэрцам. Бо ведае, што ёсць Бог праўды, сумлення, чалавечай годнасці і маралі, перад якім усе мы ў аднолькавай меры нясем высокую адказнасць: "Слышу: "Молитвой проси!" Голос небес постигаю. Господи, всё же спаси грешного, грешного... Знаю. Было иль не было, но... Время в себя убывает. Так даже думать грешно — праведным грех не бывает".

Паэта, як і многіх яго ровеснікаў, цікавіць і хвалюе пытанне жыцця і смерці, і ён далікатна і аспіражна прызнаецца, нібы дакарае сябе: "Годами жизнь свою я мерил, а вот о смерти забывал". Гэта самае можа сказаць кожны з нас. Сапраўды, хіба думаем мы пра

смерць, пачуваючы сябе ўтульна і камфортна на гэтым свеце? Але бываюць хвіліны, калі абставіны прымушаюць па-іншаму зірнуць вакол сябе, па-іншаму апазіць тое, што бачыць кожны дзень, але не надта звяртаў увагу. Як, напрыклад, востры гэта: "Блик за бликом по траве порхает. Всё — обман, коль существует смерть. Солнышко уже не помогает, солнышко мешает мне смотреть". Можна падумаць, што паэт разгублены і дэмаралізаваны нейкай жыццёвай няўдачай. Але мы памыляемся. Аўтар не ўпадае ў песімізм. Яго турбуе і займае зусім іншае, пра што ён і гаворыць: "Успокойся — это всё не скоро, хоть душа уже туда глядит. Успокойся — в смерти нет позора, это жизнь позором нам грозит". Сказана крыху рызыкюўна, але з тым перакананнем, якому мы верым і гатовы паўтарыць радкі ўслед за паэтам.

Звяртаецца І. Катляроў да біблейскіх персанажаў і біблейскай гісторыі, звязваючы іх з нашым часам ці праецыруючы на паэзію, што адбываецца на нашых вачах. Пра тое, як сябе пачуваў і аб чым думаў Пілат пасля вынесення вядомага прысуду, паэт гаворыць: "Руки вытрет,

скажет отстраненно: "Жаль, что могут всё-таки распять..." А потым подумает иное: "Руки — чисты, совесть — не чиста... Что-то есть, однако, неземное у Иисуса этого... Христа". І ў апошніх радках аўтар са звычайнай для сябе сінтаксічнай пабудовай скажа пра Пілата: "Взгляд стыдливо спрячет от кого-то или сам вдруг спрячется во взгляд". Як бачым, высокапастаўлены рымскі чыноўнік думае і паводзіць сябе як звычайны чалавек, што дапусціў непапраўную грахоўную памылку і яму больш чым сорамна перад самім сабой.

Святлом высокага пачуцця і ўдзячнасці напоўнены вершы, прысвечаныя каханню, жанчыне з вялікай літары, з якой паэт звязваў свой лёс і радуецца кожнай хвіліне, пражытай побач з ёй. І Катляроў не робіць сакрэту, што жанчынай гэтай з'яўляецца яго жонка Соф'я Шах, якая выдала больш дзесятка зборнікаў паэзіі, стварыла не адзін вянок вяноў санетаў. Не, у гэтых вершах няма таго агню, ад якога згарае лірычны герой. Узаемнае пачуццё, што не пакідае дзвюх асоб, правэрана і выверана жыццёвымі выпрабаваннямі, а таму лірычны радкі ліюцца з-пад

Я даўно сачу за творчасцю паэта, прывыкла да таго, што вершы яго інтэлектуальныя, майстравыя і вынаходлівыя, крыху камернага гучання, але напісаны на тым мастацкім узроўні, на якім працуюць лепшыя сучасныя еўрапейскія паэты. Калі чытаеш радкі паэта, здаецца, што ён імкнецца спыніць і зафіксаваць у паэтычным слове ледзь улоўныя душэўныя зрухі лірычнага героя, кожнае імгненне, якое б яно ні было імклівае і кароткае. Пра гэта сведчыць кожны верш, што нагадвае інтымны дзённіковы запіс, які робіцца для самога сябе. За прыкладамі далёка хадзіць не трэба. Разгорнем наўздагад зборнік і звернемся да радкоў, хаця б востры гэтага твора, дзе гаворыцца: "Всё мне кажется, воздух седеет — вон как высится дыма гора... Что же так беспринужденно веет и знобляющим теплом от костра?" Хто не знойдзе ў гэтых радках нешта блізкае і шчыльнае, што неаднойчы з'яўлялася ў яго ўласнай душы? Але для сапраўднага паэта мала пранізлівага лірычнага гучання і ў канцы цацвергай, заключнай штрафы гэтага невялікага верша аўтар гаворыць пра вогнішча з такой развагай, у якой адчуваюцца філасофскія ноткі: "Все, однако, достанется пеплу. А пока его не находю, взгляд сжигаю, иль всё-таки слепну оттого, что на пламя гляжу?"

Паэтычная інтанацыя вершаў І. Катлярова мае прыцягальную сілу і магічнае ўздзеянне, якія не пакідаюць чытача абыякавым, прымушаюць прыслухацца да таго, што адбываецца з паэтам, пра што ён думае, якія падзеі і з'явы не даюць яму спакою. Душэўны перажыванні, як правіла, паказваюцца і малююцца разнастайнымі і кідкімі фарбамі. Аўтар шукае ісціну, часам вагаецца, супярэчыць сам сабе, і ў выніку

Вопыт даследчыка, пісьменнікі талент і свядомасць удзячнага нашчадка дазволілі Радзіму Гаўрылавічу не проста пералічыць этапы творчай і навуковай дзейнасці Максіма і Гаўрылы Гарэцкіх, а прадставіць чытачу іх дакладныя вербальныя партрэты.

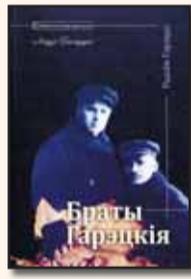
Вобразы галоўных герояў кнігі пададзены не ў адрыве ад з'яў, людзей і бытавых умоў, якія іх акружалі, а ў кантэксце канкрэтных сацыяльна-палітычных працэсаў і асабістых перажыванняў. Гэта дазволіла аўтару дастаткова поўна і ўсебакова адлюстраваць шматлікія аспекты савецкай штодзённасці.

Паказальна, што Радзім Гаўрылавіч пачынае свой расповед з апісання малой радзімы братаў Гарэцкіх — вёскі Малая Багацькаўка. Апісанне гэтае настолькі падрабязнае, што з першых старонак чытач міжвольна пераносіцца ў дарэвалюцыйную вёску, і нават можа адчуць сябе членам сям'і Гарэцкіх.

Раздзел "Дзяцінства" ўтрымлівае падрабязнае апісанне асобных эпизодаў дзяцінства перадыжыцца Максіма і Гаўрылы, што дазваляе ў пэўнай ступені рэканструіраваць развіццё светапогляду і псіхалогіі пакалення братаў Гарэцкіх.

Невялікі па памеры раздзел "Школа" дае важныя і цікавыя звесткі аб асаблівасцях пачатковай адукацыі на Беларусі ў пачатку мінулага стагоддзя. Вучоба здавалася братам Гарэцкім адзінай магчымасцю пазбавіцца ад "ідэялізму вясковага жыцця", развіць і раскрыць сябе як асобу. Аўтар апісвае і падрыхтоўку да паступлення Максіма ў Горы-Горацкае каморніцкае вучылішча, і навучанне Гаўрылы ў школе граматы і ў двухкласным вучылішчы, дзе з будучым навукоўцам здарыўся пака-

Яшчэ раз пра Гарэцкіх

Кніга вядомага беларускага вучонага Радзіма Гаўрылавіча Гарэцкага "Браты Гарэцкія" прысвечана жыццю і дзейнасці выдатных беларускіх навуковых, культурных і грамадскіх дзеячаў — Максіма Іванавіча і Гаўрылы Іванавіча Гарэцкіх. Тая акалічнасць, што аўтар кнігі прыходзіцца сынам аднаму з герояў кнігі і пляменнікам другому, аказала выключна станоўчы ўплыў на вынік працы даследчыка, забяспечыўшы яе паўнацэннасцю.

зальна-анекдатычны выпадак. У пачатку новага сезона настаўнік сабраў вучняў і сказаў: "Ну вось, за добрыя поспехі, за добрае старанне ў вучобе я дарую ад сябе кніжку І. Тургенева "Записки охотника" нашему лепшаму вучню Гаўрылу Гарэцкаму, а вам, гурням — нічога".

Але гэта, бадай, адзіны апісаны ў кнізе вясёлы эпизод з жыцця братаў Гарэцкіх. Пасля біяграфічна-бібліяграфічнага раздзела "Пачатак літаратурнай дзейнасці Максіма" змест кнігі становіцца ўсё больш складаным для ўспрымання. Гэта абумоўлена не выкарыстаннем спецыяльнай навуковай тэрміналогіі, якую аўтар амаль не ўжывае, а аб'ектыўным, пазбаўленым ура-патрыятычнай і звышгераічнай мішурны апісаннем псіхалогіі чалавека на пераломных этапах развіцця гісторыі.

Паказальнымі з'яўляюцца і спадзяванні Максіма і Гаўрылы Гарэцкіх на абвясчэнне незалежнасці Беларусі. Ададаны душой і сэрцам "беларускай справе", яны гатовы былі ахвяраваць жыццямі дзеля яе. Іх лёсы — гэта "шляхі, якімі мусілі ісці тыя, хто жадаў шчасця сваёй краіне і людзям, што жылі ў ёй. Смерць або выгнанне — выбар, які не прыходзілася рабіць беларускім "нацыяналістам" і "шавіністам" і "тэарыстам", бо знаходзіліся тыя, хто рабіў гэта за іх.

Трагізм першых дзесяцігоддзяў савецкай улады ў тым, што для таго, каб быць аднесеным да адной з названых груп (або да ўсіх адразу), не трэба было быць "мясным братам" ці махноўцам. Нават "сумленных, бескарыслівых і ідэйных прыхільнікаў савецкай улады" (так характарызаваў І. Гарэцкага яго сябры і знаёмыя падчас яго першага арышту) высылаў на Салаўкі, а адданых сваёй

справе навукоўцаў знішчалі ў росквіце сіл.

Істотна ўзбагачае навуковую вартасць кнігі публікацыя перапіскі Г. Гарэцкага з жонкай і дзецьмі. За адкрыццём пачуццяў адзін да аднаго, апісаннем бытавых умоў, службовых поспехаў і праблем даволі ясна прасочваецца жаданне герояў кнігі жыць, нягледзячы ні на што. Жыць дзеля Радзімы, дзеля кахання. З ліста Г. Гарэцкага да Ларысы Восіпаўны Гарэцкай (1945 год): "Дарагая мая, любая мая Ларута! Сёння атрымаў твой гэты ліст, поўны такой узвышанай, тонкай пяшчотнасцю, такога прыгожага натхнення, такой глыбокай адданасцю, кволасці... Я надзвычайна ўсхваляваны. Я нібы ачуў трыпанне Твайё душы, Тваё маленне, Тваю бязмежную ласку, маналітнасць, крышталёвасць, веліч і празрыстасць Твайго пачуцця. Я здзіўлены, зачараваны, уражаны. Укланяюся табе нізка, нізка, мой вялікі самахварны друг..."

Радзім Гарэцкі здолеў простымі словамі апісаць складаныя з'явы, характэрныя для савецкага грамадства першай паловы мінулага стагоддзя. Праз гісторыю братаў Гарэцкіх даследчык здолеў паказаць складанасць і неадназначнасць сітуацыі, у якой апынуліся беларусы ў выніку шэрага сацыяльных і палітычных катастроф.

Пасля прачытання кнігі не хочацца верыць, што гэтыя грунтоўныя доследы, пададзены ў форме навукова-папулярнага дакументальнага рамана, — апошняя кропка ў справе ўшанавання памяці выдатных сыноў беларускага народа. Хочацца спадзявацца, што імёны Максіма і Гаўрылы Гарэцкіх яшчэ будуць ушанаваны паэтамі, драматургамі, кінасцэнарыстамі.

Сяргей НІКІЦЕНКА

Слова земляка

І жар, і жарт, і жарсць

Верны сын сінявокай Мядзельшчыны Мікола Шабовіч найперш вядомы (у тым ліку і землякам) як актыўны прапаведнік інтымнай лірыкі. Ведаем, аднак, што ў Міколы назапашаны немалы вопыт і ў іншым жанры — гумарыстычным. У гэтым добра пераканаў яго зборнік "Хор болей не спявае", які пабачыў свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура". Пад вокладкай з даволі рызыкюўнай назвай (найперш для самога аўтара), як вы памятаеце, сабраны вялікі стос жартаўлівых радкоў: пародыі, эпіграмы, прысвячэнні. Дарэчы, пакіньце са свайго калегі па літаратурным цэху, ды яшчэ з выходам на шырокае аўдыторыю, справа адказна. Патрэбны мера і такт, а таксама не меншы мастацкі густ, чым пры складанні "самастойнага" твора. М. Шабовіч удалося захаваць патрэбны баланс, і, думаю, працтыкаванне аўтара толькі радавацца павінны бясплатнай рэкламе. Наадварот, пародыі часам у Міколы занадта ўжо бяскрыўдныя. Зрэшты, гэту акалічнасць можна было б палічыць як недапрацоўку ў абраным жанры, калі не браць пад увагу характар самога Шабовіча. Чалавек спакойны, ураўнаважаны, ён і ў творчым працэсе абачлівы, не б'е, як кажуць, у лоб. Гэта, зрэшты, для паэта-лірыка з'ява натуральная. Хаця і ў такой памяркоўнасці мільгаюць, калі прыгледзецца, даволі пякучыя кшты.

Дарэчы, пародыі, што ўмяшчаюцца ў дзве тры штрафы, у кнізе найбольш удалыя. Што ж, сапраўды, сіцісасць — сястра таленту! Калі Уладзімір Ермалаеў склаў наступны радок: "Распісаўся з італьянкай — візу ў Пізу атрымаў", не разлічваў, напэўна, што пародыст, працтыкаўшы яго, народзіць адпаведную памятку: "Дзе б ні быў ты: зверху, знізу, / Ці то ў сталні, ці ў фале, / Памятай, што візу ў Пізу / Ермалаеў выдае".

Сярод прысвячэнняў, якія ўвайшлі ў зборнік, ёсць і радкі, адрасаваныя народнай артыстыцы Рэспублікі Беларусь Марыі Захарэвіч. Тут, сапраўды, атрымаўся фактычна самастойны верш, дзе не знайшлося месца нават сіціпламу жарту. Што ж, паэт напісаў так, як паказала сэрца ў адносінах да сьпіннай нашай зямлячкі.

Чалавечую і творчую сутнасць Міколы Шабовіча вельмі хораша раскрывае менавіта ягоная кніга "Хор болей не спявае" бо яна напоўнена прыемным гумарам, які адначасова не пазбаўлены лірызму, шчырых пачуццяў.

Аляксандр БЫКАЎ
г. Мядзел

Алесь
ЕМЕЛЬЯНОВІЧ

Паэт

— Якім прыродным рэчывам ты б стаць жадаў, паэт?
— Маланкаю, каб апаліць людскія душы.
— Але ж для гэтага павінен сам ператварыцца ў попел.
— Тады зраблюся я зямлёю, такою ж урадлівай і багатай.
— Тады цябе пачнуць гзіравіць чарвякі.

— А можа, буду я паветрам, каб без мяне ніхто не змог бы абысціся?

— Паветра цяпер так забруджана, што многія былі б шчаслівыя, каб толькі ім не дыхаць.

Пра сябе

Трыялет

Напэўна, я рамантык і гзівак, які жыве надзеяй і натхненнем і верыць у шчаслівыя імгненні.
Напэўна, я рамантык і гзівак, і быццам бы у іншым вымярэнні, лунаю, зацікаўлены юнак.
Напэўна, я рамантык і гзівак, які жыве надзеяй і натхненнем.

Дамоў

Асабліва вясною, у траўні наймаверна так хочацца жыць і глядзець у гзівоснае неба, што кранае пяшчотай душу, вабіць вока сваёй невядомай прыцягальна-бясконцай прасторай.

Але ж лепей за ўсё агчуваеш прыгажосць, калі едзеш дамоў у аўтобусе ці ў легкавушцы, прыспуціўшы празрыстае шкло, ты ўбіраеш грудзямі паветра, наталяешся пахам вясновым.

Віктар
КУНЦЭВІЧ

Дзяцінства

Углядаюцца ў дарогу Ліхтароў самотных вочы, Ім няўцям: навошта ж Богу Гэта цемь слотнай ночы? Ім не бачна, як гзірае Хустку чорную з вярбы Вецер-сівер. Небакраем Льецца чырвань.
Можа быць, Гэта Божая гзінніца — Дар збавення ад пакут Ліхтарам?
І ў іх вачніцах Ноч хавае чарнату?

Самота

На самоту вяроўку Мне б накінуць, Нібыта каня, зацугляць... З ёй спрабую змагацца алоўкам, Крокам рыфмы — Знаходжу свой шлях.
Рыфма ўеца, нібыта вяроўка, У ёй праўда, У ёй і спадман.
Крокі рыфмы — нібыта страхоўка Ад вяроўкі.
Самоты бур'ян Устае, пашыраецца, пнецца І сцвярджае:
"Я — мэта, я — шлях!"
Слова рыфмы ўеца і рвецца, І — ў напрузе нямее гуша.

А тады і прыемна, і сумна, бо ты ведаеш: толькі два дні, а пасля зноў а'езд і расстанне, каб сустрэцца праз тыдзень ізноў.

Асабліва у траўні, вядома, вельмі цягне паехаць дадому.

У бездані загіне ўсё: людзі, гарады.
Але ж я хачу, каб не загінула самае галоўнае — мая гуша.

Яна застанеца чырвонай кропляй ранішняга красавіцкага святла ў спрадвечным небе, ледзь чутным спевам верасу —

мая песня, лёгкая, нібы воблака, што плыве ў блакіце тваіх вачэй, уплятаецца ў золата тваіх кос, Мая Айчына.

Маёй душы не ведае ніхто, я нават сам не ведаю яе.
Мая гуша — таёмнае жытло.

Не зразумець, калі яна плае, калі сумуе, плача ці баліць.
З такой непрадказальнай цяжка жыць.

Усе пачуцці сумныя мае не ведае, не ведае ніхто.

Жнівеньскае

(Трыціх)

1. А можа...

Каханне, або закаханасць, — памкненнем юнацкім агданасць сур'эзнасць або безразважнасць, ці можа быць толькі жаданне — пачуццяў тваіх зневажанне, А можа, усё ж гэта каханне? Не ведаю... вельмі складана

у думках сваіх разабрацца і крокаў пазбегнуць пагманых пайсці ці яшчэ затрымацца?

Спазнаеш пасля развітання, што ты сустракаўся з каханнем.

2. Каханне

Каханне твайго чысціня і цнота пачуццяў жывых, ласкавых размоў цішыня, маўклівасць і горкі уздых.

Загадкавая прыгажосць, і шчырых вачэй глыбіня.
У сэрцы тваім усё ёсць: пяшчота, цяпло, габрыня.

Каханне — складаная рэч, якую так цяжка знайсці.
Але ж не гані яго прэч, сустраўшы аднойчы ў жыцці.

3. Дазволь

Дазволь мне пабыць закаханым, пачуццямі закатаваным, марнец у прыемных пакутах, да сэрца твайго быць прыкутым

дазволь, калі ласка, дазволь.

Ты мне падарыла натхненне, дазволь жа мне хоць на імгненне пабыць у чаканым палоне, трымаць у далонях далоні,

дазволь, калі ласка, дазволь.

Як птушка у клеціве, б'еца няспынна юнацкае сэрца.
Дазволь жа мне быць закаханым, адзіным, жаданым, абраным.

Дазволь, калі ласка, дазволь.

Рэшткі

І ты, і я — мы толькі рэшткі часу — спакойнага, бяспраснага, — мы кропкі, аскепкі, пырскі, гробязныя часткі, гісторыі няўпэўненыя крокі.

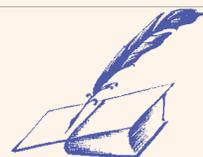
Піце мяне па кроплях, як гарагое віно.
Пакуль я яшчэ не попел.
У вершы не стаўце кропку, пакуль вы яшчэ са мной.

Дарогі
Не знайшоў нідзе я.

А ў Зарэччы вечар
Траправіў плечы.
Зірнуў, як клён трапача
Ды пасунуўся на Чыгіры,
Атуляючы змрокам
Сады і двары.
Вось ён ужо і ў Бары.
Да Ланькава, Іскры
Пагбіраецца.
Ужо ў Бялынічах,
Але не спыняецца —
Кіруе на Магілёў.
Галёкае: "Алё! Алё!"
На воклічы яго,
Як па галінах вавёркі,
Скачуць па небе
Зыркастыя зоркі.
І месяц з-за хмары
Схіляецца.
Глядзіць, хто галёкае,
Каго пытаецца?

Вольга
САКАЛОВА

Паркалёвая сукенка —
Прыгажуня-модніца —
Йдзе вясковая паненка,
Толькі лету роўніца!

На галоўцы капялюшык
З кветкамі ды стужкамі...
Хто спакой яе парушыць,
Хто яе загушкае?

Хто закружыць-залюляе
Песняй салаўінаю?
Хто красуню пакахае,
Назвае адзінаю?

Паркалёвая сукенка —
Прыгажуня-модніца!
Йдзе вясковая паненка —
Толькі лету роўніца!

З павуцінак "бабінага лета"
Я санет каханню напішу.
Будзе ён пяшчотай сагрэты,
Бо цяпла я ў сэрцы папрашу.

Хай даўно ўсе песні перапеты,
Я агонь кахання ўзварушу!
І паэзіі таемнасць і сакрэты
Павуцінкай у санет звяжу...

Мо агонь ужо й не разгарыцца,
Толькі апячэ ці заіскрыцца,
Ды надзею ўсё-ткі ўскалыхне...

Я знайду, я адшукаю словы
І ўпляту ў санет
свой адмысловы,
Хай натхненне толькі не міне...

Смяялася лета

Смяялася лета,
Вяночкі губляла,
Шапталася з ветрам:
— Прапала... Прапала...

Ўмывалася лета
Купальскай расою.
Ўбіралася лета
Чароўнай красою.

Гукалася ў лесе,
Салоўкам спявала.
Жытнёваю песняй
Нябёсы люляла.

Кружылася ў кветках
І танчыла ўдала.
А восень-суседка
Парог пагмятала.

Спяшалася лета,
Вяночкі губляла.
Шапталася з ветрам:
— Прапала... Прапала...

Шчасце

Я шукала яго —
Не знайшла, не сустрэла...
Я чакала свайго,
А чужое — не грэла...

Ці то сон, ці не сон,
Ці вясна ашукала.
Ад дажджу — парасон,
Ад маны яго мала...

Даганяць — не дагнаць,
Кім яно прыручона?
І пазваць — не пазваць,
Не са мной заручона...

Можа, вецер паслаць?
Дык не знойдзе і вецер...
Ці не зможа пазнаць
Маё шчасце ў Сусвеце...

Фота Кастуся Дробава

Піяніна

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

Апавяданне

пенсію і мае грошы, заробленыя цяжкай працай, марнуеш на пушту балбаты з сынчкам!

Ганна Сяргееўна з цяжкасцю стрымлівала слёзы, якія падкацілі да вачэй. Жанчына ўжо павярнулася і накіравалася ў свой пакой, але тое, што пачула напрыканцы ад дачкі, прымусіла яе застыць на месцы.

— Заўтра раніцай прыйдуць грузчыкі з нашай крамы. — Сказала Святлана. — Яны вынесуць з майго пакоя мэблю, каб можна было пачаць рамонт. А тваё старое піяніна разламаюць і спяляць. Годзе яму толькі займаць месца і збіраць пыл.

Ганна Сяргееўна адчула, як нясперная гарачыня залівае яе цела. Шчокі ўспыхнулі агнём, у горле перасохла.

— Дачушка, не чапай піяніна... — папрасіла яна. — Гэта ўсё мае жыццё. Для мяне яно больш, чым жыццё, разумееш?

— Не разумею! — адрэзала Святлана. — Я даўно хацела пазбавіцца ад гэтага смецця, а цяпер, калі задумала рамонт, самы час так зрабіць.

— Давай вынесем яго ў іншы пакой! — Узмалілася маці.

— Для гэтага хламу няма месца ў маёй хаце. Тут будзе новы інтэр'ер, новая мэбля. Акрамя таго, ты больш як год не дакраналася да інструмента. Ён табе непатрэбны.

— Света, ты не можаш так са мной абясціся! — з вачэй Ганны Сяргееўны пацяклі слёзы.

— Я не цябе выкідаю, а ўсяго толькі старое піяніна. Не распачынай істэрэчку, і давай скончым гэтую бессэнсоўную спрэчку.

— Калі б мне было куды высьці, я б сышла і забрала сваё піяніна. — Дрыготкім голасам прашаптала Ганна Сяргееўна.

— А можа, твой сыночак цябе забярэ? — здэкаліва спытала Святлана. — Але ж ён толькі сваё жыццё ўладкоўвае, яму на астатніх напываць. Давай, тэлефануй яму, я згалею яшчэ на адну міжгараднюю гутарку. Хай забірае цябе ў Маскву разам з тваім рялем!

— Гэта піяніна. — Ледзяным голасам папавіла Ганна Сяргееўна.

— Ды з чым заўгодна, хай толькі забярэ!

Святлана ўскочыла з канапы і хутка прайшла ў калідор. Узняла тэлефонную кніжку, доўга шукала нумар брата, бо сама яна ніколі яму не тэлефанавала. Калі на іншым канцы дрота Аляксей узяў слухаўку, Святлана, нават не прывітаўшыся, рэзка сказала яму:

— Прыязджай і забірай сваю матулю разам з яе каштоўным рялем!

Злосна прасіпеўшы гэтыя страшныя словы, яна перадала слухаўку Ганне Сяргееўне.

— Лёша, сыноч... — усхлінула маці.

Сын нешта казаў ёй, спрабаваў супакоіць, абяцаў прыехаць.

— Усё будзе добра. — Узэйшы сябе ў рукі, сказала яму Ганна Сяргееўна. — Не хвалойся, усё наладзіцца...

Падыйшла Святлана і рэзка пляснула рукой па рычажках тэлефоннага апарата... Ганна Сяргееўна паклала слухаўку побач з тэлефонам і пайшла ў свой пакой.

Вось што правдывішчаў трывожны званочак інтуіцыі. Ганну Сяргееўну чакала яшчэ адна страта. Гэта піяніна прайшло з ёй праз усё яе жыццё, яно было драгім, як блізкі чалавек. Ганна Сяргееўна думала, што яно застанеца побач з ёй назаўжды. А зараз уласная дачка пазбаўляе яе гэтай мілай сэрцу істоты. Так-так, Ганне Сяргееўне здавалася, што піяніна жывое.

Ад крыўды на дачку яна плакала. Жанчына ляжала ў сваім ложку і зноў у думках перабірала пацеркі жыццёвых падзей. Больш,

як паўвека таму ў Ганны і Мікалая з'явілася дзіцятка, нарадзілася цудоўная дачушка. Той дзень быў такім выдатным, такім светлым. Вось і вырашылі маладыя бацькі назваць дзіўчынку Святланай. Ужо неўзабаве пасля нараджэння стала зразумела, што дачка не падобная да бацькоў — цалкам іншы склад розуму, іншы характар і падыход да жыцця. З малых гадоў Света была падобная да ўсёведнай бабулькі. Бацькі і знаёмых дзіўліліся, адкуль у яе гэтулькі жыццёвай мудрасці і ашчаднасці. Спачатку Ганна спрабавала навучыць дзіўчынку іграць на піяніна, але музыка яе зусім не цікавіла, больш таго, яна яе раздражняла. Не цікавілі Свету ні кнігі, ні маляванне, ні спевы. Было зразумела, што ніякага творчага пачатку ў дзіўчынкні няма. Затое яна ўпершыню самастойна заробіла грошы, калі ёй было пяць гадоў — прадала каля крамы некалькі шклянчак уласнарачна сабраных суніц. Грошы гэтыя паклала ў скарбонку і з усёй уласцівай ёй стараннасцю папавіла свае зберажэнні. Часам Ганна глядзела на дачку і думала: ці магчыма такое, каб у радзільні памыліліся і аддалі ёй чужое дзіця...

Калі Света вучылася ў трэцім класе, у іх сям'і нарадзіўся сын Аляксей. Хлопчык быў падобны да бацькоў. Характарам і знешнасцю пайшоў у тата, а творчыя задаткі атрымаў ад маці. З самага ранняга дзіцінства Лёша любіў маляваць. Бацькі аддалі яго ў мастацкую школу. Яго імя стала вядомым. Маладога мастака запрасілі ў Маскву, дзе ён і застаўся. Цяпер Аляксей рыхтаваў да персанальнай выставы. Жыццё ў яго складалася: жонка, дзеці, творчасць.

А Святлана не была такой паспяховай. Амаль у трыццаць гадоў выйшла замуж, муж быў даволі прыстойны чалавек, але яна не шанавала яго. Пятнаццаць гадоў ён трываў усе яе недахопы, слухаў вечныя жончыныя папрокі. А потым проста падаў на развод. Святлана вярнулася з хаты свякрухі да бацькоў. Вось ужо амаль дзевяць гадоў яна жыве тут. Прэтэндэнтаў на яе руку і сэрца больш не было. А Святлана стала яшчэ больш прагнай, збірала капеечку да капеечкі, купляла ўсё, каб "як у людзей". Рамонт зрабіць задумала.

Піяніна... Ганна Сяргееўна цяжка ўздыхнула і зноў заплакала. Больш за ўсё на свеце ёй хацелася памерці, перш чым настане раніца. У маркотных думках мінула кароткая летняя ноч. Першыя прамяні сонца пазалацілі неба, цёплае сонечнае святло заліло невялікую вёсачку, што размясцілася недалёка ад сталіцы. На ўкраіне гэтай вёсачкі, у маленькай хаце каля акна сядзела жанчына. Яна па-ранейшаму чула трывожны званочак інтуіцыі і з трывогай прыслухоўвалася да гукаў у двары. Ведала, што зусім хутка ў яе хату прыйдуць каты, якія адбярдуць жыццё ў дарагой яе сэрцу істоты.

Яны былі на месцы ў дзевяць. Мясцовыя п'яніцы з шумным галеканнем уваліліся ў хату. Святлана паказала ім фронт працы і прапанавала пачаць з чарачкі. Каб справа спорылася. Яна нават у пакой да маці зазірнула:

— Пойдзем, вып'ем трохі. Паслабіцца і не так будзеш за сваё піяніна хвалявацца.

Ганна Сяргееўна не зварухнулася, нават не зірнула ў бок дачкі. Тая прыняла гэта за адмову і пайшла з грузчыкамі на кухню. Скарыстаўшы момант, Ганна Сяргееўна ціха пакінула свой пакой і зайшла ў залу, дзе стаяла яе піяніна. Дрыжачымі пальцамі яна правяла па накрывуцы, паглядзіла інструмент, дакранулася да клавіш. Націскаць не стала. Яна абяцала ніколі больш не іграць. Гэты

зорак быў дадзены ў дзень смерці Мікалая. За некалькі хвілін да скону ён папрасіў жонку сыграць што-небудзь. Яна іграла яго любімую музыку, а калі скончыла, то даведалася, што Мікалая больш няма. Вось у той момант яна і дала сабе слова больш не кранаць клавіш піяніна.

Цяпер Ганна Сяргееўна развівалася са сваім інструментам. Яна паглядзіла яго, абняла, пацалавала клавішы. Потым зачыніла накрывуку, нібы вочы памерлага, і вярнулася ў свой пакой.

Якраз своечасова, таму што ўслед за ёй у залу ўваліліся п'яныя грузчыкі.

— Спачатку разбіце і спаліце на двары піяніна. — Гучна камандавала Святлана. — Тамака стаіць літровы слоік з бензінам, абліце, каб лепш гарэла. А потым я скажу, куды выносіць мэблю.

На некалькі доўгіх секунд усталявалася цішыня, а потым раздаўся глухі ўдар, трэск дрэва і надрыўна, нібы рыданні душы, зазвінелі нацягнутыя струны. Зноў удар, зноў страшны трэск, ці то рыненне — ці то хрып істоты, якая канеа ў агоні... І сутаргавыя ўздрыгванні, і жаласны перазвон. Сякера моцна ўдаралася ў цела няшчаснага інструмента, разбураючы і ламаючы яго абалонку. Сыпаліся на падлогу аскепкі белых і чорных клавіш, ірваліся струны...

Ганна Сяргееўна закрыла вушы рукамі, лягла на ложак і заплюшчыла вочы. Ёй было жудасна чуць гэтыя страшныя гукі, ёй было балача ад таго, што за сцяной гіне яе родная істота, а яна нічога не можа зрабіць. Не можа нават памерці... Слёзы каціліся з яе закрытых вачэй, ірваліся струны піяніна, а разам з імі і струны яе душы. Бясконца доўга чуліся глухія ўдары сякеры, усё радзей рушыла дрэва, ціха ўздрыгвалі апошнія ацалелыя струны.

Сякера змоўкла. Пачалася нейкая валтузня і хадня. Грузчыкі пачалі выносіць пасечанае піяніна на вуліцу. Праз некаторы час, нават праз заплюшчаныя павекі, Ганна Сяргееўна убачыла яркі выбліск.

— Запалілі... — здагадалася яна. — Вось і ўсё...

Ганна Сяргееўна бачыла, як на нябачны каралі нанізлася яшчэ адна шурпатая чорная пацерка. А потым да яе тонкага слыху данеслася ціхая музыка. Хтосьці іграў на піяніна! І не проста на нейкім піяніна і не проста хтосьці іграў. Ганна Сяргееўна бачыла сябе як бы з боку. Гэта яна сама іграла на сваім піяніна! У яе рука была пацерка з каралей — белая і гладкая, нібы жамчужына. Гэта быў цудоўны ўспамін. Маладзенькая Ганна сядзіць за інструментам. Яе выправа такая грацыёзная, яе рукі такія прыгожыя. Тонкія пальцы прабягаюць па клавішах, льецця цудоўнай музыка. Побач стаіць малады і высель Мікалай. Ён пяшчотна ўсміхаецца сваёй каханай і захоплены любуецца ёю, атрымлівае асалоду ад яе кароўнай мелодыі. І у той момант яны такія шчаслівыя, што эмоцыі проста перапаўняюць іх маленькі свет. А музыка гучыць, мелодыя льецця. І на вуснах Ганны Сяргееўны распылаецца ўсмешка. Музыка падхоплівае яе, і яна разам з піяніна ўздываецца і ляціць кудысьці ўверх. "А дзе ж Мікалай?", — спахопліваецца Ганна Сяргееўна. "Я тут!", — даносіцца аднекуль з вышні. Яна ўзімае галаву і бачыць яго высока-высока, у нейкім казачна-прыгожым садзе. Ганна Сяргееўна жадае наблізіцца да каханана, але нешта перашкаджае ёй, нейкая нябачная сіла трымае яе. І яна здагадаецца — гэта каралі. Нітка жыцця трымае, не адпусцае. Калісьці даўно, калі яна нарадзілася, на нітачцы жыцця з'явіўся першы вузельчык, а потым над ім сталі нанізвацца пацеркі-падзеі. Цяпер яна сабрала іх усе, перажыла ўсё, што ёй было наканавана. Ганна Сяргееўна рашуча абарвала астатнюю нітку і завязала вузельчык. Вось з гэтымі каралеймі яна зноў вярнулася да свайго піяніна і разам з ім, пад цудоўную музыку стала паднімацца ўверх. Дзе яе, разам з сабранымі пацеракмі, чакае Усвышні. Яна спыталася туды, у казачна-прыгожы сад, дзе абавязкова сустрэнецца са сваім Мікалаем.

уздыхнула і пайшла ў свой пакой. Святлана размаўляла па тэлефоне амаль гадзіну. Калі яна нарэшце вызвалілася, маці зноў зайшла да яе павініцца. Спачатку вырашыла трохі пагаварыць з дачкой:

— Света, ты б да мяне хоць калі-небудзь у пакой зайшла. — Мякка сказала Ганна Сяргееўна. — Пасядзі б, пагаварылі. Каб ты толькі ведала, як мне самотна...

— Чаго табе самотна? — буркнула дачка. — Я табе ўсё ўмовы стварала, радыё ёсць. А чаго ты ні да кога з суседзяў не ходзіш, не ведаю.

— Ды што мне суседзі, дачка. Я з табой пагутарыць хачу... Святлана ляжала на канапе, Ганна Сяргееўна стаяла на парозе пакоя. Дачка не прапанавала маці прысець, а тая не рашылася без запрашэння.

— Некалі мне з табой байкі байкі! — Як адрэзала Святлана. — Ты ж бачыш, я з раніцы да позняга вечара на працы. Калі дадому прыходжу, хочацца легчы і пабыць адной. За дзень людзі так надакучаць, што нікога не жадаеш ні бачыць, ні чуць. А чым ты не задаволеная, я наогул не разумею. Я ж пра цябе дбаю! Ты ў цэлыні і чысціні, атранутая, абутая, у лядоўні заўсёды абед гатовы стаіць. Сёння далёка не ўсе старыя так жывуць! Ты б без мяне на сваю мізэрную пенсію не працягнула б! І вось пасля ўсіх маіх клопатаў ты яшчэ папракаеш мяне ў тым, што я з табой мала размаўляю?

— Я не папракаю, дачушка... Так, проста сказала, не звяртай увагі. — Ганна Сяргееўна трохі памалучала, затым нерашуча сказала: — Я сёння Аляксею ў Маскву тэлефанавала. Не сярдуі, дачушка, мы толькі дзве хвілінкі пагаварылі.

— Ізноў? — Святлана рэзка села на канапе. — Ты ж яму два тыдні таму барабаніла! Што за пацрэба размаўляць так часта? Ды гэта ён павінен тэлефанавач табе. Бо ведае, што мы не мільянеры! Дык не, чакае, калі ты яму пачуеш. За мае, між іншым, грошы.

— Прабач, дачушка, але мне неяк трывожна. — Ледзь стрымліваючы слёзы, ціха сказала маці. — Інтуіцыя падказвае...

— Не тое табе твая інтуіцыя падказвае! — перабіла Святлана. — Хай бы лепей шапнула, што грошы эканоміць трэба. Ты ж ведаеш, што я рамонт збіраюся рабіць, а ён мне вельмі дорага абдыдзецца. Але табе гэта не зразумець, ты ўсё жыццё жыла адным днём. Вечна была нібыта не з гэтага свету. Побит цябе мала цікавіць — ім заўсёды бацька і я займаюся. Гэта тата цябе распесціў! Глядзёў на цябе, як на незямное стварэнне, творчую асобу і любіў да непрытомнасці. Ты ўсё жыццё займалася толькі музыкой, працавала на мастацтва за тры капеечкі! Наша хата нагадвала прахадны двор, тут вечна тоўпілася твае вучні — сучасныя няздары, у якіх ты бачыла будучых адметных музыкаў. Яны вывучыліся і забыліся пра цябе, сваю настаўніцу. Патэлефануючы зрэз, павіншуюць са святкам і ўсё, хай бы хоць сціплы падарунак калі-небудзь прынеслі. А цяпер атрымліваеш жабрацкую

Святлана вярнулася позна. Яе вочы ненатуральна блішчалі, чырвоныя плямы на шчоках казалі аб тым, што жанчына выпіла.

— Было нейкае свята? — аспярожна пацікавілася Ганна Сяргееўна.

— Было. — Адказала дачка і прайшла ў свой пакой.

Ганна Сяргееўна памкнулася сказаць, што тэлефанавала Аляксею ў Маскву, але рэзкі тэлефонны званок перапыніў яе намер.

Святлана ўзяла слухаўку. Мабыць, тэлефанавач хтосьці з той кампаніі, адкуль яна толькі што вярнулася. Святлана весела хіхікнула, зрабіла матулі жэст рукой "ідзі да сябе" і зачыніла дзверы перад яе носам. Ганна Сяргееўна апусціла галаву,

Святлана вярнулася позна. Яе вочы ненатуральна блішчалі, чырвоныя плямы на шчоках казалі аб тым, што жанчына выпіла.

— Было нейкае свята? — аспярожна пацікавілася Ганна Сяргееўна.

— Было. — Адказала дачка і прайшла ў свой пакой.

Ганна Сяргееўна памкнулася сказаць, што тэлефанавала Аляксею ў Маскву, але рэзкі тэлефонны званок перапыніў яе намер.

Святлана ўзяла слухаўку. Мабыць, тэлефанавач хтосьці з той кампаніі, адкуль яна толькі што вярнулася. Святлана весела хіхікнула, зрабіла матулі жэст рукой "ідзі да сябе" і зачыніла дзверы перад яе носам. Ганна Сяргееўна апусціла галаву,

Святлана вярнулася позна. Яе вочы ненатуральна блішчалі, чырвоныя плямы на шчоках казалі аб тым, што жанчына выпіла.

— Было нейкае свята? — аспярожна пацікавілася Ганна Сяргееўна.

— Было. — Адказала дачка і прайшла ў свой пакой.

Ганна Сяргееўна памкнулася сказаць, што тэлефанавала Аляксею ў Маскву, але рэзкі тэлефонны званок перапыніў яе намер.

Па-першае, што ўсё ж такі адбылося?

Факт застаецца фактам: упершыню на сцэне нашага Вялікага тэатра — паўнаважанага пастаноўка адноўленай оперы, якая прагучала 224 гады таму ў Нясвіжы. (Гл. "ЛіМ" за 10.07.09 г. — Рэд.). Творчы калектыў "Беларуская Капэла", на чале з В. Скоробагатавым і Г. Каржанеўскай, ужо неаднойчы ініцыяваў аднаўленне ў сучаснай мастацкай прасторы нацыянальных оперных твораў. Аднак "Агатка, ці Прыезд пана" таго ж Голанда засталася ў выглядзе радзійна-пастаноўкі, "Апалон-заканадаўца" Р. Вардоцкага стаўся палітычна актуальным спектаклем-эксперыментам, а "Фаўст" А. Радзівіла атрымаў толькі канцэртна-сцэнічнае ўвасабленне. "Чужое багацце"... — несумненна новы этап на шляху адраджэння помнікаў нашага опернага мастацтва. Гэта ўжо спектакль паўнакроўны, з відавочным мастацкім патэнцыялам, а не толькі рэканструктыўны аднаразовы паказ музычнага помніка.

Па-другое, якую задачу ставілі перад сабой аўтары спектакля і якім быў шлях яе выканання?

Безумоўна, задача стаяла архіскаладная: узнёўленне твора XVIII стагоддзя ў новых рэаліях успрымання і ўмовах выканання. Тым болей, што ў адрозненне ад вышэйзгаданых опер "Чужое багацце..." вымагала значна больш глыбокай рэканструктыўнай работы. Гэтым разам з дырэкцыяна-рэпетыторыя музычных нумароў оперы аднаўляліся ўсе кампаненты спектакля, перадусім асноватворныя — партытура і фабула. Аркестравая версія партытуры У. Байдава, напэўна ж, гучыць іначэй, чым страчаная нясвіжская XVIII стагоддзя. Яна, несумненна, больш развітая і насычаная сучаснымі інструментальнымі фарбамі, і разам з тым у ёй захоўваюцца добра пазнавальныя ключавыя характарыстыкі аркеструі-кі класіцызму. Той жа самы прынецп ашчаднага асучаснівання вытрыманы і ў іншых кампанентах спектакля.

Таму параўноўваць "Чужое багацце..." з эталоннымі спектаклямі эпохі класіцызму, бадай што, не варта. І найперш таму, што ў нестандартнасці і пастаяннымых выхадзе паза каноны — відавочная адметнасць самога матэрыялу оперы, яе самабытнасць. Яе класіцысцкія рэаліі маюць выразны мясцовы прысмак. І менавіта так, крыху няправільна і па-тутэйшаму, завычай адлюстроўвалася на нашых землях узорныя з'явы еўрапейскай культуры (згадайма, хоць бы арганна "Сапегаўскі альбом", сармацкі

Прэм'ера оперы "Чужое багацце нікому не служыць" Я. Д. Голанда на сцэне Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі стала, бадай што, найбольш адметнай, яркай і інтрыгуючай падзеяй канца мінулага і пачатку новага сезона. Вось ужо тры разы спектакль збіраў поўную залу і сустракаў вялікі энтузіязм з боку публікі. Нягледзячы на відавочны поспех, пастаноўка, разам з тым, выклікала шмат спрэчак, контраверсійных думак і ацэнак. Адзіным суддзёй тут будзе толькі час, які заўжды не спяшаецца з высновамі і змушае пачакаць, паназіраць за сцэнічным жыццём і ростам спектакля. Варта было б аднак ужо на сённяшнім этапе прыўзняцца над аналізам яго асобных дэталей і, прынамсі, паспрабаваць паставіць пэўныя пытанні з гледзішча нацыянальнай музычнай культуры.

Ці сваё багацце для нас чужое?

партрэт ці п'есы Уршулі Радзівіл).

Не будзем таксама забывацца, што ад самага пачатку аўтары пастаноўкі ставілі перад сабой задачу яе ажыццяўлення на сцэне Вялікага тэатра. Менавіта таму была павялічана колькасць дзейных асоб, уведзены хор і балет. Сапраўды, арыгінал-рэпетыторый оперы стаўся толькі ідэяй, штуршком-стымулам для стварэння спектакля на сучаснай сцэне. Тым не менш, пры непазбежным "асучасніванні" матэрыялу, ён безумоўна ўспрымаецца як вяртанне да вытокаў, адлюстраванне элементаў тэатральнай рэальнасці XVIII стагоддзя.

Па-трэцяе, што дала пастаноўка "Чужога багацця"... сённяшняй музычнай культуры?

Спектакль атрымаўся унікальным. Ён вабіць сваім дынамізмам, лёгкасцю і лаканічнасцю дзеяння. Сюжэт, прасты і не загрузвацаны псіхалагічнымі калізіямі, успрымаецца як светлая казка з яе пераможнымі ідэаламі добра і справядлівасці, якіх усё менш у нашай штодзённасці.

Да таго ж, пастаноўка "Чужога багацця..." Я. Д. Голанда прыцягнула ўвагу да Нясвіжа як музычна-тэатральнага цэнтру. І ў гэтым — заслуга аўтара адноўленага лібрэта оперы С. Кавалёва ды ма-

стацкіх кіраўнікоў пастаноўкі. Месца дзеяння было наўмысна лакалізавана ў радзівілаўскай рэзідэнцыі, акцёры і балет нясвіжскага тэатра сталіся актыўнымі персанажамі спектакля, галоўны ж герой, Янак, таксама з'яўляецца тэатральным акцёрам (у арыгінале ён слуга ў Чужапанка).

Пераясненне ўмоўнага месца падзей у Нясвіж у культурным сэнсе аказалася вельмі сімвалічным: менавіта ў рэпертуары нясвіжскага тэатра фіксуюцца першыя оперныя творы — "аперэтка", як іх тады называлі. Гэтым тэрмінам вызначалі невялікія, як правіла, адна- і двухактывыя спектаклі, дзе музычныя нумары чаргаваліся з больш ці

менш разгорнутымі размоўнымі дыялогамі (паводле жанру такія "аперэтка" суадносяцца з нямецкім зінгшпілем і французскай камічнай операй XVIII ст.). Жанр "Чужога багацця...", па сутнасці, тая ж аперэтка. Для музычна-тэатральнай культуры Беларусі XVIII—XIX стст. ён бадай што самы паказальны (раннія оперы С. Манюшкі, што ішлі на віленскай, мінскай і гродзенскай сцэнах, — яркі прыклад).

Вялікая культурна-асветніцкая роля пастаноўкі "Чужога багацця..." Асэнсаванне значнасці і насычанасці музычнага жыцця Нясвіжа — аднаго з першых буйных тэатральных цэнтраў Беларусі — адбыва-

ецца для гледача на спектаклі праз мастацкія вобразы (а не спецыялізаваную літаратуру), закладаючыся ў больш глыбінныя пласты нашай свядомасці. І гэты працэс надзвычай важны для замацавання пэўных непарушных канстантаў айчынай культуры, без якіх немагчыма асэнсаванне самастойнасці і самадастатковасці любой нацыі.

І апошняе. Ці маем мы права казаць пра аўтэнтчнае выкананне айчынных музычных твораў?

Безумоўна, маем. Але сённяшні этап развіцця беларускай музычнай культуры ставіць перад выканаўцамі зусім іншыя задачы. Перадусім — увядзенне помнікаў айчынага музычнага мастацтва ў нацыянальную свядомасць, іх замацаванне ў ёй як артэфактаў, якія сведчаць пра пэўныя этапы развіцця нашай музычнай культуры, пра яе еўрапейскую мадэль развіцця, а разам з тым — пра яе адметнасць і разнаколернасць. Таму кожная з прэм'ер — аднаўленніў помнікаў нашай музычнай спадчыны — нібыта расейвае яшчэ адзін пласт туману, які так густа ахутаў усю беларускую музычную даўніну.

Французская, італьянская ці нямецкая музычныя культуры не былі змушаныя забываць свае багаці. Беларуская ж фактычна на працягу 200 год "уваходзіла ў піке", памяць пра яе багаці выкарчовывалася са свядомасці шэрага пакаленняў. На жаль, яе лёс склаўся так, што яна, нібы Чужапанак, сваімі ці чужымі рукамі пакідала камусьці свае багаці на Лысай гары. Вось і мусім цяпер прывозіць копіі нашых музычных скарбаў то з Варшавы і то з Кракава, то з Вільні, то з Пецярбурга. І рэпетыторый "Чужога багацця...", які захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы ў Варшаве і знойдзены быў там у свой час В. Дадзімавай, — тыповы прыклад таго.

Дык ці не час ужо нашай музычнай культуры выходзіць з працяглага летаргічнага сну нацыянальнай несвядомасці, якая ў лепшым выпадку спараджае абьякавасць, а часцей абарочваецца адкрытай непрыязнасцю да ўсяго СВАЙГО. Можна, таму так цяжка сёння ідзе і працэс яе адраджэння, працэс усведамлення нават яе наяўнасці...

Варта толькі аглядзецца, каб убачыць свае скарбы на сваёй зямлі, якіх так шмат у яе гісторыі і культуры. Тады мы, нібы галоўны герой оперы Янак, зможам сказаць: "Сваё багацце я знайшоў тут".

Святлена НЕМАГАЙ
На здымках: сцэны з оперы "Чужое багацце нікому не служыць".

Фота Ігара Кузняцова

Глядзелі. Зайздросцілі...

Гадзіннік паказваў далёка за поўнач, а гэты выбітны і унікальны для нашага тэлефіру канцэрт быў у самым разгары. Пра тое, што наперадзе — "цяжкі" панядзелак і раніцай трэба на працу, нават успамінаць не хацелася.

Дзякуючы айчыннаму радыёканалу "Культура" нашы меламаны ўжо не першы сезон спрычыняюцца да трансляцый лепшых еўрапейскіх канцэртаў класічнай музыкі. І вось — аналагічны прэцэдэнт на 1-м канале Беларускага тэлебачання, што стаўся вынікам супрацоўніцтва з Еўрапейскім вяшчальным саюзам: паказ грандыёзнага вечара "The Last Night of the Proms" у славу тым лонданскім Каралеўскім Альберт-Хале. Гэтай шыкоўнай праграмай завяршаўся міжнародны фестываль класічнай музыкі "BBC Proms", які ладзі-

цца ў Вялікабрытаніі штогод, працягваецца 8 тыдняў і ўяўляе сабой чараду г. зв. праменадных канцэртаў з удзелам лепшых айчынных і замежных выканаўцаў. Іх назва тлумачыцца тым, што, апроч білетаў на глядацкія крэслы, прадаецца вялікая колькасць танных уваходных квіткаў, уладальнікі якіх падчас канцэрта стаяць або перамяшчаюцца ў вызначанай частцы залы. Традыцыя такога музычнага свята, закліканага прапагандаваць класіку і пашыраць аўдыторыю яе слухачоў, запачаткаваная ў 1895-м, а з 1927-га года фэст

арганізуецца карпарацый Бі-Бі-Сі.

Фінал "BBC Proms-2009" і паказала Беларускае тэлебачанне.

Дзякуючы брытанскім майстрам трансляцыі, якія, нібы дырыжор, працавалі суладна партытурам (акцэнтуючы ўвагу гледачоў на інструментальных сола, на дынамічных кульмінацыях, на балансе аркестравых груп і да т. п.), а таксама кампетэнтнаму, далікатнаму і стыльнаму закадраваму каментарыю Аляксандра Літвіноўскага — беларускага кампазітара, аднаго з нашых лепшых музычных

радыёаглядальнікаў, адчуваўся магічны эффект прысутнасці на канцэрте. Гучалі творы Гайдна, Гендэля, Пёрсела, Кнусена, Элгара, новая акадэмічная музыка маладых аўтараў... У суправаджэнні брытанскага сімфанічнага аркестра і хору Бі-Бі-Сі (дырыжор Дэвід Робертсан) выступалі з разнажанравым рэпертуарам вядучае мецца-сапрана Вялікабрытаніі Сара Конолі ды яе суайчынніца, віртуозна яе выканаўца на трубе Элісан Болсам.

Кульмінацыйнай сталася харавое выкананне традыцыйных брытанскіх гімнаў, класічных кампазіцый на патрыятычную тэматыку. Разам з музыкантамі спявалі прысутныя ў зале, а таксама паказаная тэлекамерамі 40-тысячная "стыхійная"

аўдыторыя, што сабралася ў парку паблізу Альберт-Хала (дарэчы, музычная класіка гучала ў той вечар адначасова на пяці буйных пляцоўках Вялікабрытаніі). Мініяцюрныя дзяржаўныя сцягі ў руках гледачоў; малюнічы феерверк у вечаровым небе; магутны шматгалосы спеў — і шчыры дух нацыянальнага яднання. Праз высокую музыку...

Як тут не ўспомніць беларусам, што і ў нас жа ёсць свае старадаўнія нацыянальныя гімны ды гожыя, пранікнёныя творы акадэмічнай класікі мінулых стагоддзяў. Як не задумацца над тым, што ў многіх з нас жыве неабуджаная глыбінная патрэба ва ўзнёслых хвілінах душэўнага, духоўнага яднання праз музычныя ідэалы, у якіх увасобіліся высокія патрыятычныя памкненні, магутныя повязі з роднай зямлёй, дзе пакінула свой адмысловы і самабытны след багатая

еўрапейская, дый сусветная, гісторыя... А ці змагі б і мы, як брытанцы, вось так збірацца ў сімвалічнай, адной на ўсіх, канцэртнай зале, каб разам паслухаць загады музычную спадчыну беларускай зямлі ды, улучыўшы свае галасы ў агульны хор, адчуць сябе адзіным народам, суверэннай краінай, адукаванымі дзецьмі культурнай Еўропы? Пытанне рытарычнае, калі не скажаць — наўнае. Бо сёлета ў нашай сталіцы амаль што, "спусцілі на тармазах" традыцыйнае святкавання Міжнароднага дня музыкі, хаця на працягу ўжо не аднаго дзесяцігоддзя яго адзначалі 1 кастрычніка ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі вялікім сімфанічным канцэртм, у праграму якога абавязкова ўключалася прэм'ера твора беларускага кампазітара... Ды гэта ўжо тэма для асобнай гаворкі.

Святлена БЕРАСЦЕНЬ

Вытокі журбы — і гармоніі

У 1940 годзе, у звычайнай сялянскай сям'і, непадалёк ад Віцебска, нарадзіўся Вілій Хадыка — у будучыні мастак Уладзімір Вальноў.

Вялікія душы часта зведаваюць суровыя выпрабаванні. У 1941 годзе бацька нованароджанага пайшоў у партызаны; у 1943 годзе фашысты расстрэлялі маці хлопчыка, у 1944-м памерла яго бабуля, а Вілій, чацьгогадовае дзіця, быў знойдзены на перадавой лініі ля мястэчка Гарадок. Трагічны пачатак лёсу...

Уладзімірам Вальновым назвалі малечу салдаты і адправілі ў дзіцячы дом.

Так ужо сталася, што дзяцінства і юнацтва Валодзі Вальнова прайшло ў Расіі на цвярской зямлі: дзіцячы дом размяшчаўся па чарзе то ў былым панскім палацы, то ў былым жаночым манастыры, то ў былым купецкім доме ў старасавецкім рускім горадзе Кашыне з яго трыма дзесяткамі цэркваў. Ці не адсюль — асаблівае стаўленне мастака да пацімнелых ад часу дамоў, старых дрэваў, шматвяковых храмаў.

гадоў таму ў дрэнным стане знаходзілася тутэйшая Пакроўская царква; у храме захоўваліся дровы, сюды скідалі непатрэбныя рэчы, тут нават трымалі кароў. Уладзімір Вальноў разам з іншымі мастакамі, членамі гуртка "Узгор'е", узяўся за аднаўленне царквы. І цяпер Пакроўскі храм — увасабленне прыгажосці, у ім кожны дзень правяцца набажэнствы. Пакроўскай царкве прысвечана карціна У. Вальнова "Вяртанне анёла".

Нямала карцін мастака паданана ў цыкл "Памяць. Зямля". Яго як сына селяніна хвалюе тэма беларускай вёскі, кінутай на знішчэнне забыццю, вёскі, якая вымірае на вачах.

"Сялянства — гэта цэлы мацярык, загадкавы, таямнічы, зніклы ў бяздонні часу. Трагічна складаецца лёс вясковага жыхара пасля перавароту 1917 года. З уласніка-гаспадара селяніна ператварылі ў наёмнага рабочага ў калгаснай сістэме. Ён зрабіўся заложнікам цемры і вар'яцкіх ідэй, было разбэшчана сэрца селяніна, знявечана яго маральнасць. Змоўкла яго песенная душа, — уздыхае Уладзімір Мікалаевіч. — Душа гэтая шчодро выяўлялася ў дэкаратыўнасці хат, у яркім сакавітым роспісе. Распісваліся ж не

еца. А калі захочаш перадаць толькі свае адчуванні, карціна адрозу робіцца запатрабаванай". Вось і ў гэтым выпадку, калі суседка паказала Вальнову лісты сына, які не вярнуўся з вайны. Уладзімір Мікалаевіч адрозу апынуўся ў палоне тых пісем: "Я пранікаўся самім часам; вывучаў цені, почырк, пячаткі, раскладаў трохкутнікі лістоў на чырвонай паперы; шукаў пацімнелыя акуляры". Цяпер карціна "Не вярнуўся" знаходзіцца ў нямецкага калекцыянера.

Год-два таму ў Віцебску ладзілася выстава, прысвечаная Халакосту. Былі прадстаўлены работы з розных куткоў Беларусі, але ў цэнтры ўвагі ўсіх гледачоў апынулася інсталіяцыя Вальнова: піраміда з попелу, працятая стрэламі з назвамі месцаў гібелі яўрэяў у гады вайны. Ля падножжа піраміды бялеў ручнік, а на ім стаялі свечкі; кожны ўдзельнік адкрыцця экспазіцыі, перш чым падысці да мікрафона, запальваў свечку.

Спрычыніў душы гледачоў да высокага смутку і калаж Вальнова "Боль зямлі": абгарэлае палатно, расплаўленыя гузікі, — вось і ўсё, што застаецца ад чалавека.

А на выставе, прысвечанай памяці Васіля Быкава, Уладзімір Мікалаевіч прадставіў інсталіяцыю "Распнуты шлях": ад перабінтаваных галін сімвалічнага дрэва ідуць лініі напятага дроту. На дроце — мяшэчкі з роднай зямлэй з розных мясцін, да дрэва вядуць прыступкі з прыбітым абуткам. Мастак тлумачыць: "Абутак, сабраны па закінутых хатах роднай вёскі Васіля Быкава і прыбіты да бярэвенняў, — гэта мой боль па пакутніцтве мільёнаў загубленых таталятарным рэжымам сялян, гэта памяць пра рэпрэсіраваных зямлякоў Васіля Быкава".

Тэме Вялікай Айчыннай вайны У. Вальноў прысвяціў аўтабіяграфічную кампазіцыю "Безыменная вышыня"; памяць пра тую гаду сілкавала яго работу "Вяртанне з вайны", прысвечаную бацьку.

А да чаго квітнее душа мастака? Што яе весяліць? Упрыгожванне зямлі і дома, творчасць дзеля людзей, удаканаленне сэрца, імкненне да Бога. І, канечне, прырода: амаль кожнаму творцу яна дае найвялікшае натхненне і асалоду. Творчасць Уладзіміра Вальнова працягата філасофскімі, грамадзянскімі і патрыятычнымі думкамі. І самыя трывожныя яго карціны афарбаваныя добрымі і глыбокімі пачуццямі вялікага сэрца, якое імкнецца да гармоніі з наваколлем.

Наталія САЛАЎЁВА
г. Віцебск

На здымках: Уладзімір Вальноў у майстэрні; жывапісныя творы мастака "Вяртанне з вайны" (карціна прысвечана бацьку), Дом Шагала".

Шапэн у колерах восені

Годам Фрыдэрыка Шапэна абвясціў 2010 год Сейм Польшчы — у сувязі з двухвяковым юбілеем гэтага выдатнага прадстаўніка музычнага рамантызму. Таму яшчэ з лета Польшкі інстытут у Мінску (ІР) пачаў ладзіць адмысловыя імпрэзы пад знакам 200-годдзя з дня нараджэння Ф. Шапэна. А з пачаткам новага сезона ў культурным жыцці нашай краіны яе атмасферу апанавалі вобразы ні з кім не параўнальнага "паэта фартэпіяна".

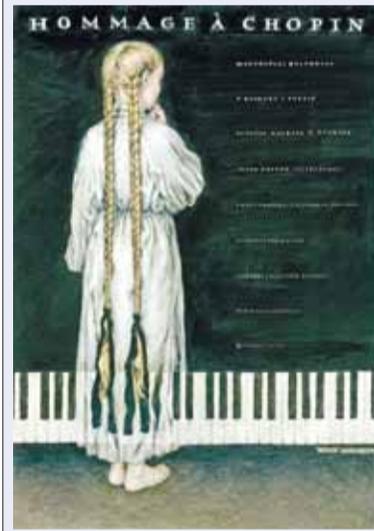
Нядаўні сольны канцэрт лаўрэата міжнародных конкурсаў, аднаго з самых яркіх маладых беларускіх піяністаў Аляксандра Палякова ў Малай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі прысвячаўся гэтаму юбілею. Да 200-годдзя Ф. Шапэна прымяркоўваліся вераснёвыя канцэрты з музыкі польскіх ды беларускіх кампазітараў, падрыхтаваныя нашымі выканаўцамі пры падтрымцы ІР для паказу ў самых розных аўдыторыях (Беларускі саюз кампазітараў, Музычны ліцэй г. Нароўлі, Музычная школа г. Калінкавічаў)... Далучыўся да святкавання вялікай музычнай даты і Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь: 8 кастрычніка тут адбылося адкрыццё выстаўкі "Шапэнаўскі фестываль у плакаце". Паглядзець яе можна да 1 лістапада.

Гэта ўжо трэцяя выстаўка сучаснага польскага плаката, зладжаная ў нашай сталіцы за невялікі прамежак часу дзякуючы Польскаму інстытуту ў Мінску і знамай Кракаўскай галерэі Кшыштафа Дыды. Але гэтым разам экспазіцыя тэматычная, звязаная са шматлікімі мерапрыемствамі, якія адбываліся ў Польшчы і прысвечаліся творчасці Ф. Шапэна. Дарэчы, у 2010 годзе ў Варшаве пройдзе XVI Міжнародны Шапэнаўскі конкурс, адбудзецца мноства культурных акцый да 200-годдзя з дня нараджэння кампазітара і 160-годдзя з дня яго смерці.

Як падкрэсліваюць арганізатары выстаўкі, музычны геній Шапэна і яго адданасць Радзіме былі і застаюцца натхненнем для рупліўцаў розных галін літаратурнай і візуальнай творчасці, у тым ліку мастацкага плаката, якія сваімі сродкамі спрабуюць увасобіць музыку кампазітара, наблізіць яе да сучаснікаў.

Амаль сем дзесяткаў плакатаў, прадстаўленых у Мінску, можна размеркаваць па групах, звязаных з канкрэтнымі музычнымі падзеямі. Перадусім варта звярнуць увагу на плакаты, прысвечаныя Міжнароднаму Шапэнаўскаму конкурсу, які кожныя пяць гадоў, пачынаючы з 1927-га (з перапынкам, выкліканым Другой сусветнай вайной), адбываецца ў Варшаве. Адметную групу складаюць плакаты, выпушчаныя да штогадовых імпрэз: Міжнароднага фестывалю "Шапэн у колерах восені" ў г. Антонін і Міжнароднага фестывалю ў г. Душнікі Здруй.

Частка плакатаў уяўляе сабой адмысловыя творы, прымеркаваныя да конкурсных праглядаў, шапэнаўскіх урачыстасцяў, выставак, фільмаў, канцэртаў, а таксама акцый, арганізаваных Таварыствам імя Фрыдэрыка Шапэна ў Варшаве. І ўсё гэта — работы выдатных мастакоў Хенрыка Тамашэўскага, Тадэвуша Трапкоўскага, Яна Младзёнца, Рамана Цяслевіча, Мацея Урбанца, Браніслава Зелэка ды іншых майстроў польскай школы плаката, якая захапляе адметнымі традыцыямі: афарыстычнасцю, дасціпнасцю, эстэтызмам.

Лана ІВАНОВА

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»

аб'яўляе дадатковы прыём на 2009 год у аспірантуру

на бюджэтной аснове

з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасці 17.00.02 "Музычнае мастацтва".

Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці, замежнай мове і філасофіі. Асобы, якія паступаюць у аспірантуру, падаюць наступныя дакументы:

- заяву на імя рэктара акадэміі;
- асабісты лісток па ўліку кадраў, аўтабіяграфію і тры фотакарткі 3x4;
- копію дыплама аб вышэйшай адукацыі;
- выпіску з залікова-экзаменацыйнай ведамасці;
- выпіску з працоўнай кніжкі (пры наяўнасці);
- медыцынскую даведку па адпаведнай форме;
- спіс і копіі навуковых апублікаваных прац (пры наяўнасці);
- копію пасведчання аб здачы кандыдацкіх экзаменаў (пры наяўнасці);
- рэкамендацыю савета акадэміі (факультэта) для асоб, якія закончылі акадэмію ў б. г.;
- рэферат па спецыяльнасці з рэцэнзіяй;
- пашпарт, дыплом аб вышэйшай адукацыі прад'яўляюцца асабіста.

Прыём дакументаў праводзіцца з 26 па 29 кастрычніка 2009 года.

Уступныя экзамены — з 30 кастрычніка па 9 лістапада 2009 года.

Даведкі па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, тэл. 227-11-03; 226-11-76.

У юнацтве Валодзія пакутліва разважаў, кім яму быць: мастаком ці гісторыкам? І гэтае "раздваенне" выяўляецца ў яго кампазіцыях: у іх пастаянна выкарыстоўваюцца старыя газеты, фатаграфіі, абразы — сведкі мінулай эпохі. Вядома, мастак "пераважыў" гісторыка, і ў 1971 годзе У. Вальноў скончыў дызайнерскі факультэт Харкаўскага мастацка-прамысловага інстытута.

38 гадоў напружанай працы аддадзены ўлюбёнай творчасці: інсталіяцыям, калажам, друкаванай графіцы, алейным, акрылавым і акварэльным карцінам. Творы Вальнова знаходзіцца ў музеях Беларусі, Германіі, у прыватных калекцыях Францыі, Польшчы, Ізраіля, Галанды, Амерыкі. У яго карцінах, выкананых у розных тэхніках, — трагічныя ўспаміны пра вайну і гаротнае дзяцінства, роздум пра страшныя гады сталінізму і боль за знішчанае сялянства. Неаб'якаваць да сённяшняй Беларусі, да яе будучыні.

Беларус паводле нараджэння, рускі паводле выхавання, Вальноў у сваёй творчасці ўслаўляе і цвярскую зямлю, і Віцебск, які стаў родным за больш як трыццаць гадоў жыцця ў ім, дый тут, праз газету "Віцебскі рабочы", Уладзімір Мікалаевіч знайшоў сваіх родных. Мастак лічыць, што ад нашай памяці і сардэчнасці залежыць лёс вялікага Віцебска. Многія ведаюць, што яшчэ два дзесяткі

толькі прадметы хатняй гаспадаркі, але часам сцены і нават столь. Вёска памірае — і стаіць хаты з забітымі вокнамі. Чорныя дахі, быццам крылы падбітых птушак, палохаюць погляд нешматлікіх вясковых жыхароў".

Уражвае карціна "Мёртвая вёска": беспрасветна-фіялетава фон, халодны месяц, Воблакі — трывожныя белыя стрэлы: душы памерлых кідаюцца праз цемру. Унізе — магільныя холмікі. Безнадзейнасць?..

Адна з лепшых работ У. Вальнова — "Не вярнуўся". На пунсовым падкоўдраніку — трохкутнікі лістоў з фронту, акуляры старай жанчыны ды партрэт люблага, дарагога сыночка...

Мастак гаворыць: "Калі марыш стварыць пудоўную карціну, ніколі нічога не атрыма-

3 клопатам пра чытача

Нядаўна прайшоў мінскі абласны семінар на тэму "Актуальныя праблемы камплектавання бібліятэчна-інфармацыйнымі рэсурсамі фондаў публічных бібліятэк". Яго арганізатарамі выступілі Мінская абласная бібліятэка імя А. С. Пушкіна, аддзел культуры Мінскага райвыканкама і Мінская цэнтральная раённая бібліятэка.

Распачаўся семінар з наведвання шэрага бібліятэк Мінскага раёна. Першы прыпынак — сельская бібліятэка пасёлка Лясны (цэнтр Бараўлянскага сельскага Савета) — пераможца конкурсу "Лепшая сельская бібліятэка Мінскай вобласці" за 2007, — дзе гасцей сустрэлі мілагучнымі народнымі спевамі і, як кажуць, з хлебам-соллю. Ад гаспадароў сустрэкаў і начальнік аддзела культуры Мінскага райвыканкама Сяргей Кудзін. Загадчыца Марына Даміно расказала пра дзейнасць бібліятэкі, якая была створана ў 1978 годзе з кніжным фондам каля шасці тысяч экзэмпляраў, а на сёння ён складае больш як семнаццаць тысяч. Штогод сюды паступае каля тысячы новых асобнікаў, выпісваецца больш як 40 назваў перыядычных выданняў: 25 часопісаў і 16 найменняў газет. Бібліятэка вельмі запатрабаваная, нягледзячы на тое, што на тэрыторыі пасёлка месціцца 10 бібліятэк: 2 школьныя, 2 навуковыя і

Наступнай гасцінна расчыніла свае дзверы Заслаўская гарадская бібліятэка. Яе гаспадыня, Жанна Салаўёва, правяла экскурсію для супрацоўнікаў бібліятэк Мінскай вобласці. У гэтае новае памяшканне бібліятэка пераехала пяць год таму. Фонд яе складае 31 тысячы экзэмпляраў, з якіх уласна кніг каля 22 тысяч асобнікаў, а ў год тут абслугоўваюць 2700 чытачоў. Выпісваецца каля пяцідзiesiąці перыядычных выданняў, ёсць таксама аўдыёкнігі для людзей з пслабленым зрокам. Вельмі шмат на абанеменце сталых людзей, некаторыя наведваюць бібліятэку больш як 20 гадоў.

Пры ўстанове працуе два клубы: "Сузор'е", які аб'ядноўвае паэтаў горада Заслаўе, і жаночы "Звеніслава". Тут жа ў бібліятэцы Гісторыка-культурны музей-запаведнік "Заслаўе" разгарнуў невялікую выстаўку металічных вырабаў канца XIX — сярэдзіны XX стагоддзя. У экспазіцыі — раз-

не пераехала ў Астрашыцкі Гарадок з фондам у 5 тысяч кніг, у 1964 годзе зноў вярнулася ў Заслаўе, а з 1991-га знаходзіцца ў пасёлку Міханавічы. Так што сёлетня яна святкуе свой 85-гадовы юбілей.

Сёння МЦРБ з'яўляецца галоўным захавальнікам унікальнага кніжнага фонду ўсяго раёна, інфармацыйным, адукацыйным і культурным цэнтрам. Бібліятэка забяспечана сучасным абсталяваннем, у аўтаматызаваным рэжыме ідзе апрацоўка і камплектаванне літаратуры, аналітычная апрацоўка артыкулаў. Да паслуг чытачоў — універсальны кніжны фонд па ўсіх галінах ведаў (48,5 тысяч экзэмпляраў, з якіх уласна кніг — 35,5 тысяч). Агульны ж фонд МРЦБС складае 474 тысячы адзінак. Галіна Казловіч узгадала пра супрацоўніцтва з Пасольствам Расійскай Федэрацыі ў Беларусі, ад якога на працягу двух гадоў атрымалі 8,2 тысячы шыкоўных кніг, а ў гэтым годзе — ужо 2,5 тысячы.

Падтрымліваць інфармацыйны патэнцыял Мінскай цэнтральнай раённай бібліятэкі дапамагае падпіска на перыядычныя выданні (тут выпісваюць 37 найменняў газет і 140 — часопісаў). А ўсяго бібліятэкі раёна выпісваюць 47 назваў газет і 188 — часопісаў. Чытачы, якіх тут абслугоўваецца каля трох тысяч, маюць магчымасць заказаць неабходную літаратуру па міжбібліятэчным абанеменце, таксама да іх паслуг — камерцыйны фонд.

6 масавых. А запатрабаванасць абумоўлена, зноў-такі, багатым кніжным фондам літаратуры як для дарослых, так і для дзяцей. У год сюды наведваецца больш як дзве тысячы чалавек, а ў дзень — каля 70 чалавек.

У сувязі з тым, што кнігі даражэюць, бібліятэкі вымушаны перайсці да аказання платных паслуг. Усяго іх 28 найменняў, але асноўны прыбытак прыносяць камерцыйны фонд, бо кнігі каштуюць не танна, і прасцей узяць упадабанае выданне за сімвалічную плату, чым набываць яе ў кнігарні. Тут вельмі дапамагае ўнутрырэспубліканскі абмен. Акрамя таго, што ў гэты фонд (каля 1 тысячы кніг) набываюцца выданні за пазабюджэўныя сродкі, існуе такая акцыя, як "Падары кнігу бібліятэцы". Атрыманія ад чытачоў і сельскага Савета выданні пазнакаюцца блакітнымі літарамі, а якія набылі цэнтралізавана — зялёнымі...

настайныя прасы: вугальны, вугальны духавы, бронзавы, для прасавання каўнерыкаў; ліхтары чыгуначніка і лямпы настольныя газавыя з Францыі, Германіі, Польшчы; медная бікалага, кубак, коўш, гляк, друшляк. А яшчэ, пры ўваходзе ва ўстанову наведвальнікаў сустракала фота-выстаўка "Заслаўе. XX стагоддзе. Падзеі і людзі", якая адлюстроўвала краявіды, культурны будыны, людзей і знаковыя моманты ў жыцці горада, што мелі месца ў мінулым стагоддзі.

Мінская цэнтральная раённая бібліятэка — наступны пункт прыпынку. Яе дырэктар — Галіна Казловіч. Галіна Аляксандраўна паведамляла, што Мінская цэнтральная раённая бібліятэка ўпершыню адчыніла свае дзверы 20 кастрычніка 1924 года ў Заслаўі (кніжны фонд быў сабраны дзякуючы насельніцтву і складаў 300 экзэмпляраў), у 1945-

Прыярытэтным кірункам дзейнасці ўстановы — краязнаўчы, папулярныяцыя беларускай нацыянальнай культуры і гісторыі, патрыятычнае, эстэтычнае выхаванне, экалагічнае асветы і інфарміраванне насельніцтва, работа з сям'ёй і дзецьмі. Пры бібліятэцы працуюць клуб здароўя "Біруза", літаратурны клуб "Летавіца", дзіцячы экалагічны клуб "Крынічка" і клуб сталых людзей "Дабравест".

Апошняя з устаноў культуры, якія наведвалі ўдзельнікі семінара, стала Сenniцкая сельская бібліятэка, якая месціцца ў мясцовым Цэнтры культуры. Яе загадчыца Аксана Парфенчык падкрэсліла, што гэта бібліятэка з'яўляецца інфармацыйным цэнтрам аграгарадка, таму акцэнт тут робіцца на абслугоўванне сельскага чытача — спецыяліста сельскай гаспадаркі. Але ніхто

не застаецца па-за ўвагай: маецца багаты фонд разнастайнай літаратуры для ўсіх катэгорый насельніцтва. Прыярытэтным кірункам тут абрана экалагічнае выхаванне. На базе ўстановы арганізавана дзіцячае экалагічнае аматарскае аб'яднанне "Крынічка".

Тут жа, у актавай зале Сenniцкага цэнтры культуры, прайшоў "круглы стол" "Актуальныя праблемы камплектавання бібліятэчна-інфармацыйнымі рэсурсамі фондаў публічных бібліятэк". На пачатку мерапрыемства Сяргей Шаблыка, намеснік старшыні Мінскага райвыканкама, даў прывітанне некаторым звесткі і лічбы эканамічнага і сацыяльнага боку жыцця ўстаноў культуры. Па даручэнні старшыні Мінскага райвыканкама Пятра Ярмаша Сяргей Уладзіміравіч уручыў граматы, падзякі і грашовыя заахвочванні бібліятэкарам.

Пасля ўрачыстасцей Таццяна Багатыр, загадчыца аддзела камплектавання і апрацоўкі адзінага фонду МРЦБС, азнаёміла калег са станам і перспектывамі развіцця бібліятэчных фондаў публічных бібліятэк Мінскага раёна, а Марына Жукоўская, загадчыца сектара ўнутрырэспубліканскага дакументаабмену і пераразмеркавання дакументаў аддзела камплектавання Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, — з інструкцыяй пра парадак ажыццяўлення ўнутрырэспубліканскага дакументаабмену і пераразмеркавання дакументаў і даходліва растлумачыла, як можна зрабіць гэта на практыцы.

Пра актуальную праблему камплектавання і выкарыстання бібліятэчных фондаў для абслугоўвання карыстальнікаў з парушэннем зроку ў публічных і спецыялізаваных бібліятэках распавяла загадчыца аддзела камплектавання Мінскай абласной бібліятэкі імя А. Пушкіна Вольга Гіль. Справа ў тым, што кнігі з рэльефна-кропкавым шрыфтам Брайля вельмі дарагія, да таго ж, яны не "сłużаць" доўга. Альтэрнатыва ім — выданне кніг з узбуўным шрыфтам і агучаная літаратура на кампакт-дысках.

Бібліятэкары вобласці адзначылі, што такія семінары, якія спалучаюць разнастайныя мерапрыемствы, вельмі карысныя ў азнамленні з працай сваіх калег і ў перайманні вопыту.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: у сельскай бібліятэцы пасёлка Лясны; Сяргей Шаблыка сустракае бібліятэкараў каля Сenniцкага цэнтры культуры; частка экспазіцыі ў Мінскай цэнтральнай раённай бібліятэцы.

Фота аўтара

Моўная палітра

У чытальнай зале аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі адбылася прэзентацыя выстаўкі "Моўная палітра еўрапейскай кніжнай культуры XVI — XXI стагоддзяў". Яна арганізавана ЦНБ НАН Беларусі сумесна з Польскім інстытутам у Мінску ў межах святкавання Еўрапейскага дня моў. Да слова, Еўрапейскі дзень моў быў абвешчаны Саветам Еўропы і падтрыманы Еўрапейскім Саюзам падчас Еўрапейскага года моў у 2001-м. У мерапрыемстве бралі ўдзел Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Польшча ў нашай краіне Генрык Літвін, яго калега з Украіны Ігар Ліхавы, супрацоўнікі НАН Беларусі, музеяў, бібліятэк...

З прывітальным словам да прысутных звярнуўся Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Польшча ў нашай краіне Генрык Літвін. Вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі, доктар філалагічных навук Іван Саверчанка падкрэсліў, што збліжэнне культур і ўзаемаразуменне паміж людзьмі, цывілізацыямі, мовамі і народамі — гэта найважнейшы фактар стабільнасці і ўзаемага развіцця. Таксама слова бралі вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута славяназнаўства Расійскай акадэміі навук Юрый Лабінцаў, дырэктар Польскага інстытута ў Мінску Пётр Казакевіч, старэйшы чытач бібліятэкі, вядомы бібліяфіл Алег Суджанкоў.

Падчас адкрыцця дэманстраваліся відэафільмы, у якіх распавядалася пра адметнасці і асаблівасці некаторых еўрапейскіх моў.

У склад дзівоснай экспазіцыі ўвайшлі выданні XVI — XXI стагоддзяў з фондаў бібліятэкі. Кожнай з прадстаўленых еўрапейскіх моў, а гэта — беларуская, руская, польская, нямецкая, англійская, французская, італьянская і шведская — прысвечаны асобны стэнд.

Сярод экспанатаў рэлігійнай літаратуры — вельмі рэдкая рукапісная кніга — паўкітаб апошняй трэці XVIII стагоддзя з тэкстамі на беларускай і польскай мовах, напісаных арабскімі літарамі. Яна была створана нашчадкамі татар, якія пачалі сяліцца на землях Вялікага княства Літоўскага з XIV стагоддзя.

Спраўдным шэдэўрам еўрапейскай кніжнай культуры XVI стагоддзя з'яўляецца знакамітая "Брэсцкая" або "Радзівілаўская Біблія" 1563 года, выдадзеная ў Брэсцкай друкарні. Ініцыятарам яе стварэння быў уплывовы магнат ВКЛ Мікалай Радзівіл Чорны. Адзіны ў Беларусі экзэмпляр кнігі захоўваецца ў ЦНБ НАН Беларусі.

У экспазіцыі шырока прадстаўлены хронікі, гістарычныя творы ("Народы на славянскіх землях перад польскім паўстаннем" І. Лельвеля — 1853 год), прыжыццёвыя выданні знакамітых філосафаў ("Назіранне над пачуццём прыгожага і ўзнёслага" І. Канта — 1771-ы, "Граматыка філасофскіх навук..." Б. Марціна — 1748 год).

Сярод кніг, якія карысталіся вялікай папулярнасцю, — "Граматыка" М. Смарціцкага (1721), "Буквар славяна-грэка-лацінскі" Ф. Палікарпава-Арлова (1701), "Энцыклапедычны слоўнік Бракаўза" (1903), "Энцыклапедыя, або Тлумачальны слоўнік навук, мастацтваў і рамёстваў" Д. Дзідро і Ж. Л. Д'Аламбера (1751).

Вылікаюць цікавасць у наведвальнікаў прыжыццёвыя выданні класікаў еўрапейскай літаратуры XVIII — XX стагоддзяў А. Міцкевіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, М. Багдановіча, А. Пушкіна, М. Някрасава, Г. Сянкевіча, І. В. Гётэ, Ч. Дыкенса, У. Тэкерыя, Вальтэра, В. Гюго, П. Верлена, К. Гальдоні... На стэндзе, прысвечаным шведскай мове, прадстаўлены кнігі старэйшых універсітэтаў гарадоў Упсала і Лунда, з якімі бібліятэка супрацоўнічае з пачатку 1960-х гадоў.

Увогуле, у экспазіцыі — друкаваная прадукцыя буйнейшых выдавецкіх цэнтраў Еўропы: Берліна, Кракава, Лондана, Парыжа, Рыма і іншых. Багаты пераплёт з залатым цісненнем, залатыя абрэзы, дарагая папера дэманструюць высокае майстэрства друкароў розных часоў і краін.

Віктар ЗАЯЦ

На чале айчыннага слова

Філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта адзначае свой 70-гадовы юбілей. Падзея агульнадзяржаўнага значэння, бо гаворка ідзе пра адзін са старэйшых факультэтаў самага прэстыжнага ўніверсітэта краіны, адкуль выйшла цэлая плеяда навукоўцаў, пісьменнікаў, журналістаў, грамадскіх дзеячаў, педагогаў.

не хацелася б, каб склалася ўражанне аб ўшанаванні толькі прафесуры. Мы памятаем ўсіх сваіх выкладчыкаў. Так, у 2009 годзе кафедра тэорыі літаратуры пад кіраўніцтвам яе загадчыка В.Рагойшы правяла кранальную, выключна цёплую вечарыну, прысвечаную ўшанаванню памяці выдатнага фалькларыста, былога загадчыка навукова-даследчай лабараторыі фальклору пры факультэце — Васілю Ліцвінку. Кафедра

калектывы выкладчыкаў. Хачу звярнуць асаблівую ўвагу на адрозненне канцэпцый дзейнасці нашых замежных кафедраў ад адпаведных кафедраў Лінгвістычнага ўніверсітэта. Падыход да вывучэння моў у БДУ не толькі лінгвістычны — у цэлым філалагічны. Замежныя мовы вывучаюцца на філфаку з трывалай асновай на адпаведныя літаратуры і ў лепшых традыцыях класічных універсітэтаў. Той, хто выдатна ава-

У шырокай публіцы не выклікае сумнення практычная карыснасць вывучэння замежных моў. Ужо значна больш скептычна ставяцца да вывучэння рускай мовы а тым больш — беларускай. Гэта глыбокая памылка, бо чалавек, які ведае родную мову, ведае і псіхалогію, менталітэт уласнай нацыі, а значыць, здатны забяспечыць адэкватнае моўнае забеспячэнне яе інтэлектуальнай дзейнасці.

беларускай літаратуры і культуры выпускнае кінастужкі, створаныя на аснове ўзятых супрацоўнікамі кафедры інтэрв'ю з выдатнымі народнымі пісьменнікамі: Я. Брылём, Н. Гілевічам, Р. Барадуліным, І. Навуменкам, І. Шамкіным. Уласнымі сіламі кафедра зняла дакументальны фільм "Спадчына", прысвечаны 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, а таксама кінастужку пра ветэрана кафедры, дацэнта, былога загадчыка Вольга Казлова. Копіямі нашых кінастужак шырока карыстаюцца ў гімназіях, ліцэях, школах. Менавіта на нашай кафедры чытаецца і курс "Славянская міфалогія", а таксама "Гісторыя і тэорыя сусветнай культуры": па названых дысцыплінах створаны надзвычай багатыя фільматэка і слайдтэка. Наўрад ці ёсць большыя ў іншых ВНУ.

Усе кафедры факультэта прайшлі слаўны і часам дастаткова складаны шлях, раздзяляліся і злучаліся неаднаразова. На сучасны момант на факультэце працуе 16 кафедраў: сярод іх кафедра сучаснай беларускай мовы і гісторыі беларускай мовы, кафедры гісторыі беларускай літаратуры і беларускай літаратуры і культуры, кафедра рускай літаратуры, замежнай літаратуры, тэорыі літаратуры, славянскіх літаратур, агульнага і славянскага мовазнаўства. Усе яны існуюць даўно і на працягу шмат плённых традыцый. Але з сярэдзіны 90-х гадоў факультэт значна пашырыўся і пачаў набір студэнтаў на замежныя аддзяленні — класічных моў і літаратур, англійскай, французскай, нямецкай, італьянскай, кітайскай моў. Былі ўтвораны і адпаведныя кафедры, на якіх на сённяшні дзень ужо склаліся высокапрафесійныя

Ужо сёння выпускнікі філфака БДУ запатрабаваныя ў самых розных сферах жыцця, фактычна ўсюды, дзе мова — аснова камунікацыі; з іх атрымоўваюцца найлепшыя рэдактары ў СМІ, найлепшыя музейныя работнікі, сакратары ў фірмах і ўстановах, стваральнікі рэкламы. Для будучай рэкрэацыі грамадства філлагаў яшчэ і не хапае...

лодаў літаратурнай замежнай мовай, лёгка і проста прыстае свой лінгвістычны багаж да любой практычнай патрэбы. Факультэт надзвычай актыўна супрацоўнічае са шматлікімі пасольствамі, якія ў шмат чым дапамагаюць філфаку: дораць самае сучаснае абсталяванне, апаратуру, мэблю, цэлыя бібліятэкі мастацкай і навуковай літаратуры. Шырокі рэзананс у горадзе заўсёды маюць вечарыны, якія праводзяць на факультэце, напрыклад, Славянская вечарына, Англійская, Нямецкая, Італьянская.

Прафесура факультэта вядома ў свеце, а наша навуковая друкаваная прадукцыя надзвычай запатрабаваная. Мы ўдзельнічаем у шматлікіх міжнародных канферэнцыях, наву-

ковых форумах. Супрацоўнікаў факультэта часта запрашаюць выкладаць на пэўны тэрмін, часам даволі працягла, у іншыя краіны. Прафесары філфака, яго выпускнікі працуюць у Польшчы, Германіі, Фінляндыі, Нарвегіі, Турцыі, ЗША, Канадзе і іншых краінах. Але яшчэ падчас вучобы студэнты маюць самыя шырокія магчымасці для стажыроўкі ў замежных краінах, з якімі заключаны адпаведныя дамовы. Лепшыя студэнты выезджаюць у Балгарыю, Македонію, Польшчу, Славенію, Чэхію, Славакію, Кітай і інш. У нас ужо быў адзін выпуск кітайскага аддзялення, дзе вучаць мове кітайскай выкладчыкі, у прыватнасці кандыдат філалагічных навук Цзян Цюнь. Амаль усе студэнты з гэтага выпуску стажыраваліся ў Кітаі. Яшчэ больш шырокая база ў кітаязнаўцаў новых набораў. Кітайскае пасольства і Інстытут імя Канфуцыя пад кіраўніцтвам В. Стражава ва ўсім дапамагаюць факультэту.

На філфаку навучаецца шмат замежных студэнтаў — асабліва з Кітая, Турцыі, В'етнама. Уражанне пра іх у цэлым добрае. Выкладанню і прапагандзе замежных моў на факультэце, а таксама выкладанню рускай мовы як замежнай надаецца самая пільная ўвага. Тут усё развіваецца ў вельмі правільным кірунку, у адпаведнасці з грамадскімі запатрабаваннямі. Але ўсё ж у першую чаргу філалагічны факультэт БДУ слаўны сваімі традыцыямі навучання беларускай і рускай мовы і літаратуры. Дарэчы, загадчыкі замежных кафедраў выключна

рэспублікі. У нас працуе магістратура, аспірантура і дактарантура — зноў-такі для ўсёй краіны.

Хоць артыкул мой — юбілейны, але не магу не сказаць пра тое, што хвалюе не толькі мяне, а ўсю беларускую інтэлігенцыю. Ва ўмовах інтэнсіўнага вывучэння замежных моў, што, безумоўна, апраўдана, неабходна ўсё ж процівага — вывучэнне роднай культуры, каб не гублялася ў маладога чалавека адчуванне роднага, каб не прыгублялася патрыятычнае пачуццё, што непазбежна ўзнікае пры канцэнтрацыі ўвагі на чужым, пры актыўным вывучэнні замежнай мовы. Патрыятам толькі дзяржавы — няхай і такой цудоўнай, як Беларусь, быць нельга — можна быць толькі патрыятам самога "цела" Радзімы, якую ўспрымаеш як маці, — яе прыроды, народа ў яго гістарычных развіццях, нацыянальнай культуры. Пры ўмелай прапагандзе павярнуць грамадскую думку можна за лічаныя тыдні...

Не магу не адзначыць, што і філалагічны факультэт, у сваю чаргу, не спыняецца на дзясятках пры актыўнай падтрымцы кіраўніцтва БДУ і Міністэрства адукацыі па-наватарску развівае свае традыцыйныя напрамкі, увёўшы з 2009 года на аддзяленні беларускай і рускай філалогіі дадатковыя спецыяльнасці — "літаратурна-рэдакцыйная дзейнасць" і "камп'ютэрнае забеспячэнне". Такім чынам, нашы выпускнікі атрымоўваюць кваліфікацыю: "Філолаг. Выкладчык беларускай (рускай) мовы і літаратуры. Літаратурна-рэдакцыйны супрацоўнік". Або: "Філолаг. Выкладчык беларускай (рускай) мовы і літаратуры. Спецыяліст па камп'ютэрнай філалогіі". З 2010 года плануецца ўвесці яшчэ адну дадатковую спецыяльнасць "Дзелавая камунікацыя з веданнем замежнай мовы".

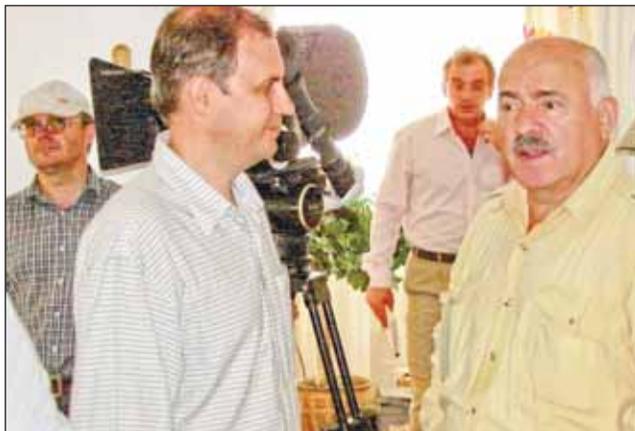
Трэба прызнаць, што насельніцтва даволі цьмяна ўяўляе значэнне ведання роднай мовы і роднай мастацкай літаратуры. Звычайна лічыцца, што літаратура выхоўвае пачуцці, а вось інтэлект развіваюць дакладныя навукі. На самай справе, і літаратура — важнейшы сродак навучання мастацтву думаць. А веданне каласальнай колькасці розных жыццёвых калізій з літаратурных твораў дабаўляе да маленькага вопыту маладога чалавека велізарны жыццёвы вопыт чалавецтва. Узброены ім, выпускнікі філфака, не пабаюся гэтага слова, — мудрыя людзі. Мы жывём у інфармацыйным грамадстве, прычым ва ўмовах, калі канкурэнцыя расце ва ўсіх сферах рэчаіснасці. Менавіта на філалагічным факультэце даюць не толькі прафесійныя веды, але і "выкладаюць жыццё" ў шырокім сэнсе слова — вучаць студэнтаў лёгка і свабодна працаваць у любым калектыве і з любым інфармацыйным матэрыялам.

Таццяна ШАМЯКІНА, загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры філфака БДУ, прафесар

На здымках: дацэнт кафедры тэорыі літаратуры Рыма Кавалёва, загадчык кафедры беларускай літаратуры і культуры прафесар Таццяна Шамякіна і дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К.Крапівы НАН Беларусі Аляксандр Лакотка падчас навукова-практычнай канферэнцыі; кафедра беларускай літаратуры і культуры ў поўным зборы.

Фота Міхася Кенькі

Кніга і кіно — поруч

моцна закручаным сюжэтам, з псіхалагічным абгрунтаваннем падзей, з яркімі характарыстыкамі герояў дазваляла спадзявацца на касавы фільм. Першай спрабай у 1996-м стаў "Бег ад смерці" — фільм, дзе пераплітаюцца вострасюжэтны дэтэктыў і чалавечая драма, фальклор і амаль містыка. Кінастудыя перажывала страшэннае безграшоўе, людзі разбягаліся, аднак сабралі калектыў з сапраўдных энтузіястаў.

Упершыню сур'ёзную гутарку пра работу ў кіно мы распачалі з Мікалаем Іванавічам у 1994-м. У цяжкія постперабудовачыя гады, калі зачынілася больш як палова кіна-тэатраў, а сродкі на кінавытворчасць з бюджэту фактычна не вылучаліся, стала відавочна, што кіно можа выжыць толькі ў тым выпадку, калі гэтыя самыя сродкі на здымкі фільмаў "дасць" сам глядач. Вядома, літаратуры для экранізацыі ставала, у тым ліку, беларускай, але ці можна было прымусіць нашага стомленага грамадзяніна ў сярэдзіне 1990-х глядзець лірычную драму, вяселую камедыю ці нават меладраму? А вось літаратурная аснова твораў М. Чаргінца з

навіта так — прычым фільм аказаўся не толькі глядацкім, але і пацвердзіў свой кінамастаграфічны статус, атрымаўшы ў 1997 годзе дыплом і прэмію на VI міжнародным кінафестывалі "Залаты віцязь".

Мне, на той час дырэктару кінастудыі "Беларусьфільм", было цалкам зразумела, што супрацоўніцтва з М. Чаргінцом трэба абавязкова працягнуць. Гэта значыла — здымаць тое, што хоча глядач, а не "карміць" яго тым, што знялі. Усё гэта было відавочна, але... М. Чаргінца паглынула лавіна парламенц-

кай дзейнасці, на студыі змяняўся склад рэдакцыйнай, не заўсёды кампетэнтнай калегіі, я быў прызначаны намеснікам міністра культуры... Карцей кажучы, да працы сцэнарыста Мікалай Іванавіч вярнуўся толькі праз сем гадоў. Маю на ўвазе экранізацыю яго рамана "Вам — заданне" (сумесна з А. Калюновой). У сцэнарыі была адлюстравана глыбокая псіхалагічная драма людзей, што перажылі ў Вялікую Айчынную ўсе зямныя беды, але выстаялі і захавалі чысціню душы. Рэжысёр Юрый Бяржызкі, якія мае ба-

гаты вопыт работы з музычнымі кліпамі, рэкламнымі ролікамі, больш увагі ададаў знешняму боку сюжэта. І хаця фільм не стаў з'явай у беларускім кіно, спанатраныя кінамастаграфісты зразумелі, што з'явіўся прафесійны сцэнарыст, да таго ж — таленавіты пісьменнік.

Пацвярджэнне гэтаму — зняты ў 2007-м паводле некалькіх раманаў М. Чаргінца чатырохсерыйны вострасюжэтны фільм "Маёр Ветраў". Для працы над такім аб'ёмным матэрыялам была створана сцэнарная брыгада — М. Чаргінца, А. Зайцаў, Г. Шпрыгаў. Сцэнарыі быў настолькі цікавы, што розныя кіраўнічыя інстанцыі прынялі яго пасля першага прачытання. Зрэшты, ці магло быць іначым, калі ў аснову пакладзены творы М. Чаргінца, лаўрэата літаратурнай прэміі А. Фадзеева?

Карціна "Маёр Ветраў" здымалася сумеснымі намаганнямі беларускіх і расійскіх прафесіяналаў. Рэжысёрам з расійскага боку быў Аляк-

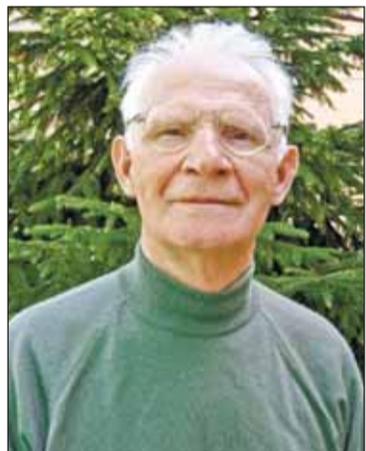
сандр Франкевіч-Лайе, які мае досвед працы з польскім і нямецкім кіно. Дарэчы, з Беларуссю яго шмат што звязвае, бо пачынаў ён сваю кар'еру як актёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра Беларусі імя М. Горкага, а ў беларускім кіно стварыў запамінальны вобраз Сымона ў экранізацыі купалаўскага "Раскіданага гнязда" (рэжысёр Б. Луцэнка). Цяпер вопытны прафесійны рэжысёр, атрымаўшы якасную сцэнарную драматургію, стварыў захапляльны дынамічны ваенны фільм з імклівым сюжэтам. Маёра Ветрава пераканаўча сыграў Алег Штэфанка.

М. Чаргінца, як заўсёды, загружаны дзяржаўнай, грамадскай працай. На літаратурную часу зусім не застаецца. І ўсё ж ён знаходзіць сілы, каб супрацоўніцтва з кінамастаграфам працягваць. А мы, глядачы, з нецярпеннем будзем чакаць новых фільмаў, знятых паводле сцэнарыяў Мікалая Іванавіча.

Юрый ЦВЯТКОЎ

На здымку: М. Чаргінца і праёсер фільма "Маёр Ветраў" Глеб Шпрыгаў на здымачнай пляцоўцы.

Фота Аляксандра Дзмітрыева

Чалавек, які разбудзіў сонца

юным чытачом на роўных, без сюсюкання, і ў той жа час праблемна: амаль кожны верш, апрача пазнавальнай, нясе маральна-этычную нагрузку. Аўтар умеа "высякае" словам шчырую ўсмешку, часам яго творы афарбаваны лёгкай іроніяй, ёсць цікавыя канцоўкі, нечаканыя паэтычныя павароты, як у вершы "Зловредный мяч". Аўтар умеа ў звычайных жыццёвых з'явах убачыць нешта адметнае і незвычайнае. Паэзія існуе вакол нас, трэба толькі ўмець яе разгледзець, зафіксаваць. Іван Мельнічук гэтым уменствам валодае..." — пісаў Анатоль Грачанікаў у водгуку на паэтычную кніжку "Кто разбудил солнце".

У тым жа выдавецтве "Юнацтва" паэзіяй выйшла яшчэ дзве кніжкі берасцейскага паэта: "Сами диво сотворим" (1992) і "Добрый лучик" (1997).

Пішучы для дзетак, паэт умеа быць сапраўдным педагогам, глыбокім знаўцам дзіцячай псіхалогіі.

Творы Івана Міхайлавіча можна падзяліць на павучальныя і пазнавальныя (лічылкі, дражнілкі, казкі); у іх спалучаюцца грунтоўная жыццёвая насычанасць зместу, магчымасць задаволіць

чытацкую патрэбу думаць, пазнаваць, шукаць, тварыць, а галоўнае — любіць.

На пачатку новага тысячагоддзя паэт выдаў яшчэ дзве кніжкі для дзяцей: "Как муравьишка Ишка себя наказал" (2003) і "Сказки — добрые подкаски" (2007).

Гэтыя кніжкі прапануюць вяселыя і цікавыя па сюжэце, сур'ёзныя па думцы вершы, казкі і мініяцюры, якія срававаюць светлымі праменьчыкамі непадробнай любові да дзяцей, а, значыць, і да жыцця.

А ўсё пачалося тады, калі І. Мельнічук паступіў у Брэсцкі педагогічны інстытут, дзе побач з ім набіраліся моцы Мікола Купрэў, Васіль Жуковіч.

Пасля заканчэння інстытута разам з В. Жуковічам, літсупрацоўнікам газеты "Заря над Бугом", распачаў сваю журналісцкую працу і І. Мельнічук. Тады ж ступіў і на літаратурную сцяжыну. Напачатку пісаў па-беларуску вершы, якія прываблівалі лірызмам чысцінёю погляду на жыццё. Але пасля доўгіх пошукаў Іван Міхайлавіч нарэшце знайшоў сваё, асабістае — пачаў пісаць для дзяцей на рускай мове. Аказалася, што на рускай мове атрымліваецца лепш.

З канца 1950-х гадоў ён актыўна друкаваўся: яго творы змяшчалі не толькі абласныя выданні, але і рэспубліканскія газеты і часопісы ("Чырвоная змена", "Маладоць"). Высокую ацэнку творчасці нашага земляка давалі пісьменнікі Уладзімір Карызна, Мікола Федзюковіч.

"Творчасць Івана Мельнічука адрасавана найперш дзецям дашкольнага і малодшага школьнага ўзростаў, але яна ўзрушае і дарослага чытача, робіць яго лепшым, вяртаючы ў шчаслівае дзяцінства. Творы пісьменніка тэматычна і жанрава разнастайныя. Гэта сюжэтныя вершы, пацешкі, пястушкі, гумарыстычныя, жартаўлівыя чатырохрадкоўі, вершы-загадкі, задачка, невядлікія казкі. У іх многа пытанняў, і каб адказаць на іх, трэба быць уважлівым, кемлівым і знаходлівым. Большасць вершаў І. Мельнічука ўводзяць маленькага чытача ў вялікі і прыгожы наваколны свет, свет прыроды, акаляючай рэчаіснасці. <...> Маленькі герой вершаў Івана Мельнічука імкнецца быць лепшым, дужым, абаронцам слабейшых. Вершы нязмушана вучаць дзяцей

быць сумленнымі і працавітымі..." — піша Зоя Мельнікава, доктар філалагічных навук.

Нарадзіўся І. Мельнічук 15 верасня 1939 года ў сяле Носава (цяпер тэрыторыя Польшчы) у шматдзетнай сям'і Насты і Міхайлы Мельнічукоў. Цяжкі быў час. Пераехалі на Украіну з надзеяй на лепшае жыццё. Там напаткалі яшчэ большыя цяжкасці і голад. Праз два гады "збеглі" пад Брэст у вёску Сычы. Там жа праз год Іван пайшоў у школу. У пачатковых класах пачаў пісаць вершы, пачаў іх у газеты.

Пасля заканчэння школы вучыўся ў педагогічным інстытуте ў Брэсце, служыў у Савецкай Арміі, працаваў у партыйных і савецкіх органах...

Нягледзячы на свае гады, светлагаловы і рухавы І. Мельнічук увесь у працы, у творчым пошуку. Яму ўдалося захаваць і пранесці праз гады не толькі свой адметны паэтычны талент, але і Бога і бацькамі дадзены дар дабрыні і любові. І сёння Іван Міхайлавіч не пакідае сваіх маленькіх сяброў-чытачоў. Яго вершы вучаць дзяцей думаць, радавацца, любіць.

Лявон ВАЛАСЮК

Задумаемся?..

Шмат чаго станоўчага ёсць у нашай краіне, але ў многіх не хапае аднаго — пачуцця нацыянальнай годнасці, а без яе вельмі цяжка ісці наперад. Я маю на ўвазе ў першую чаргу моўнае пытанне. Скажу пра нарта асабістае. Як вяртаюся з адпачынку на Бацькаўшчыне, заўсёды вязу ў Манчагорск (Мурманская вобл.), дзе жыву большую частку жыцця, падарункі, і ў першую чаргу — нічога не зробіш, славянская традыцыя — гарэлку. Мае сябры "іскренне удивлены", што этыкетка на пляшцы даецца на рускай мове, быццам бы зроблена, да прыкладу, у Петравадзку... І адчуваю сябе няёмка.

А нам, беларусам, ёсць чым ганарыцца. У гэтым годзе я адпачыў у Кіславодску. У штогдынёвіку "Аргументы і факты на Северном Кавказе" быў надрукаваны артыкул пад назвай "У беларусов есть чему поучиться". Хацеў бы прывесці адтуль

3 пошты «ЛіМа»

толькі адну цытату: "Нам, безусловно, есть чему поучиться у белорусов. В первую очередь, очень высокой общей культуре, безукоризненной чистоте, которая царит в республикеезде". Гэтыя ж думкі выказаў, памятаецца, і пасол Венгрыі ў Беларусь Ферэнц Контра. Яго таксама здзівіла чысціня і парадак у нашай рэспубліцы. І гэта сказаў, заўважаю, прадстаўнік высокаразвітай еўрапейскай краіны.

Безумоўна, Мінск альбо Гродна — не тое, што, да прыкладу, мая родная вёска Пірэвічы, якая знаходзіцца ў Жлобінскім раёне. Але расіне, калі бываюць нават у нашых вёсках, таксама здзіўлены, што калі хат не расце б'яльнёг, што ёсць платы, а часам і вельмі прыгожыя.

Аляксандр ПЯТРУНІКАЎ, доктар гістарычных навук, прафесар

Такая вось керамика

Імя члена Беларускага саюза мастакоў Мікалая Несцярэўскага занесена ў Кнігу Славы Дзятлаўшчыны. У Дзятлаўскім гісторыка-краязнаўчым музеі знаходзіцца калекцыя мастацкай керамікі Мікалая Несцярэўскага. Тут ёсць керамічныя пано і посуд, дэкаратыўная скульптура і пласты (амаль 70 работ). Вельмі ўражвае, калі кавалак звычайнай гліны ў таленавітых руках мастака-кераміста ператвараецца ў прыгожую фігурку народнага музыкі або дзівосную фантастычную птушку. Творы Несцярэўскага крана-

юць душу сваёй арыгінальнасцю і непаўторнасцю.

У Мікалая Несцярэўскага было шмат захапленняў, але кераміка стала сэнсам жыцця. У гэтай справе ён знайшоў сябе, свой мастацкі стыль. Вырабы мастака аздоблілі інтэр'еры шматлікіх будынкаў Мінска, Гродна, Валгаграда, іншых гарадоў. Мінчане добра ведаюць кафэ "Бульбяная", у якім уся кераміка зроблена гэтым творцам.

Мікалай Лаўрэнцьевіч — адзін з аўтараў дэкаратыўных керамічных пластоў, якія ўпрыгожваюць станцыю сталічнага метро "Плошча Якуба Коласа". Ён аформіў магазін "Мінск" у Валгаградзе, кафэ ў Салігорску і Светлагорску, працаваў над афармленнем будынка аэрапорта "Мінск-2". Сцены Гродзенскага тэатра лялек і Дзятлаўскай гімназіі таксама ўпрыгожаны творамі Мікалая Несцярэўскага.

Іосіф ЗАЯЦ

Урок жыцця і творчасці

Гэтымі трыма кнігамі творчасць А. Карпюка прадстаўлена сучаснаму чытачу даволі выразна і шырока і ў сваіх вызначальных мастацкіх якасцях, і ў ідэяна-змястоўных накірунках. Хаця, зразумела ж, далёка не поўна.

І вось, перачытваючы нешта новае, штосці проста згадваючы, з чымсьці знаёмячыся ўпершыню, суднасны выдзена сёння з усёй творчасці, бачыш, пераконваешся, у якой ступені гэты пісьменнік цэласны, адзіны, арганічны. Арганічнасць творчар, мастацкая ідзе ад жыццёва-прыроднай, духоўнай. Як пісьменнік, Аляксей Карпюк вельмі аўтабіяграфічны. Можна, як мала хто з яго пакалення. Найперш у сваіх лепшых творах. Каб пераканацца ў гэтым, дастаткова перачытаць "Аўтабіяграфію" і такія творы, як "Данута", "Пушчанская адысея", "Развітанне з ілюзіямі". Грунтоўная аўтабіяграфічная аб дакументальная аснова выяўлена адкрыта. Як бы непрыхаваная. Манера апавядання — непасрэдна адкрытая, шчырага. У абгрунтаванні сваёй пазіцыі, у сцвярджэнні сваіх думак пісьменнік паслядоўны, упарты, палемічны.

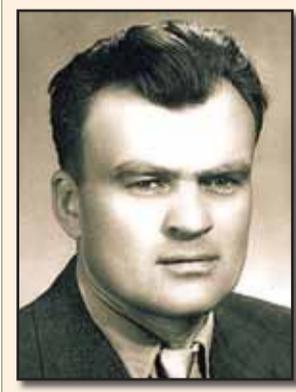
Падзеі пераважнай большасці Карпюковых твораў адбываюцца ў родных мясцінах, у тым кутку зямлі, дзе прайшлі далёка не заўсёды бесклапотнае дзяцінства, напоўненае рамантыкай барацьбы юнацтва, гераічнай і драматычнай маладосці. У гэтым свеце жыў пісьменнік, увабраў яго ў сябе і па-свойму выявіў. І свет гэты не замкнёны сам у сабе, ён арганічная частка агульнага беларускага свету.

Такімі былі творы першай кнігі "Дзве сасы" (1958). Пазней Карпюк звяртаецца ў глыбіню асабіста перажытага, пачынае думаць пра недалёкую гісторыю народа, сваё месца ў ёй. Так з'явілася аповесць "Данута". Нарадзілася з успамінаў часоў вучобы ў Вільні, успамінаў вельмі асабістых і глыбокіх, успамінаў светлых і дарагіх. Твор напісаны проста на адным дыханні.

Для самога Карпюка аповесць была асабліва дарага — і як жывое ўвасабленне незабыўнай пары юнацтва, і як глыбокае перажыванне высокага творчарга працэсу. Зноў і зноў звяртаўся ён да гэтага твора, дапрацоўваў, удасканальваў. У адным лісце пісаў, што "Дануту" перапісаў 32 разы. Але што важна: першапачатковы эмацыянальны лад, які так адпавядаў зместу твора, яго жыццёвай аснове, па сутнасці, не мяняўся, рамантычна-лірычны тон не зніжаўся. І гэта невыпадкова: то быў тон і лад не проста першага ўражання, а глыбокай асабістай перажытасці.

Назва аповесці — "Данута", хоць галоўны герой Янка Барташэвіч, за якім вельмі выразна праглядаецца аўтар — у падзеях, учынках, характары. І расказвае ён пераважна пра сябе. Падзеі падаюцца як успаміны. Гэта так, але паэтычны змест твора заключаны ў вобразе Дануты, Янкавага адзінага, чыстага і светлага кахання на працягу многіх гадоў і падзей. Бо якраз гэты вобраз выпраменьвае столькі пяшчоты, абаяльнасці і чысціні.

А. Карпюк не ідэалізуе ўзаемаадносіны сваіх герояў, ніколі не спрашчае жыццёвыя стасункі, не згаджае вуглы сацыяльных супярэчнасцей сялянскі сын Янка Барташэвіч беларус і полька дачка генерала Данута Янкоўскага, — ім было наканавана лёсам, пераадоўваючы ўсе перашкоды, усе прымхі і забавоны, па-

За апошні час выйшла некалькі кніг Аляксея Карпюка: у 2007 годзе ў выдавецтве "Кнігазбор" — "Выбраныя творы"; у 2008 у серыі "Гарадзенская бібліятэка" — аўтабіяграфічная аповесць "Развітанне з ілюзіямі" і ў 2009 у серыі "Беларуская проза XX стагоддзя" — зборнік "Пушчанская адысея".

Найбольш поўна ў творчым і грамадска-чалавечым абліччы пададзены А. Карпюк у "Выбраных творах". Дзве аповесці ("Данута" і "Развітанне з ілюзіямі"), п'еса "Канец свету", публіцыстыка, лісты прэзентуюць непасрэдна творчасць пісьменніка. У "Дада-так" уключаны ўспаміны пра А. Карпюка В. Быкава, Б. Клейна, В. Іпатавай і Н. Ляшчонак, а таксама ліст В. Быкава жонцы сябра і земляка.

Асноўны змест іншых дзвюх кніг складаюць творы, назвамі якіх яны пазначаны, — "Развітанне з ілюзіямі", "Пушчанская адысея".

кахаць адно аднаго. Зразумела, яны не маглі стаць іншымі, чым яны былі, якімі іх зрабілі час і ўмовы. Яны пастаянна спрачаюцца. У кожнага з іх і за імі рознае мінулае, свая гісторыя, школа, свае нацыянальныя і сацыяльныя традыцыі.

Вайна і ўсе падзеі, што адбываліся ў краіне і свеце на працягу многіх гадоў, уводзілі гэтую гісторыю кахання ў пльмень жыцця гістарычна агульназначнага і рабілі разрыў закаханых як бы сацыяльна-гістарычна наканаваным, аб'ектыўна заканамерным. І ўсё ж тое светлае каханне, вобраз Дануты Янка пранёс праз ваенныя гады і гады пазнейшыя чыстымі, прыгожымі.

Тон твораў Аляксея Карпюка — гэта тон узноўленага ім жыцця. Тое, пра што ён пісаў у "Дануце", несла ў сабе рамантычны настрой, патрабавала рамантычнага тону. І тон гэты аўтар знайшоў. Бо і сам ён (аўтар) яшчэ не так далёка адышоў ад тых падзей, у яго памяці, успамінах былі яны ахутаны ішчэ наміткаю юнацкай рамантыкі. Пазнейшы жыццёвы матэрыял, матэрыял вайны, патрабавалі іншага, больш суровага, стрыманага тону. І ён ужо адчуваўся ў трэцяй частцы аповесці "Данута".

Увогуле адпаведнасць эмацыянальнага тону, апаўдальна-рытмічнага ладу зместу твора, яго ідэянай скіраванасці з'яўляецца ў мастацкай літаратуры, бадай, самым вызначальным. Ёсць гэта — ёсць мастацкі твор. Можна сцвярджаць нават, што гэтай адпаведнасцю вызначаецца мастацкасць, арганічнасць мастацкага свету, створанага пісьменнікам. Нараджаецца яна (адпаведнасць) з грунтоўнага глыбокага ведання жыццёвага матэрыялу, узятага ў аснову твора — характараў, падзей, фактаў, сітуацый, асабістай аўтарвай далучанасці да яго, перажытасці. З праўдзівасці і сумленнасці ўзнаўлення, шчырасці аўтарскага голасу.

У станаўленні Аляксея Карпюка як чалавека і грамадзяніна, у фарміраванні яго як пісьменніка выключна важнае значэнне мела вайна. Увогуле, для ўсіх тых, хто прайшоў, перажыў вайну, яна засталася з імі на ўсё жыццё, вызначыла іх лёс — чалавечы і творчы. І ў кожнага творцы (у ягонай творчасці) вайна была свая, кожны асабіста перажытая і перажытая. Свая вайна і ў А. Карпюка. Разам з тым гэта і вайна родных мясцін, роднай зямлі. Такою яна паказана пісьменнікам у яго галоўным "ваенным" творы — аповесці "Пушчанская адысея". Змястоўная аснова аповесці выключна аўтабіяграфічная. Як у сюжэце, так і ў вобразнай сістэме. У лёсе Алясея Кучынскага, галоўнага героя твора, даволі выразна высвечваецца лёс самога аўтара. Кучынскі — гэта, па сутнасці, той жа Янка Барташэвіч — смелы, рашучы, сумленны, дзесьці простаінейны, часам пазбаўлены вытрымкі і разважлівасці. Ён

сын свайго краю, свайёй зямлі. І для пісьменніка надзвычай важна было як мага паўней захаваць меру праўды і ў падзеях, сцэнах, і ў характарах, і ў падрабязнасцях, і ў перадачы агульнай эмацыянальнай атмасферы, абспіраючыся не толькі на памяць, але і ўлічыўшы досвед часу. Аўтар не дае ў аповесці шырокіх, разгорнутых карцін партызанскай барацьбы, зусім мала месца займае апісанне баявых аперацый. Вялікая ўвага адведзена паказу штодзённага жыцця сялян ва ўмовах акупацыі і партызанскіх будняў. Аляксею Карпюку ўдаецца выявіць унутраную неабходнасць узнікнення ўсенароднага супраціўлення ва ўмовах варожага нашэсця, парушэння адвечнага ладу і парадку сялянскага жыцця. То быў як бы вымушаны пераход чалавека, сяліны-працаўніка, з аднаго жыццёвага стану ў іншы — нязвычайны, але адзіна неабходны.

І ў "Дануце", і ў "Пушчанскай адысеі", напэўна, найбольш характэрных і вызначальных творах Аляксея Карпюка, вельмі добра відаць, непасрэдна адчуваецца сувязь лёсу (пісьменніцкага) і творчасці, лёсу і жыцця краю. А лёс гэтага пакалення наогул і кожнага яго прадстаўніка жыццёва ўнутрана скіраваны на гістарычны кантэкст. Залежнасць творчасці пісьменнікаў ваеннага пакалення ад іх біяграфіі вынікае з самой біяграфіі, якая не проста далучана да вялікай гісторыі, а ёю створана, нясе яе ў сабе, сама з'яўляецца гэтай гісторыяй. Таму вайна для А. Карпюка, як і для большасці іншых творцаў гэтага пакалення, стала асноўнай тэмай жыцця і творчасці. І не толькі ў сэнсе чалавечай памяці, адлюстравання тых падзей, узнаўлення тагачаснай драматычнай атмасферы жыцця, але і ў станаўленні, фарміраванні самой творчай асобы, непрымьрымай да хлусні, крывадушша, творцы, які спавядае праўду і чалавечнасць, змагаецца за іх да апошняга. А праўда і чалавечнасць тут шырыць за праўду і чалавечнасць галоўнага героя ды і аўтара. Бо ў творах выразна бачыцца не толькі лёс героя, нават аўтара, але і праглядзеца адчувальна лёс народа, краіны: праз узнаўленне складанага перапляцення рэальных падзей і сітуацый, праз вобразную сістэму.

З асаблівай сілай, вострыней выяўлена гэта ў аповесці "Развітанне з ілюзіямі", творы ў вышэйшай ступені аўтабіяграфічным, змястоўна і эмацыянальна асабістым. Твор гэты спачатку быў пражыты і перажыты А. Карпюком. Па сутнасці, усім яго свядомым жыццём. Напісаны ў канцы жыцця: 1989 — 1990 (памёр у 1992). Твор прычыпова важны. У жыцці (ды і ў творчасці) выніковы.

Твор гэты балючы. Развітанне ў ім выпактаванае. Развітанне з КПСС, з яе ідэаламі, яе маральнымі прычыпамі, з тым, чаму верыў многія га-

ды, за што па-свойму змагаўся многія гады, у Карпюка і для Карпюка было не кан'юнктурае, не на хвалі агульнага адмаўлення, характэрнага для тых гадоў. Яно было падрыхтавана ўсім папярэднім жыццём чалавека і пісьменніка сумленнага, шчырага, прычыповага, актыўнага, жыццём неадлучным ад жыцця роднага краю.

Усё тое недарэчнае, абсурднае, надуманае, несумяшчальнае з нармальным людскім ладам жыцця, што давалася перажыць галоўнаму герою аповесці (самому пісьменніку), не было чымсьці выключным, адзінаквым. Зусім не. Яно закранала і іншых. Яно было характэрнае для таго часу, тагачаснага ладу жыцця. Каб стварыць як бы маральны фон, зтычную аснову ўспрымання ўсёй шматгадовай гісторыі "развітання", твор пачынаецца раздзелам "Маральны стрыжань".

Згадваюцца правілы агульнага жыцця роднай вёскі, краю. Робіць абагульненне, выснову:

"А ўсе тыя правілы, як для хлопчыкаў, так і для дзяўчынак, падпітання прыказкамі, народнымі рамёствамі, нацыянальнай сімволікай, казкамі і легендамі, каламбурамі і жартамі, загадкамі і лічылкамі, маладому парастку давалі стрыжань, нацыянальную ўтульнасць, непаўторны каларыт, душэўную ўпэўненасць, адчуванне чалавечай годнасці ды служылі справільным полем, надзейным гарантам для самасцвярджэння і росту."

То былі маральныя асновы тых людзей, сярод якіх і з якімі жыў А. Карпюк, маральных крытэрыі, якімі кіраваліся людзі, кіраваўся ён сам у жыцці і творчасці. І толькі ў новых умовах перабудовы стала магчымым па-спраўдному ўбачыць, прааналізаваць і зразумець пражытае і перажытае, ацаніць як трэба. З пазіцыі маральных, народных. Пераступіўшы шмат праз што і ў асабістым лёсе, Аляксей Карпюк змог гэта зрабіць, суданёсшы свой лёс з лёсам роднага краю, свайго народа.

"Развітанне з ілюзіямі" — твор які расказвае пра самае балючае, выпактаванае самім пісьменнікам, народам, пра глыбокія расчараванні, незагоўныя раны, страты.

Успрымаецца гэты твор не толькі як сведчанне гісторыі, мінулага, але і як урок творчасці, мастацкага спасціжэння рэчаіснасці, урок жыццёва і творча пакутлівы, але сумленны.

Ідэйны напал, праўдзівасць, нязменная рамантычнае імкненне да праўды, святла і прыгажосці — вось якасці, якія і сёння прывабліваюць у лепшых творах Аляксея Карпюка. І перачытваючы "сённяшні" кнігі пісьменніка, яшчэ раз пераконваешся: літаратура, у аснове якой рэальнае жыццё рэальнага чалавека, нязменная ўключнаеца ў пльмень адвечнай людской і нацыянальнай памяці, уплываючы тым самым на індывідуальную чалавечую памяць.

Серафім АНДРАЮК

Барыс Бур'ян

Восеньскім прамозглым вечарам званіў тэлефон. Скрушны голас Алены Васілевіч коротка паведаміў: "Лёначка, памёр Барыс Іванавіч..."

Барыс Бур'ян і Алена Сямёнаўна да ўчарашняга дня былі самымі старэйшымі сябрамі ў нашай літаратурнай сям'і. Яму — 86-ы, ёй — 87 год. Яны нават суседнічаюць на старонках апошняга тэлефоннага даведніка...

Суседнічалі... Я таксама нейкім чынам уваходзіў у кола творчых і чалавечых інтарэсаў Барыса Бур'яна. Яму імпанавалі мае вершы. Мне — яго інтэлігентны і эмацыянальна абвостраны паэтычны слых і спагадлівасць. Апошні раз мы бачыліся на пачатку лета. Барыс Іванавіч папрасіў прынесці часопіс. У запэненай паўпустой, чуйнай, як мембрана, аднапакаеўцы, высахлы і жыліста наструены, з задаўненымі ўспамінамі былога, ён сам здаваўся мне там часовай "антыкварнай рэччу"... Тым больш у нас, выхалашчаны прагматызмам, час. І вось яго вынеслі...

Рускі па месцы нараджэння (Масква) і нацыянальнасці, ён адолеў няпроты жыццёвы шлях. Яшчэ да вайны працаваў артыстам у тэатрах. Скончыў тэатральную студыю ў Разані. А ўжо са жніўня 1941 года служыў у войсках сувязі і ўдзельнічаў у баях на 4-м Украінскім фронце. Пасля вайны застаўся ў Мінску. Працаваў карэспандэнтам у БелТА, рэдактарам на Беларускай тэлебачанні, а ўжо асноўную частку творчарга жыцця аддаў працы ў газеце "Літаратура і мастацтва". Асаблівы плён яго рэдактарскай дзейнасці на пасадзе загадчыка аддзела тэатра, музыкі і кіно. Менавіта яго артыкулы, рэцэнзіі і эсе былі найбольш чыгальнымі і мелі шырокі розгалас у культурніцкіх колах сталіцы. Ён вельмі хутка засвоіў беларускую мову і валодаў ёю як свайёй роднай. Яго паважалі і пісьменнікі і тэатралы.

Барыс Бур'ян выдаў паўтара дзесятка кніг на рускай і беларускай мовах, сярод якіх "На тэатральных перакрыжках" (з І. Ліснэўскім), "З сёмага рада партэра", "Судьба чужая — как своя", "І толькі надліс...". Ён таксама аўтар аповесцей "У сінёй бухты", "Вальс Грыбедава", выбранага "Грозьвые отголоски"... Ім напісана некалькі п'ес і шэраг сцэнарыяў для радыё, тэлебачання і дакументальнага кіно. Зроблена пераклады на рускую мову твораў К. Чорнага, М. Лынькова, Б. Мікуліча, А. Якімовіча, А. Васілевіч...

Барыс Бур'ян узнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны II ступені і "Знак Пашаны", а таксама медалямі.

Аднак сухі пералік зробленага не выяўляе ўсяго чалавека. Яго ўнутранае жыццё, якое давала яркі водсвет і агульвала цэлым шмат каго, не менш істотнае і важнае. Барыс Іванавіч менавіта такім і быў — маяком на бурна-хвалістым, стыла-туманным даягледзе нашых будняў.

— Лёня, чытаў ваш артыкул. Добра. А ці знаёмы вы з творчасцю Георгія Адамовіча? Не? Як жа так! Я вам прынясу яго двухтомнік. На мой густ, ён вам блізка. Будзеце мець насласоу...

І напраўду, Георгія Адамовіча я цяпер часта перачытваю. Далёкі, ён стаў мне бліжкім. Але не бліжэйшым, чым сам Барыс Іванавіч Бур'ян, якога, на жаль, таксама ўжо няма, апроч пакінутых ім па сабе добрых кніг і светлых згадак...

Будзем помніць.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Калектыў РВУ "Літаратура і Мастацтва" глыбока смуткуе з прычыны смерці былога супрацоўніка газеты "ЛІМ", вядомага пісьменніка, літаратурнага і тэатральнага крытыка **Барыса БУР'ЯНА** і выказвае глыбокія спачуванні яго родным і бліжкім.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

Галоўны рэдактар
Алесь **КАРЛЮКЕВІЧ**

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук
Святлана Берасцень
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Жук
Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аддзелы:

публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылалца на «ЛіМ».

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і

імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі

і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова

«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»

г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3016

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк
15.10.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

Заказ — 5602

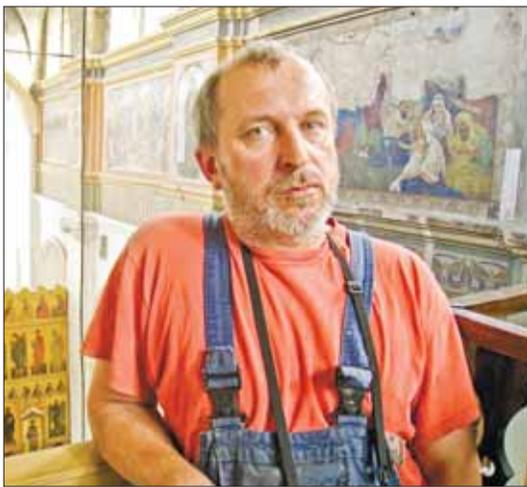
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

91770024468001 09039

Пачалася гісторыя
храма без малога 400
год таму, у 1612 годзе,
калі, узмоцнены
тоўстымі сценамі,
далёка заглыбіўшы
калоны ў зямлю,
паўстаў ён
на старажытным
месцы паблізу Нямігі.
Годам раней удава
каралеўскага
маршалка даравала
зямлю пад будаўніцтва
манастыра і царквы.
А больш як
пятнаццаць
стагоддзяў да гэтага,
у 67-м годзе
ад Нараджэння
Збавіцеля, па загадзе
Нерона ў Рыме забілі
Пятра і Паўла, першых
прапаведнікаў
вучэння Хрыстова —
яны і сталі нябеснымі
заступнікамі сабора.

Пад аховай Пятра і Паўла

Змяняліся стагоддзі,
мастацкія напрамкі і
архітэктурныя стылі,
мяняліся ўладары зямлі
беларускай, час узводзіў
наўкол рослыя будыніны,
мяняліся і погляды
людзей на хрысціянства,
але жыў Свята-Петра-
паўлаўскі сабор. Шмат
гадоў мяне цікавіў
непадобны да іншых храм.
Шукаючы Бога, я адной-
чы прыйшла сюды і за-
цікавілася гісторыяй са-
бора.

Кустодзію, старажыт-
ную пячатку Свята-Петра-
паўлаўскага манастыра,
цяпер аднаўляюць і
плануюцца, яна будзе за-
мацавана над цэнтраль-
ным уваходам. На ку-
стодзіі — выява святых
апосталаў Пятра і Паўла,
паміж імі — царква. Ідзя
адродзіць атрыбул мана-
стыра як сімвал храма
належаць рэстаўрата-
рам, якіх яшчэ ў 1992 го-
дзе запрасіў настаяцель
протаіерэй Георгій Ла-
тушка. Яны працуюць тут
ужо восемнаццаць год.
Навуковы кіраўнік па
жывапісе Фёдар Сарока
расказвае, што іх праца
вельмі карпатлівая, бо ў
храме выяўлена некалькі
пластоў жывапісу.

— Кажуць, каб зрабіць
геніяльную скульптуру,
трэба скінуць яе з горкі
— усё лішняе абаб'ецца.
І тут, у храме, шмат што
дапрацоўвалася. Храмы
ўвесь час разбураліся, іх
трэба было аднаўляць. І,
як ні дзіва, аднаўленні
праводзіліся ў крытыч-
ныя, крызісныя моманты
гісторыі. Мы заўважылі,

што па ўзнікненні рос-
пісаў можна прасачыць
гісторыю нашага краю.

Свята-Петрапаўлаўскі
сабор — адзінае апіры-
шча праваслаўя на той
час у Мінску, было да-
зволена пабудаваць і
распісаць толькі паводле
заходняга тыпу, як ба-
зіліку, каб нагадваў ка-
сцёл. Засталіся маленькія
фрагменты фрэсак тых
часоў. Наступны роспіс
звязаны з падзеямі кан-
ца XVIII ст., падчас паў-
стання Касцюшкі. Храм
пераасвяцілі, ён стаў Ка-
цярынінскай царквой,
і тады ж з'явіўся новы
жывапісны слой. Пасля
паўстання Каліноўскага
на Беларусь прыйшоў
вядомы як вешальнік
генерал-губернатар Му-
раўеў, на сабор, спра-

буючы яго авізантыць,
паставілі фальшкупал.
Слой 1870 года — трэці,
бачныя завіткі, рамы
вакол карцін. Чацвёрты
ўзнікае падчас Першай
сусветнай вайны, ён быў
узорам жывапісу псеў-
дарускага стылю, роспіс
падобны да таго, які быў
у кіеўскім Уладзімірскім
саборы. Пасля рэвалюцыі
сабор закрылі. Ужо ў Дру-
гую сусветную вайну храм
адкрылі. Тады Свята-Каця-
рынінскі сабор зноў стаў
Свята-Петрапаўлаўскім.
У 1943 годзе іншыя мастакі
падфарбавалі фон, нама-
лявалі новы арнамент.

Фёдар Сарока параў-
ноўвае пяціслойны жы-
вапіс з канонам, музыч-
най формай, дзе галасы
паслядоўна далучаюцца,
узмяцняюць мелодыю.

— Наша задача — за-
фіксаваць гэты канон.
Каб чалавек зайшоў і ад-
чуў дух кананічнасці ча-
су... Мы маглі б ужо дзе-
сяць разоў нанова рас-
пісаць, гэта лягчэй, чым
аднавіць старое. Раней,
калі настаяцель запра-
шаў мастакоў для рос-
пісу храма, кожны, калі
маляваў сваё, нейкім чы-
нам нішчыў папярэдняе.
А мы, рэстаўратары, па-
вінны аднолькава пава-
жаць усіх.

Мастакі выявілі больш
як дзве тысячы квадрат-
ных метраў жывапісу.
Ніжняю частку храма
зафарбавалі мелама, які
можна лёгка змыць, каб
працягнуць работу. Па-
кінулі толькі паласу па
перыметры храма — дзе
можна ўбачыць працу
мастакоў мінулых эпох.
Такая кансервацыя, на-
пэўна, сталася лепшым
вырашэннем.

Каб правільна пазнаць
фрэскі, рэстаўратарам
трэба займацца даслед-
чай працай: вывучаць
шмат дакументаў, дзе
могуць быць успаміны
пра сабор, шукаць гра-
фічны матэрыял, які ма-
стакі маглі выкарыстоў-
ваць як прыклад.

— Сцяна над асноўнай
аркай храма (яна насуп-
раць уваходу) называец-
ца цімпанам. Там чаты-
ры слаі жывапісу. Тры
гады таму там была выя-
ва Саваофа (Бога-Айца).
Раней існавала забарона
на выяву Саваофа, Хры-
ста можна было паказ-
ваць, а Бога-Айца — не.

Але ў пачатку XX ст., ка-
лі распаўсюдзіліся воль-
насці мастацкіх ухілаў,
дазволілі намалюваць і
Саваофа. І мы ў яго воб-
разе на грудзях убачылі
страсны лік Хрыста. Аб-
раз — «Хрыстос Добры
Пастыр».

Як правільна заўважае
Фёдар Аляксандравіч, не
ўсе людзі ідуць у храм
як у музей. Турысты
сапраўды імкнуча ўсё
разгледзець і сфатагра-
фаваць. Вернікі ж, пры-
ходзячы да самога Бога,
падымаюць вочы толькі
да ікон, а падчас наба-
жэнстваў шмат разоў
схіляюць галаву, нават
укленчваюць. Малітва іх
узносицца, абнадзееныя,
шчаслівыя, выходзячы з
царквы, вернікі бачаць
уверсе Хрыста Добрага
Пастыра. Бачаць стара-
жытныя фрэскі. І гэта
сімвалічна: у грэшным,
ніжнім, «зямным» ярусе
маляваць Хрыста нель-
га. Тут могуць быць іко-
ны.

Праца мусіць скон-
чыцца ў наступным го-
дзе. Хоць праблем хапае,
а некаторыя з іх сёння
нават не вырашальныя.
Так, куродым ад свечак
псеу арнаменты высока
ў храме, а спецыяльных
тэхналогій і матэрыялаў
для іх аховы пакуль ня-
ма. Іх пошук застаецца
наступным пакаленнем.
Зараз у адноўленым
саборы паветра насы-
чана малітвамі людзей:
за дабрыйню і спагаду,
за рэстаўратараў, што вяр-
таюць краіне і вернікам
іх культурныя каштоў-
насці.

Вольга ЧЫЧЫНА

На здымках: Фёдар
Сарока; ікона Святых
Віленскіх пакутнікаў
Антонія, Іяна і Яў-
стафія; роспісы на
скляпеннях храма; у
Свята-Петрапаўлаў-
скім саборы.

Ад слупкіх паясоў да партрэтаў магнатаў

«Выратаваныя культурныя каштоўнасці». Пад
такой назвай упершыню ў Мінску Нацыяналь-
ны гістарычны музей Беларусі прадстаўляў вы-
стаўку са збору Смаленскага дзяржаўнага му-
зея-запаведніка. Экспазіцыя складалася з тва-
раў рускага і заходнеўрапейскага жывапісу,
вырабаў з металу, фарфору, керамікі. Гэта тая
невялікая частка музейных прадметаў, якая
была эвакуіравана ў першыя дні Вялікай Ай-

чынай вайны намаганнямі супрацоўнікаў См-
аленскага абласнога краязнаўчага музея. З 65-
тысячнага музейнага збору толькі 26 502 прад-
меты змаглі тады пагрузіць у адзін з апошніх
эшалонаў, які адыходзіў на Усход. У лістападзе
1941 года калекцыя Смаленскага музея астая-
валася ў будынку Новасібірскага опернага тэат-
ра, дзе ў гэты час былі сабраны эвакуіраваныя
каштоўнасці музеяў Масквы і Ленінграда.

Смаленска. Гэта — панарамны
від горада XIX стагоддзя, парт-
рэты смаленскіх епіскапаў Ге-
дэона Вішнеўскага, Парфенія
Сапоўскага, а таксама партрэт
Наталлі Кірылаўны Нарышкі-
най, выхаванкі смаленскага Уз-
нясенскага манастыра, маці ца-
ра Пятра I, два групавыя парт-
рэты сям'і смаленскага купца
Шчочатава...

Усе экспанаты выстаўкі бы-
лі выратаваны і захаваны ў
розныя гады Вялікай Айчы-
най вайны і ў поўнай меры да-
юць уяўленне пра унікальныя,
разнастайныя, каштоўныя
зборы Смаленскага дзяржаў-
нага музея-запаведніка. На
працягу пятнаццаці гадоў яго
супрацоўнікі збіралі па каліў-
цы матэрыялы, якія распаў-
даюць, ледзь не па днях, гісто-
рыю выратавання смаленскіх
калекцый.

Наведвальнікі выстаўкі маг-
лі азнаёміцца з унікальнымі
прыкладамі гжэльскага кера-
мічнага промыслу XVIII—XIX
стагоддзяў, рэдкімі прадметамі
рускага і еўрапейскага маста-
цкага металу. Большасць прад-
стаўленых твораў дэкаратыўна-
ўжытковага мастацтва раней
ухаходзіла ў склад вядомага
гісторыка-этнаграфічнага му-
зея княжны М. К. Ценішавай
«Руская старадаўнасць». Аса-
бліваю ўвагу княжна надавала
калекцыянаванню слупкіх пая-
соў: у яе збор уваходзіла больш
як дваццаць адзінак гэтых вы-

рабаў. На выстаўцы прадстаў-
лялася частка з іх, якія заха-
валіся да нашых дзён. Кожны
экспанат мае сваю адметную
гісторыю. Адначасова з твора-
мі мастацтва выкарыстоўваліся
і фотаздымкі, што распавядалі
пра выратаванне смаленскіх
калекцый.

Жывапісная частка выстаў-
кі складалася з твораў маста-
коў фламандскай, галандскай,
французскай, нямецкай і поль-
скай школ XVII—XIX стагод-
дзяў. У музейных зборах Бела-
русі жывапіс галандскіх і фла-
мандскіх мастакоў XVII—XIX

стагоддзяў прадстаўлены ў не-
вялікай колькасці. І таму пры-
хільнікі мастацтва мелі унікаль-
ную магчымасць азнаёміцца з
творами мастакоў гэтага перы-
яду на выстаўцы «Выратаваныя
культурныя каштоўнасці». Ува-
гу наведвальнікаў, безумоўна,
прыцягвалі работы невядомых
польскіх мастакоў, якія адлю-
стравалі прадстаўнікоў маг-
нацкіх родаў Рэчы Паспалітай,
напрыклад, партрэт Яна Сапегі
(XVIII ст.) і мальтыйскага кавал-
лера Казіміра Паца (XVII ст.).

Таксама экспанаваліся творы
жывапісу, звязаныя з гісторыяй

В. К.